

CHUNILAL GANDHI VIDYABHAVAN
SURAT.

Manuscripts Library

S.D.P.B.

Coll. No. 46

Title KUMARASAMBHAVA

CHUNILAL GANDHI VIDYABHAVAN, SURAT

Shastri Dinmanishankar Pustak-Bhandara

No. : 46 Subject : Kaitya - Pustak

Title : Kumar Sambha Vraja with Comment by K. V. S. S.

Author : Kali dāsa Scribe : _____

Date of the work : _____ Date of the Ms. : _____

Place of the work : _____ Place of the Ms. : _____

Size : 11.9" by 4.9" Extent : 130 full

Language : Sanskrit Script : Devanagari

Remarks : Complete up to seven Cantos

संस्कृत

कामाख्यसंस्कृतटीका
पत्र १२० मयी होवीदे
वनी पत्र १२०

शुद्ध

वि
रचित

[illegible]

यन्मवशजाः परित्यज्यवसमेकास्तेदोद्युष्टिरुदहा। तस्यैतेरत्नानिमिश्रणधीश्वरिण्युपदिष्टीकुडुक्रधरित्रीरदा।

[illegible]

॥ अथ रोगोन्नेय चतुष्टयः ॥ १ ॥ अथ रोगोन्नेय चतुष्टयः ॥ १ ॥ अथ रोगोन्नेय चतुष्टयः ॥ १ ॥
 विरहिणी प्रहलोत्तिष्ठितीति ॥ १ ॥ विरहिणी प्रहलोत्तिष्ठितीति ॥ १ ॥ विरहिणी प्रहलोत्तिष्ठितीति ॥ १ ॥

उषारमुत्थाधौतरेकं क्षालितं रक्तं यथा तदुधुधौतरेकं कथं च तानां केसरिणां हतद्विपानां हतद्विप
 ये स्येदुतद्विपः स्येधादुतद्विपानां कथं च तैः सुकाफलैः नरवरं ध्रुमुकैः नखानां रंध्रानिते च सुकानिते च
 स्तनै रंध्रमुकैः सपर्वत उत्तरस्थां दिशि असीतिसंबंधः ॥ ३ ॥ नृसाहाराधुरसेनयत्र चूर्जवर्जवः कुंजरवि
 दुशोणाः ॥ चूर्जतिविद्याधर सुंदरीणां मनंगलेखकिययोपयोगं ॥ आयत्रयत्रयस्मिन् पर्वते चूर्जवर्जवः विद्या
 धर सुंदरीणां अनंगलेखकिययोपयोगं साफल्यं व्रजंति गच्छंति विद्याधराणां सुंदर्याः तासां विद्याधर सुंद
 रीणां अनंगस्य कामस्य लेखकिया तथा अनंगलेखकिया कथं च तैः चूर्जवर्जवः सपुरे सेने नृसाह
 रा पुनः कथं च तैः चूर्जवर्जवः कुंजरविंदुशोणाः कुंजराणां क्षत्रनां गैरिकादीनां रसानेन च सा निलिखि
 तानि च हराण्यो सुताः नृसाहराः पुनः कथं च तैः चूर्जवर्जवः कुंजरविंदुशोणाः कुंजराणां हस्तिनां

३

वेणवः ॥ अथ रोगोन्नेय चतुष्टयः ॥ १ ॥ अथ रोगोन्नेय चतुष्टयः ॥ १ ॥ अथ रोगोन्नेय चतुष्टयः ॥ १ ॥

विंदवः मद्यविंदवः तद्वतुशोणाः अरक्ताः ॥ कुंजरविंदुशोणाः प्राष्टिहायनस्य हस्तिनां पंचस्थां च वस्त्रायां कुंजस्य
 लातुमदविंदवोरक्ताः निष्पतंति अहमिह सितवद्यपि तावकी वमपितवसन्नपिमाभका लिखितपत्रमनंग
 रसाकुला विरहिणी प्रहलोत्तिष्ठितीति प्रतिप्रति अयं अनंगलेखः सपर्वत उत्तरस्थां दिशि असीतिसंबंधः ॥ आयः पु
 रयनूकीचकरं धृतागलदरीमुखोष्ठेन समीरणेना उजास्यता मिच्छति किं नराणां स्थानप्रदायि च विदुमिवोपगं उजा
 यः पर्वत किं नराणां स्थानप्रदायि च उपगं उजास्यता मिच्छति किं नराणां स्थानप्रदायि च विदुमिवोपगं उजा
 प्रदायिनो लावस्थानप्रदायि च कथं च तानां किं नराणां उजास्यतां उजास्यतीति उजास्यतः तेषां उजास्यतां गा
 उंप्रदत्तानां किं कुर्वन् दरीमुखोष्ठेन समीरणेन कीचकरं धृतागा वपुरयनू सनूदरीमुखान् उतिष्ठते दरीमु
 खोष्ठेन दरीमुखोष्ठेन कीचकानां सच्छिद्रवंगानां रंध्राणि छिद्राणि तेषां सागा नानूकीचरं धृतागा नृसाह

विप

र्वतः। उन्नरयां दिशि असीतिसंबंधः॥ कपोलकंडूकरिलिर्विनेत्रं विघटितानां सरलकुमाणां। यत्र सुतहीरतय
 प्रसृतसावृत्तिगंधसुरतीकरोति॥ ९॥ यत्र हिमवतिगंधः परिमलसावृत्तिशिखराणि सुरतीकरोति। असुरती
 णि सुरतीकरोतीति सुरतीकरोति॥ कथंचित्तोमंधः सरलकुमाणां सुतहीरतया प्रसृतः। सुतं यत्तु हीरंतस्य सावृ
 तया। सुतहीरतया। गलितरसवेना। कथंचित्तानां सरलकुमाणां। करिणि विघटितानां किंकर्तृ कपोलकंडूवि
 नेत्रां कपोलकंडू। ता कपोलकंडू। सरलः। ये कुमाः तेषां सरलकुमाणां। विघटितानां घटितानां। सपर्वत
 उन्नरयां दिशि असीतिसंबंधः॥ १०॥ वनेचराणां वनितासखानां दरीगृहो संगनिषक्ततामः। सवतियत्रोषधये
 रज्ज्यामतेन पूरा सुरतप्रदीपाः॥ ११॥ यत्र यस्मिन् पर्वते औषधयः। रज्ज्यां रज्जौ वरेनेचराणां सुरतप्रदीपाः
 सर्वति। सुरताय प्रदीपा सुरतप्रदीपा। वनेचरतीति वनेचरा। तेषां वनेचराणां। पुलिंदादीनां। कथंचित्तानां

४

नोर्ध

नेचराणां वनितासखानां वनितापुवसखायोयेषां ते। तेषां वनितासखानां। स्त्रीसिंहायानां। कथंचित्तानां सुरतप्रदीपाः
 अतैलपूरा। नतैलेन पूर्यते इति अतैलपूरा। कथंचित्तानां औषधयः। दरीगृहो संगनिषक्ततामः। दयं पुवगृहं दरीगृ
 हं। तस्य उन्नरयां। तत्र निषक्ताः। लज्जालासोयासां ताः दरीगृहो संगनिषक्ततामः। सपर्वत उन्नरयां असीतिसंबंधः॥ १०
 उद्वेजयत्रंगुलिपार्मिभागादमार्गे शिलीचूतहिमेषियत्र। नदुर्वहश्रोणिपयोधरात्तिदंतिर्नदांगतिमश्नुमुखः
 ॥ ११॥ यत्र हिमाचले। अश्वमुखः। किं नर्यो मंदांगतिं न निंदति। नर्यो जंति। कथंचित्तानां किं नर्यः। दुर्वहश्रोणिपयोध
 रात्तिः। श्रोणिपयोधरौ च श्रोणिपयोधराः। दुर्वहाः। ये श्रोणिपयोधराः। ते च ताः पीडिताः। दुर्वहश्रोणिपयोधरात्तिः।
 कसति मार्गे अंगुलिपार्मिसागां न उद्वेजयति सति पीडयति सति अंगुलयश्च पार्मिसागाश्च तान् अंगुलिपार्मि
 सागान्। कथंचित्तानां। शिलीचूतहिमेषः। अशिलीशिलाचूतं शिलीचूतं। हिमं यदसंशिलीचूतहिमः। तस्मिन् शिली

शिलीततदिमे॥पर्वतःउत्तरस्यांदिशिअसिहतिसेबंध॥१॥दिवाकगडकतियोगुदासुलीनेदिवासीतमिवांधका
 रांहुदेपिखनंशरणंप्रपन्नेममवमुद्धैःशिरसांसतीवा॥शानिचिराएयमावेविजित्युत्सर्वःइतजाइरनुबंधमदावक
 चांविजूरयोहो॥जहैजतिकश्चित्तमन्यःप्रयुक्तेक्षतोश्चदेतोइनप्रययः॥१॥नामिनश्रेयसायालघोगुणपुकाय
 उदेजितासिद्धंउदेजयतीतिउदेजयतातस्मिन्नुदेजयतिवर्त्तमानेसं॥अत्राअनुविकरणकर्त्तृनिश्चयकारुनाद्यं
 तयोभ्युपुपुकाय॥अय्याद्यंजनमाअसंध्यहरयोमसप्रथोकवचनेदि॥अनुयंगम॥नलोपःचंजनमःउदेजय
 तिसिद्धं॥पाठलाओककीत्रिया॥ठा॥यःपर्वतःअंधकारंदिवाकगतादिवादिनेरइति।कयंइतंअंधकारं।पुदा
 सुलीनं॥ललाकथंभूतं।अंधकारं।उत्प्रेक्ष्यते।सीतमिवाचकितमिवाचनंनिश्चितंशरणंप्रपन्नेहुदेपिनीवेपिउ
 दैः।शिरसांसहताममवतवति।कश्चिद्वहसतिहवसाधविवायथामहताममवसाधुजनेभवतिनथाश

५

पुष्टोस्त्रीः।पुष्टांनंनैवानहस्तवनाजपिस्त्रिभुवः॥५॥

राणंप्रपसेनीलेतिभवतीत्यर्थः॥सपर्वतःउत्तरस्यांदिशिअसिहतिसेबंध॥दिवाशब्दःआकाशंतोद्ययंदिवालिख्यते।सम
 न्येकवचनेहु।अथयावदेर्लोपः।दिवासिद्धं॥१॥लांगूलविक्षेपविसर्पिशोसैरितसतःचंद्रमरीचिगौरैः।यश्चा
 र्थयुक्तंगिरिराजशब्दंऊर्वंतिवालद्यजनेश्चमर्यः॥१॥वमर्यःअरण्यागावयथापर्वतयगिरिराजशब्दंवाल
 द्यजनेःअर्थयुक्तंऊर्वंति॥बालाश्चप्रवद्यजनानिश्रामराणितैःबालद्यजनेकथंभूतैःबालद्यजने॥इतसतव
 महहिणतः॥लांगूलविक्षेपविसर्पिशोसैः॥लांगूलश्चपुच्छश्चविक्षेपश्चालनांतेनविसर्पिणी॥असरणशीलाशो
 तायेषांतानितैःलांगूलेविक्षेपविसर्पिशोसैः।पुनःकथंभूतैःबालद्यजनेः।चंद्रमरीचिगौरैः॥चंद्रश्चमरीच
 यः।किरणः।तद्वदोराणि।श्वेतानितैः।चंद्रमरीचिगौरैः।सपर्वतःउत्तरस्यांदिशिअसिहतिसेबंधः॥१॥यत्रांशु
 काक्षेयविलङ्घितानां।यदृच्छयाकिंपुरुषांगनानां।दरिद्रद्वारविलंबिबिंबासिरस्करिण्योजलदासव

मारीबले स्थित संभवतः ३

सर्वशुनिजिह्वंमात्रमनिर्नि। एकाहिमनेष्ट्याहितीयात्रैनिनेष्टोत्तीयामेष्टमेष्टाडितिर्वेदः। यद्वेदा

॥१॥ यज्ञांगयोनिव मवेक्ष्य यथासारं धरित्री धरणक्षमं च ॥ यज्ञापतिः कल्पितयज्ञजागं गौलाधिपत्यं च यमच
तिष्ठत् ॥१॥ यज्ञापतिर्ब्रह्मा यथापर्वतश्च गौलाधिपत्यं च यथासात्मना ॥ अक्षतिष्ठत्तददौ ॥ किं क्व वा ॥ यज्ञांगयोनिव
मवेक्ष्य ॥ दृष्ट्वा ॥ वपुनः ॥ धरित्री धरसाक्षमं सारे बलं च वेक्ष्य ॥ दृष्ट्वा ॥ यज्ञानां ग्रंथानि सोमपनागादीनि तेषां योनिः
उत्पत्तिश्चानंतश्चासावः ॥ यज्ञांगयोनिव ॥ तत्र यज्ञांगयोनिवं धरित्री धरणक्षमं ॥ समर्थः ॥ तं धरित्री धरणक्षमं कथं च तं
गौलाधिपत्यं ॥ कल्पितयज्ञजागं ॥ कल्पितयज्ञजागो वपुनः ॥ कल्पितयज्ञजागं ॥ सपर्वतः ॥ छत्ररथादिभिश्च सीतिस
बंधः ॥ आदिक्रियां कुलकं ॥ ४॥ ॥ समानसी मेरुसखः ॥ पिहृणां कथां कुलस्य स्थितये स्थितिः ॥ मेनां मुनीनाम
यिमानि नीया माता बुद्ध्यां विधि नोपये मे ॥ १५॥ सहिमाचलः ॥ मेनां उपये मे ॥ परिणितवान्ना केन विधिना ॥ कथं
कुलस्य स्थितये कथं च तं मेनां ॥ कथं पिहृणां कथां वाडादीनां मानसी कथां ॥ मनसि सत्वा ॥ उत्पन्नासा नसी ॥ १६॥

[illegible]

जोडा

कथं च तं मे नाकं अंतो निधिवदसं स्यात् अंतो निधिनसमुद्रेण सह बद्धं सख्यं येन सा प्रपदी नयेना सतां अंतो निधिवदसं
 स्यात् पुनः कीदृशं मे नाकं पक्षिदिदं वृत्रशत्रौ इंद्रेण कुद्रे पिसति कलिशक्तता नां अवेदना जापदा गृह्णन्तीति प्रह
 रितुं तस्मिन् पक्षिदिदं कलिशक्तता नां प्रहाराः तेषां कलिशक्तता नां अथापमानेन पिबुः प्रयुक्ता
 दहस्य कथा तव पूर्वपत्नी सती सती योगविमृष्टदेहा नां जन्मने शैलवधूं प्रपेदा ॥ ११ ॥ अथ अनंतरं सती नाम्नी
 तां शैलवधूं प्रपेदे मे नां प्रजन्मने प्रपेदे प्राप्य कथं च ता सती ॥ पिबुः अपमानेन अवगलनेन प्रयुक्ता ॥ प्रेरिता पुनः
 कथं च ता सती ॥ दहस्य कथा ॥ पुनः किं विशिष्टा सती ॥ तव पूर्वपत्नी ॥ तव च ईश्वरस्य पूर्वपत्नी ॥ तव पूर्वपत्नी ॥ पुनः
 किं विशिष्टा सती ॥ पतिव्रता ॥ पुनः किं विशिष्टा योगविमृष्टदेहा योगेन विमृष्टदेहा यया सा सती योगविमृष्टदे
 हा ॥ ११ ॥ सा ह्यधराणां मधिपेन तस्यां समाधिपेन तस्यां मुदयादितया ॥ सम्यक्प्रयोगादपरिहृता या नीता विवेक
 हगुणेन संपत् ॥ १२ ॥ ह्यधराणां पर्वतानां अधिपेन तस्यां मिनाकर्तृ सा ॥ कर्म उदयादि ॥ अजनि कस्यां तस्यां

मे नायां कथं च तायां तस्यां ॥ समाधि मत्यां ॥ समाधिर्विद्यते यथा ॥ सा समाधिमती तस्यां समाधिमत्यां ॥ मुदयितायां
 कथं च तायां सती तस्यां ॥ मनोहरा केन कथां का इव सा हगुणेन ॥ उद्यमगुणेनानीतौ नयमार्गे ॥ संपत् इव कथं च ता
 यां नीतौ ॥ सम्यक्प्रयोगात् सम्यक्प्राप्त्रोक्तकरणात् ॥ अपरिहृतायां ॥ अपरिहृतायां ॥ प्रयेजना प्रयोगः सम्यक्
 समीचीनो यः प्रयोगः तस्मात् ॥ सम्यक्प्रयोगात् ॥ १२ ॥ प्रसन्नदिकृपांश्च विविक्तवातं शंखचनानंतरं पुष्पहृष्टिः श
 रीरिणां स्थावरजंगमानां सुखाय तज्जन्मदिनं वत्सवा ॥ १३ ॥ तज्जन्मदिनो स्थावरजंगमानां शरीरिणां सुखाय वत्स
 वा तस्याः पुण्या जन्मदिनं तज्जन्मदिनो कथं च तं ॥ जन्मदिनो प्रसन्नदिकृपांश्च विविक्तवातं तत्प्रसन्नदिकृपांश्च पुनः
 कथं च तं ॥ तज्जन्मदिनो पांश्च विविक्तवातो ॥ पांश्च नारेणुना विविक्तो रहितो वा तोयव्रतत्पांश्च विविक्तदाता ॥ पुनः
 कथं च तं ॥ तज्जन्मदिनो शंखचनानंतरं पुष्पहृष्टिः शंखचनानंतरं पुष्पहृष्टिः शंखचनानंतरं पुष्पहृष्टिः

छि॥तारीरंदिद्यतेयेषांतेषांशरीरिणां॥२३॥तयादुहित्रासुतरांसवित्रीसुरसामंडलयावकासे॥वैदूर्यरुमिने
 वसेधराहाडुहित्रारन्नशलाकयेव॥२४॥सवित्रीमाताकरीतयादुहित्राप्रव्याकरणसूतयासुतरांअतिशयेन
 वकासेशुशुभे॥कासृतासृदीप्तौ॥कासृशङ्कुसायां॥इतिकासभातोच्चादिपठितस्यादंयसकारांतस्यातयव
 कासाकामप्रययांतेत्यत्राप्रययोत्तवति॥यथासदिकाथे॥कासांवकेपुरीरस्यतिवकाशे॥इत्यत्रकासृदीप्तौ॥
 इत्यस्यादिवादिपठितस्यातालद्यशकारांतस्यरूपं॥तत्तानुग्रामप्रत्ययनिषेधा॥कथंचतयादुहित्रासुरसामंडलया
 मंडलया॥सुरदीप्तमानंप्रनामंडलंयस्यासातया॥सुरसामंडलया॥कथाकेवारन्नशलाकयावैदूर्यरु
 मिरिताकथंचतयारन्नशलाकया॥नवमेधराहाडुहित्रया॥उचितया॥२५॥दिनेदिनेसापरिवर्द्धमानालक्ष्मी
 दयावीडमसीवलेखा॥पुयोषलावण्यमयानुविशेषानुज्योआंतराणीवकलांतराणि॥२५॥सापार्वती॥लाव

६

६२

एयमयानुविशेषाद्वापुयोषा॥दसपादाद्यवयवाद्वापुयोषाकथंचतयासा॥दिनेदिनेपरिवर्द्धमाना॥केववीडम
 सीसुमेवाडुनःकथंचतयासा॥लक्ष्मीदया॥लक्ष्मीदयाययासालक्ष्मीदया॥कानीवाकलांतराणीव॥कथंचतयानिकला
 तराणीवाकथंचतयानिकलांतराणि॥ज्योत्स्नांतराणि॥ज्योत्स्नाअंतरेयेषांतानि॥ज्योत्स्नांतराणि॥कलांतराणि॥क
 लानांअंतराणि॥तानिकलांतराणि॥यथालक्ष्मीदया॥आडमसीलेखा॥दिनेदिनेपरिवर्द्धमानासती॥ज्योत्स्नांत
 राणिकलांतराणि॥पुष्पातिताथालक्ष्मीदयासापार्वती॥दिनेदिनेपरिवर्द्धमानासती॥लावण्यमयानुविशेषा
 सौंदर्ययुक्तानुविशेषानुसपादाद्यवयवानुपुयोषा॥अपुषत॥लावण्यमयानुसुग॥लावण्यमयासानुलाव
 ण्यमयानु॥चंद्रमसःइयंचांद्रमसी॥परिवर्द्धतेपरिवर्द्धमाना॥२५॥तापार्वतीत्यासिजनेननाम्नाबन्धुप्रिया
 बंधुजनोद्बुद्धाव॥उमेतिमात्रेत्तपमेनिषिद्धाप्रश्नादुमारया॥सुसुरवीजगाम॥२६॥बन्धुजनःनांकन्यानाम

इति आहुता वाहे नृस्यर्द्धायां वा वि॥ अत्र वीतु॥ इतीति किं॥ पार्वतीति॥ पर्वतस्याप्यं पुत्री पार्वती॥ किं विशिष्टेन
 नाम्ना आसिजनेन॥ असिजनस्य कलकमस्य हृदं आसिजनं नेत आसिजनेन॥ कथं हतां कथां॥ बंधुप्रि
 यां॥ सा सुमुखी॥ पार्वती॥ पश्चात् अनंतरं यत्नमाख्या॥ जगाम॥ अगमत्वा कथं हतां सा॥ सुमुखी॥ मात्रामेन
 या इति निषिद्धा॥ इतीति किं॥ हे पार्वती॥ वं उ इति कोमला लाघे॥ तपसे मा॥ तपसे नाग छ॥ उमा इति आख्या
 तां॥ २६॥ महीतृत पुत्रवतो पिदृष्टिस्तस्मिन् कथं न जगाम यत्नि॥ अनंत पुष्पस्य मध्ये दिदृते॥ द्विरे फमाला
 स विशेष संग॥ २७॥ महीतृतः पुत्रवतो पिदृष्टिस्तस्मिन् अपत्ये म पार्वती॥ लक्षणेन तस्मिन् जगाम॥ पु
 त्राः विद्यंते यस्य पुत्रवान् तस्य पुत्रवतः॥ मही विलम्बीति महीतृतः तस्य महीतृतः॥ द्वियस्मात् कारण
 ता॥ अनंत पुष्पस्य मध्ये॥ वसंतस्य द्विरे फमाला प्रुते आग्नेय विशेष संगतवति॥ सह विशेष मगेन व

मध्यमधे मधुपुष्पस्य मध्ये वसंतस्य योरिति वि॥ २७॥

१०

त्रतोया मास विशेष संग॥ अनंतानि पुष्पाणि यस्यास्य अनंत पुष्पः॥ तस्य अनंत पुष्पस्य॥ २७॥ प्रतामहया
 शिखयेव दीपस्त्रिमार्गं येव त्रिदिवस्य मार्गः॥ संस्कारवत्येव गिरामनीषीतया सप्ततस्य विदूषितस्य॥ २८॥
 तया पार्दया कृत्वा सहिमात्रलः पूतः पवित्रो वचन॥ न पुन विदूषितो वचन॥ कथा कइ वा प्रतामहया
 शिखया कृत्वा दीप इवा॥ पुनः कथा कइ वा त्रिमार्गं यागं गथा त्रिदिवस्य मार्गः पंथाः इवा॥ पुनः क
 था कइ वा संस्कारवत्या लंदोल दणवत्या गिरा काण्या कृत्वा मनीषीषी॥ विदूषितस्य॥ प्रतया दीप्या महीती
 गरीयसी प्रतामहती॥ तया॥ प्रतामहया॥ संस्कारो विद्यते यस्याः सा संस्कारवती॥ तया संस्कारवत्या॥
 २८॥ मंदाकिनी सेकत वेदिकातिः सा कंदुकैः कृत्रिम पुत्रकैः धारैः मे सुकुर्मध्यगता मरवीनां कीडारम
 ति विज्ञाती व बाह्या॥ २९॥ सा पार्वती सरवीनां मध्यगता मती सुकुः वारं वारं रे मे कासिः॥ मंदाकिनी

पुनः किं ऊर्वत ॥ अतिदीर्घजं घेन ॥ सुष्ठवत ॥ रचयत ॥ अनुस्त्विति ॥ असौ परोक्ष ॥ अट ॥ वणपरोक्ष ॥ असुद्धिर्वचनो
 अस्याससुद्धिः ॥ यं जनमवशेषं ॥ सुलोप ॥ अस्यादेः सर्वत्र ॥ अस्यापदेदीर्घदीर्घात्परलोप ॥ यं जनमः ॥ आसक्ति
 दं ॥ असेर्त्तरसार्वभुके ॥ इति ॥ अनेन सूत्रेण ॥ असुक्ष्मतोर्त्तरादेवोक्तमिति ॥ विश्व ॥ वलात् ॥ सूत्रवलात् ॥ आसेति
 वक्ष्यवार्थः ॥ अद्ययप्रकरणे विसरसुत्रं ॥ आस इति अद्ययं ॥ ३५ ॥ नगेंद्रदसा सन्निकरीवादेकांतशैत्या कदली
 विशेषाः ॥ लघ्वापिलोकेपरिणामि रूपं जातं ॥ स इवैरुपमानवाद्या ॥ ३६ ॥ नगेंद्रदसा ॥ दसी ॥ दसा ॥ दसा ॥ श्रु
 तादंडाः ॥ अवि ॥ कर्कशवात् ॥ त इवै ॥ उपमानवाद्या जाताः ॥ उपमानवाद्याः ॥ उपमानवाद्याः ॥ तस्याः पा
 न्यानुस्त्विति ॥ त इवै ॥ त इवै ॥ कदली विशेषाः ॥ दली ॥ सन्ता ॥ त इवै ॥ रुपमानवाद्या ॥ जाताः ॥ कस्यात् ॥ पु
 कांतशैत्यात् ॥ शीतश्रुतः ॥ शैत्यं ॥ एकांतनिरंतरं य इवै ॥ तस्यात् ॥ एकांतशैत्यात् ॥ किं रुधापिलोके जगति

१३

परिणामि विज्ञालैरुपलब्धापि ॥ ३६ ॥ एतावताननुमेयशो निकांची गुणस्थानमनिदितायाः ॥ आरोपितं यद्विरिशो
 नपश्चादनन्यनारी कमनीयमंकं ॥ ३७ ॥ अनिदितायाः पार्वत्याकांची गुणस्थानं ॥ एतावता एव प्रमाणेन एव अनुमे
 यशो निजाते ॥ अनुमानेन प्रमाणेन जायते यत्तु अत एव अनुमेयं ॥ अनुमानया ह्यंकांची गुणस्थानं ॥ अनुमीयते इति अ
 नुमेयं ॥ शोतते इति शोति ॥ अनुमेयं यत्तु शोति ॥ अनुमेयशोति ॥ यत्तु यस्मात्कारणात् ॥ गिरिशो न ईश्वरेण यत्तु का
 ची गुणस्थानं पश्चात् ॥ अंकं आरोपितं ॥ एतावता एव कांची गुणस्थानं अनुमेयशो निजातां ॥ कथं च तं अंकं ॥ अनन्य
 नारी कमनीयं ॥ न अन्यासां नारीणां कमनीयः ॥ असिलषणीयः ॥ तं ॥ कमनीयं ॥ ३८ ॥ तस्याः प्रविष्टानतना निरेष्टं
 रगजनवीनवरोमराजिः ॥ नीवीमतिकम्यमितेतरस्यतमेखलामध्यामरेरिवादिता ॥ ३९ ॥ तस्याः पार्वत्या ॥ तची सुहृदा
 नवरोमराजिः ॥ अतिनवरोमावलीरराजः ॥ शुशुते ॥ कथं च तानवरोमराजिः ॥ तना निरेष्टं प्रविष्टानतं गेपीरं यत्तु

मिरं प्रंतततत जातिरं प्रां कथं चतारो मराजिः उत्प्रेक्षते नीवी वस्त्रं यिं अति कायुत नो खलामध्यमणेः अचिरिवा
 ही प्रिरिवाः स्याः पार्वत्याः मेखला तस्याः मध्यमणिः तस्याः तस्य खलामध्यमणेः कथं चतारो मराजिः उत्प्रेक्षते नीवी वस्त्रं यिं अति कायुत नो खलामध्यमणेः
 सितेतरस्याः सितेतरस्याः कलमः तस्य सितेतरस्याः ॥३८॥ मध्येन सावेदिविलस्य मध्यमवलित्रयं चारुवत्तारवाला
 आरोहणार्थं नवयौवनेन कामस्य सोपानमिदं प्रयुक्तं ॥३९॥ सा बालामध्ये तदुदरो बलित्रयं वत्तार ॥ कथं च
 तासावेदिविलस्य मध्यमवेदिवत् विलस्य मध्यमं यदुदरं स्याः सा वेदिविलस्य मध्यमवलित्रयं चारुवत्तारवाला
 मनोहं कलमं लित्रयं उत्प्रेक्षते कामस्य आरोहणार्थं वदनाथं नवयौवनेन प्रयुक्तं रचितं सोपानमिदं ॥
 ४०॥ अथोक्तं सुतीडयदुत्पलाद्यासनद्वयं चारुवत्तारवाला तथा प्रवृद्धं मध्ये यथाश्यामसुखं स्यात्तस्याष्टपा
 लसुतांतरमप्यलक्ष्यं ॥४१॥ उत्पलाद्याः चारुवत्तारवाला तथा प्रवृद्धं किं कुर्वतु अथोक्तं सुतीडयदुत्पलाद्या

१४

अंगीकृते

च नाहंति कथं चतारं रुच्यं मंत्रं प्रतं मंत्रेण प्रतं मंत्रं प्रतं ॥५१॥ अथा चितारं नहि देवदेवमद्रि सुतां ग्राह
 धि त्रुं शशाक ॥ अत्यर्थं नासंगतयेन साधुर्माध्यमिणी एषावलंबिते र्थे ॥५२॥ अदिः हि माचलः सुतां दु
 श्री देवदेवांश्च श्वरं ग्राहयितुं न शशाक न समर्थो बहवः कथं चतारं देवदेवांश्च अथा चितारं याचिते इति
 याचिता तयाचिता अथाचिता तं अथा चितारं साधुः महान् अवलंबितो अर्थे वस्तुनि माध्यमं
 विशिष्टं पुरुषं इष्टे इच्छति केन अत्यर्थं नासंगतयेन अत्यर्थं नायाः संगः अत्यर्थं नासंगः तस्माद्दे
 नयंते न अत्यर्थं नासंगतयेन ॥५३॥ अथैव पूर्वद्वलने शरीरं सादृशं यो मुदती ससृज ॥ तदा प्रवृत्त्य
 कविमुक्तसंगः पतिः पश्यतामपरिप्रदो चतुः ॥५४॥ सा मुदती यदा पुनर्वर्द्धलने वदोदशरोषात् श
 रीरं ससृज ॥ कथं चतारं सा मुदती को न नादं ता यथा सा मुदती तदा प्रवृत्तिस्ततः आरभ्य पुन

१५

न नने इति पाठः ॥३॥

समीपे॥ समादिदेशैकवधूं सवित्री प्रेम्णा॥ शरीरार्द्रहरं हरं॥ ५१॥ किल हतिपुराणादौ श्रूयते। नारदः मुनिः
तां पार्वतीं हरस्य महादेवस्य सवित्रीं वधूं। समादिदेश। कथयामास॥ कथं हतः। नारदः। कामचरः। कामं
श्रेष्ठया चरतीति कामचरः। किं कृत्वा। कदाचित्। कस्मिंश्चिज्जमये। तां कन्यां पित्रुः हिमाचलस्य समीपे
ह्य॥ दृष्ट्वा॥ कथं हतं तां। प्रेम्णा स्नेहेन। शरीरार्द्रहरं। शरीरस्य अर्द्रं नागं हरति हति शरीरार्द्रहरा। तां श
रीरार्द्रहरां॥ ५२॥ गुरुः प्रगल्भोऽपि वयस्य तोषा सच्छौ निवृत्तान्यवरा निलायः॥ कृते कृत्वा नो न हि मंत्रप्रत
मर्हति तेजांश्च पराणि हृद्यं॥ ५३॥ गुरुः हिमाचलः। अतः कारणात् निवृत्तान्यवरा निलायः॥ तच्छौ। कृतवान्।
निवृत्तः। अथोऽब्रुवरेऽब्रुव सिलाषोऽयस्यासः निवृत्तान्यवरा निलायः॥ कस्मिन्मति। अस्याः पार्वत्याः वयसि
प्रगल्भेऽपि सति। प्रौढेऽपि सति। ह्रीति उत्प्रेक्षायां॥ कृशो नोः कृते अभिंविना। अपराणि तेजां सिद्धयं हविर्द

॥ ४८॥ लज्जातिरश्नां यदि चेत्तसि स्यादसंशयं पर्वतराजपुत्र्याः॥ तं केशपाशं प्रशमीक्ष्य कुर्युर्बालप्रियव्रं गीथि
लं चमर्यः॥ ४९॥ ति रश्नां पशुनां चेतसि दहिलज्जात्॥ तदा चमर्येति रण्यगावः पर्वतराजपुत्र्याः पार्वत्याः तं के
शपाशं प्रशमीक्ष्य दृष्ट्वा असंशयं यथा सवति तथा बालप्रियव्रं गीथिलं कुर्युः। प्रियस्य सा वः प्रियव्रं बाला
नां प्रियव्रं॥ ४९॥ सर्वोऽयमाद्रव्यसमुच्चये न यथा प्रदेष्टुं विनिवेशितेन। सानिर्मिता विश्वसृजा प्रयत्नादेका
द्वसौंदर्यं हि दृष्टयेव॥ ५०॥ विश्वसृजा ब्रह्मणा सा पार्वती सर्वोऽयमाद्रव्यसमुच्चये न निर्मिता॥ कस्मात्ता प्रय
त्नात्॥ कथं हतं तेन सर्वोऽयमाद्रव्यसमुच्चये न यथा प्रदेष्टुं विनिवेशितेन। न्यसेना। उत्प्रेक्ष
ते कथं व। सौंदर्यं हि दृष्टयेव॥ ५१॥ समादिदेश। सौंदर्यं हि दृष्टया। सौंदर्यं हि दृष्टया॥ एक
स्मिन्वदसु॥ ५२॥ सौंदर्यं कस्मिन् वदसु॥ ५३॥ नां नारदः कामचरः कदाचित् कन्यां किल ह्यस्मिन्ने प्रेक्ष्य पित्रुः

सि कर्तुं अस्मा विप्रे क्षिता तत वित्री प्रेमादी सां प्रधीरं चंचलं यत् विप्रे क्षितं अवलोकनं कथं च तया तया ॥ आ
 च ता द्या ॥ आयते अक्षणी यथा तत्रित्रीं हस्तानी तया आयता द्या ॥ कथं च तं अधीर विप्रे क्षितं ॥ प्र वात नीलो
 मल निविशोषे ॥ प्र वाते प्रकृष्टे वा यो यदं ॥ नीत्यले मस्मानि विविशोषं विदोष रदितं प्र वात नील कमल स
 रं ॥ ४७ ॥ तस्याः शलाकां जननिर्मिते वकां तितुं बोराय तलेखयोर्था ॥ तां वीक्ष्य लीला च चुरा मने गः सुवाप
 सौंदर्य मदं मुमोच ॥ ४८ ॥ काम अन्नं गः ॥ तां स्तुवाः लीला च चुरां कांति वीक्ष्य दृष्ट्वा सुवाप सौंदर्य मदं मुमो
 च ॥ सुवाप स्यात् आत्म धनुषः सौंदर्यं तस्य मदं ॥ तं ॥ सुवाप सौंदर्य मदं ॥ तस्याः पार्वत्याः स्तुवाः या कांतिः ॥ नृपे
 क्ष्यते शलाकां जननिर्मिते व ॥ शलाकायाः अंजनं तिन निर्मितारं चिता ॥ शलाकां जननिर्मिता ॥ किं विशि
 ष्टं यो नृपो ॥ आयत लेखयोः ॥ आयते लेखयोः ॥ आयत लेखे ॥ तयोः ॥ आयत लेखयोः ॥ दीर्घ रेखयोः

॥ पुनः कथं च तस्य मितस्य ॥ तामोषपर्यं सुरुचः ॥ तामोयत्रोष्टः तत्र पर्यं स्वापति तारु कूयस्य ॥ तत् ॥ तामोषपर्यं
 सुरुचः ॥ तत् ॥ अन्नसमये कवचने तस्य ॥ सार्वदिसक्ति कस्य सुरुच्ये के ॥ ४५ ॥ स्वरेण तस्या ममृत फले व प्रजं लिताया
 मसिजा तपा वि ॥ अप्यन्यपुष्टा प्रतिकूल वादा ओ उर्वितं वीरि वता इमाना ॥ ४६ ॥ अथ पुष्टा को किला पिश्रुजं
 नस्य ॥ प्रतिकूल वादा उद्देग कारिणी ॥ केव ॥ ता इमाना वितं वीरि दादा इमाना विचरा ॥ तं वी वितं वी ॥ अथ पु
 ष्ठा पोषिता पुष्टा अन्य पुष्टा ॥ को किला ॥ कस्यां सत्यां ॥ तस्यां पार्वत्यां सुदेण प्रजं लितायां सत्यां ॥ कथं च तं
 मसुरेण ॥ तस्य द्या ते ॥ अमृत फले व ॥ अमृतं अवतीति अमृत फले ॥ तेन अमृत फले वा कथं च तयां तस्यां ॥ अ
 सिजा तपा वि ॥ असिजा ता को मला वा कूयस्याः सा तस्या ॥ असिजा तपा वि ॥ ४६ ॥ प्र वात नीलो मल निविशो
 षं मधीर विप्रे क्षितं मा यता द्या ॥ तया गृहीतं नु मृगां गता स्य ॥ सतो गृहीतं नु मृगां गता सि ॥ ४७ ॥ तया पार्व
 त्या कर्तुं अधीर विप्रे क्षितं कर्मा नु हति वितर्के मृगां गता स्य ॥ गृहीतं ॥ नु हति वितर्के विचारा मृगां गता

तीपद्मगुणानुननुके॥पद्माश्रितालक्ष्मीः॥चांदमसीमतिरघांशोसांननुके॥पद्मेकमलेयाश्रितापद्माश्रि
 ता॥चांदमसः॥यंवांदमसीतांवांदमसी॥उपुनः॥लोलाचंचलालक्ष्मीः॥उमासुखंप्रतिपद्यप्राप्यदिसंश्रयां
 प्रीतिमवाप॥होसंश्रयोयद्याःसादिसंश्रयातादिसंश्रयां॥४५॥पुष्पंप्रवालोपहितंयदिद्यामुक्ताफलं
 वास्फुटविद्रुमसं॥ततोनुकुर्याद्विवादस्यतस्यानाशोपयसंयत्तितथा॥४५॥पुष्पंकटोतस्मि
 तस्य॥॥पार्वत्याःस्मितं॥तदाअनुकुर्यात्॥सदृशंसवति॥यदिपुष्पंप्रवालोपहितं॥स्मितस्यअनु
 कुर्यात्॥निषिद्धी॥पुष्पंस्मितं॥ततस्तदाअनुकुर्यादित्यर्थः॥मांसास्यनाश्रीयात्॥इतिवत्॥दिजःमांसं
 लाश्रीयात्॥इत्यर्थः॥प्रवालेपत्नवेउपहितं॥प्रवालोपहितं॥प्रवालोपरिवृत्तं॥वा॥अथवामुक्ताफलं
 तस्याःपार्वत्याःस्मितस्यस्मितं॥ततस्तदाअनुकुर्यात्॥सदृशंसवति॥यदिमुक्ताफलंस्फुटविद्रुमसं
 त्॥स्फुटंनिर्मलंयत्विद्रुमं॥तत्रतिष्ठतीतिस्फुटविद्रुमसं॥कथंचित्तस्यस्मितस्यविवादस्यनिर्म

निर्मलस्य

मकरध्वजेनकामेनयोबाहुद्वयकंठपाशौकृतौ॥४२॥कंठस्यतस्यासनबंधुरस्यमुक्ताकलापस्यचक्षुः
 अन्योन्यशोभाजननाहृष्टवसाक्षरणोत्सृष्टस्तवः॥४३॥तस्याःपार्वत्याकंठस्यवधुनःमुक्ताकलापस्य
 अन्योन्यशोभाजननाहृष्टवसाक्षरणोत्सृष्टस्तवः॥साक्षरणःसमानोवत्तव॥अन्योन्यपरस्परंयत्तशोभायाञ्जननं
 म्भान्॥अन्योन्यशोभाजननाहृष्टवसाक्षरणोत्सृष्टस्तवः॥कथंचित्तस्यकंठस्य॥सनबंधुरस्य॥सनात्यांबंधुरः॥उभतोन्नतस्यसनबंधुरस्य॥
 तंधुरंरुतानतं॥इत्यमरः॥कथंचित्तस्यसनबंधुरस्य॥मुक्ताकलापस्य॥निस्रलस्य॥निर्गतंतलंयस्यासौति
 स्त्रलं॥तस्यनिस्रलस्य॥वर्तुलस्य॥क्षरणंआक्षरणं॥क्षयःकंठः॥क्षयतेमंड्यतेयेनतत्क्षयणं॥क्षयतेयस्य
 क्षयः॥क्षयणंक्षयस्यक्षयणक्षयतयोर्चाक्षयणक्षयस्तवः॥४३॥चांदंगतापद्मगुणानुननुकेपद्माश्रि
 ताचांदमसीमतिरघां॥उमासुखंउप्रतिपद्यलोलादिसंश्रयांप्रीतिमवापलक्ष्मीः॥४४॥लक्ष्मीःचांदंगताम

ध्या॥ तच्छाया ममुखस्य॥ सत इव स्य॥ मध्ये॥ मृणालसुत्रांतरमथ लब्धं॥ अस्मीत्॥ मृणालसुत्रं च अंतरं॥ अवकाशस्य॥
 यथा ममुखं यथा तूतस्य॥ ममुखस्य॥ ४०॥ निर्वर्जिता शोकदलप्रसूतिपाणिद्वयं वारुनखं तदीयं॥ नवोदिते दुप्र
 तिमस्य शो सो षोऽप्रदोषे विफलीचकार॥ ४१॥ निर्वर्जिता तिरस्कृता अत्रो कदलवृक्षस्य दलानां पत्राणां प्रसूत
 योऽहोऽङ्गं उक्ता येन निर्लक्षितप्रसूति॥ किं विशिष्टं यद्येव॥ नवोदिते दुप्रतिमस्य॥ नवाहृतना उदिता उद
 ता इंदो यस्या प्रनिबिंबं स्यात्तत्तन् नवोदिते दुप्रतिमस्य॥ किं विशिष्टं पाणिद्वयं वारुनखं॥ चारवामनो हरानखा
 यत्र तत्तत् वारुनखं॥ ४२॥ शिरीषपुष्पाधिकसौकुमार्यो वा इतदीया विवर्तिका॥ पराजितेनापि कृतौ हरस्य यौव
 नगामैककरधजेन॥ ४३॥ तदीयो वा इति शिरीषपुष्पाधिकसौकुमार्यो वनेते॥ शिरीषपुष्पेभ्यः अधिकं सौकु
 मार्यं कोमलं च ययो॥ तौ शिरीषपुष्पाधिकसौकुमार्यौ॥ मेमम इति वितर्कः॥ विचारः॥ इतीति किं पराजितेनापि

तमे वि ३

किं निश्चितं पशूनां पतिः॥ ईश्वरः॥ अपरिग्रहः॥ अचतुः॥ अकृतदारः॥ अचतुः॥ नपरिग्रहः॥ श्रीयस्यामौ अपरिग्रहः
 कथं च तत्पशूनां पतिः॥ विमुक्तसंगः॥ विमुक्तः॥ संगो येन सः विमुक्तमः॥ ५४॥ सकृत्तिवासः॥ सैव ध्वं सपमेयता
 मा गंगा प्रपातो हितदेवदारुः॥ प्रसुं हिमाद्रेशु गता निगंधि किं विक्लवा किं नरमध्यवासः॥ ५५॥ सकृत्तिवा
 सा ईश्वरगतप्रेमहिमाद्रेशु प्रसुं॥ अथुवासा॥ किं निगंधि चर्मवासो वसुं यस्या सकृत्तिवासः॥ ईश्वरः॥ कथं च
 तत्सकृत्तिवासायतात्मा॥ यतः संयतः॥ आत्मा यस्या मः॥ यतात्मा॥ कथं च तत्प्रसुं॥ गंगा प्रपातो हितदेवदारुः॥
 गंगा प्रपातेन उद्धिताः देवदारवो यत्र तत्तत् गंगा प्रपातो हितदेवदारुः॥ पुनः कथं च तत्प्रसुं॥ मुगना निगं
 धि॥ मुगना मेऽकहूरिकायाः गंधो यत्र तत्तत् मुगना निगंधि॥ पुनः कथं च तत्प्रसुं॥ किं चित्क्लवा किं नरं॥ किं चि
 क्लवां तः किं नरा यत्र तत् किं चित्क्लवा किं नरं॥ प्रसुं॥ मातुः॥ अश्रियो॥ प्रसुं॥ वादो न पुंसके पुल्लिंगे वा॥ ५५॥ ग

एतन्मेरुप्रसवावतंसाः सर्जवतीर्दक्षनाः॥मनःशिलाविहुरितानिषेदुःशैलेयनदेष्टुशिलातले
 ॥५५॥गणाःमंदेनंदिमहाकालप्रवृत्तयःशिलातलेषुनिषेदुः॥उपनिविष्टुःशिलानांतलानितेषुशिलातले
 ॥कथंचूताःगणानमेरुप्रसवावतंसाः॥नमेरुणांदेवद्वारुणांप्रमवाःपुष्पाणिअवतंसाःआनरणा निषेधा
 ॥नमेरुप्रसवावतंसाः॥पुनःकिंकुर्वाणाःगणाः॥स्पृशवतीःकोमलाःसृजत्वचःदक्षनाःधरयतः॥पुनःक
 थंचूताःगणाः॥मनःशिलाविहुरिताःमनःशिलानिःविहुरिताः॥कर्तुर्विताः॥कथंचूतेषुशिलातलेषु॥शै
 लेयनदेष्टुःशैलेयैःशैवालैर्नद्यानिबहानितेषु॥शैलेयनदेष्टुः॥५६॥उषारसंघातशिलापुराग्रैः
 सुस्त्रिखट्वदप्यकलःककुद्मान्दृष्टःकथंचिद्वयैर्विविधैरसोढसिंदधुनिरुल्लासः॥५७॥ककुद्मान्
 दूरवपतः॥उचननादजगर्ज॥किंविशिष्टःककुद्मान्दृष्टःकलःदप्येणअदेकारेणकलः॥मनोज्ञः॥दप्य

१९

॥अवनिवाटिममरुणवद्वयः॥शशिद्वारेणवरेणवतमानदः॥गणानमेरुप्रसवावतंसाः॥नमेरुणांदेवद्वारुणांप्रमवाःपुष्पाणिअवतंसाः॥आनरणा निषेधा

कलः॥किंकुर्वद्वारपुराग्रैःउषारसंघातशिलाःसुस्त्रिखट्वदप्यकलः॥ककुद्मान्दृष्टःकथंचिद्वयैर्विविधैरसोढसिंदधुनिरुल्लासः॥५७॥ककुद्मान्
 दूरवपतः॥उचननादजगर्ज॥किंविशिष्टःककुद्मान्दृष्टःकलःदप्येणअदेकारेणकलः॥मनोज्ञः॥दप्य
 कलः॥किंकुर्वद्वारपुराग्रैःउषारसंघातशिलाःसुस्त्रिखट्वदप्यकलः॥ककुद्मान्दृष्टःकथंचिद्वयैर्विविधैरसोढसिंदधुनिरुल्लासः॥५७॥ककुद्मान्
 दूरवपतः॥उचननादजगर्ज॥किंविशिष्टःककुद्मान्दृष्टःकलःदप्येणअदेकारेणकलः॥मनोज्ञः॥दप्य
 कलः॥किंकुर्वद्वारपुराग्रैःउषारसंघातशिलाःसुस्त्रिखट्वदप्यकलः॥ककुद्मान्दृष्टःकथंचिद्वयैर्विविधैरसोढसिंदधुनिरुल्लासः॥५७॥ककुद्मान्
 दूरवपतः॥उचननादजगर्ज॥किंविशिष्टःककुद्मान्दृष्टःकलःदप्येणअदेकारेणकलः॥मनोज्ञः॥दप्य

जा॥५॥ अदिनाथः हिमाचलतटजं पुत्रीं अस्माई शरस्य आराधनाय समादिदेश॥ दिशः प्रतिमर्जने किं क
 त्वा अर्चनं तं ईश्वरं अर्धेण अर्चयिवा॥ पुंड्रियवा कथं च तं तं ईश्वरं चर्गो कसां देवानां अर्चितं मूर्जितं कथं
 उतां तां तत्तजं पुत्रीं॥ प्रयतां सावधानां पुनः कथं च तं तत्तजं सखी समेतां सखी संध्यां जयविजया न्यां
 समेतां संयुक्तां॥ न अर्घ्यः अर्घ्यं सं अर्घ्यं॥५॥ अर्घ्यं च तामपितां समाधेः शुश्रूषमाणं गिरिशो नु मे
 ने विकारहेतौ सति विक्रियं ते येषां न चेतां सितप्रवर्धराग्राडुगिरिशः तां पार्वतीं शुश्रूषमाणं अनुमे
 ने अंगीचकार॥ शुश्रूषते शुश्रूषमाणं तां सुश्रूषमाणं॥ आराधनतत्परां कथं च तामपितां समाधेः प्र
 त्यर्घ्यं च तं शत्रुरूपं॥ ध्याने कपी तनिवाता चलदीया वस्त्रानमिवा॥ एकत्र चेतो वस्त्रानं सा समाधिः॥ इ
 श्वरः तर्हि तां कथं अनुमेने॥ इत्यादि कथा ह किं विकारहेतौ विकारकारणे सति ये येषां चेतां सिमनां सिन

विक्रियं ते॥ न विकारं यांति ते प्रवर्धराग्राजिते द्रियाः॥ चेतां सि अत्र कर्मवत्॥ कमकर्त्री॥६॥ अवचित बलिपुष्पावे
 रिसंमार्जदक्षानियमविधिजलानां बर्हिषां चोपनेत्री॥ गिरिशोपववार प्रत्यहं सासुकेरी नियमितपरिखेदात्
 तिरश्चंद्रपादैः॥६॥ सासुकेरी प्रत्यहं प्रतिदिनं गिरिशोपववार॥ आराधयामासा॥ शोतनाः केशायस्थाः सा
 सुकेरी कथं च तामासुकेरी॥ अवचित बलिपुष्पाः अवचितानि त्रोटितानि बलये पुष्पाणि ययासा अवचित
 बलिपुष्पाः पुनः कथं च तामासुकेरी॥ वेदिसमार्जदक्षः॥ संमार्जनं संमार्गः वेद्याः संमार्गः तत्र दक्षः॥ पुत्रराते दिसम्प
 दक्षः॥ कथं च तामासुकेरी नियमविधिजलानां उपनेत्री॥ नियमविधेः जलानि ते यानि यमविधिजलानां
 पुनः कथं च तामासुकेरी तच्छिरश्चंद्रपादैः नियमितपरिखेदात् तस्य ईश्वरस्य शिरसि यथार्थं दत्तस्य पादाः किरणाः ते तच्छि
 रश्चंद्रपादैः नियमितउपशमिन् खेदो यथाः सा नियमितपरिखेदात्॥६॥ ॥ इति कुमारसंस्तवे महा

क. प्रेका लिहा सकतौ बासव सकतायां दीकायां प्रथमः सर्गः ॥ १॥ ॥ ॥ तन्मित्र विप्रकृताः सकलता
 रकेण दिवौकसः ॥ तुरासादहं पुरोक्षयक्षमस्य सुवययुः ॥ ॥ यस्मिन् काले पावेतीह श्वरे सेवता तस्मि
 न्काये दिवौकसो देवाः तुरासादहं दं पुरोक्षयक्षमस्य सुवययुः ॥ सुवयं सुवयं ब्रह्मणः ॥ ॥
 यं सुवयं कथं तुरासादहं दिवौकसः ॥ तारकेण दिव्येन विप्रकृताः पीडिताः ॥ दिवो श्रेयाः पुयीते दिवौकसः दिवशः
 अकारोतः ॥ ॥ अथा दिवो वाहुर्दिवं शिरः ॥ ॥ तेष्वासा विरहं ब्रह्मा परिस्नानं मुखं श्रियां ॥ सरता सुप्रप
 पद्मनासा तदी धितिमानिव ॥ ॥ ॥ ब्रह्मा तेषां देवानां आ विरहं तू ॥ प्रकटीव चूवा कथं चूतानां देवानां प
 रिस्नानं मुखं श्रियां ॥ परिस्नानाः पुनः श्रियो येषां तेषां परिस्नानं मुखं श्रियां ॥ केसो कइव ॥ सुप्रपद्मानां
 सरसां तडागानां प्रातः प्राप्ता तौ ही धितिमानिव सुप्रपद्मानि येषां तेषां सुप्रपद्मानां दीधित

२१

यो धिद्यं ते यस्यासौ दीधितिमानिव ॥ ॥ ॥ अथ सर्वं सुप्रपद्मानं तै सर्वं चर्तते सुखं वागीशं वा अरिष्योति
 प्रणिप्रयोपतस्त्रिरे ॥ ॥ ॥ अथ अनंतरं ते सर्वे देवाः सर्वं सुप्रपद्मानं कर्त्रीरे ॥ ब्रह्माणं प्रतिपद्यथा वासि
 उपतस्त्रिरे ॥ ॥ उष्टु विरो कथं चूतं सर्वतो मुखं ब्रह्माणं सर्वतः सुखानि यस्यासौ सर्वतो मुखं ॥ तं सर्वतो
 पुनः कथं चूतं ॥ सर्वतो मुखं वागीशं ॥ वावां ईशः ॥ वागीशः तं वागीशं कथं चूतं ॥ तिन वासिः ॥ अरिष्योति ॥ अथ
 साधवः ॥ अरिष्योति ॥ अरिष्योति ॥ सत्यानि ॥ शानमस्त्रि ॥ हृत्वे पुनः कथं चूतं ॥ केवलं तमे ॥ पुनः त्रय वि
 सागाय पद्मादे दमुपेयु ये ॥ ॥ ॥ देवदत्तं चूतं नमः ॥ किं विशो ययुः ॥ त्रिभुवने ॥ तिस्रो मूर्तयो लक्ष
 सत्रिभुवने ॥ तस्यो त्रिभुवने ॥ ब्रह्म विस्तु कइ पाया ॥ पुनः कथं चूतं ॥ सृष्टेः संसारात् प्राकृ पूर्व के
 चलात्मने ॥ केवलः एकः आत्मा यस्यासौ केवलं तमे ॥ एकं रूपं ॥ पुनः कथं चूतं ॥ यथा

दे सुपेयुगे ॥ उपेयाय इति न पेयिवात् तमे उपेयुषे ॥ तदं प्राप्तायाव कमेयुषत्रयविना गाय ॥ गुणानां त्रयं
 तस्या विनाश ॥ तमेयुषत्रयविता गाय ॥ ४॥ यदमो घमपामंत रुद्रबीजसं त्रया ॥ अतश्चराचरे विष्णुं प्रतवस्तस्य
 शीयसे ॥ ५॥ हे अश्व ॥ व्यायत्तमो घं सफलं बीजं ॥ अपां तोयानां तं तमं घं उर्या ॥ निक्षिप्तं दुग्धं बीजं तं तदा
 ने ॥ वपु उयते ॥ आदिप्राक ॥ अविबन्धिय जाद ॥ अयं गायो राजा ॥ ६॥ वकारस्य संप्रसारणं ॥ उकार उर्या ॥
 निक्षिप्तो अत्र एव स्मत् बीजात् ॥ चरन्तं रं विष्णुं जगत् ॥ उर्या ते तस्य विष्णुस्य वं प्रतव्या ॥ शीयसे ॥ कथा सा अ
 र्थात् कवि विष्णुं जायते इति अज ॥ तस्य संप्रसारणं ॥ हे अश्व ॥ दं व अचरे कं वराचरे जं गमश्चाचरे ॥ एतद् इति
 गते ॥ तस्या तु अतः पं र्या वत् ॥ तेषु वेतदकारं एतदश्चाने अकारं ॥ ७॥ सिद्धं ॥ पातिरुति स्तमवस्था
 तिसं हि मानसुदीरयन् ॥ तस्य इति सर्गाणां एकं कारणं तां गता ॥ ८॥ हे ब्रह्म ॥ तस्य प्रलय इति स

२२

र्गाणां कारणं तां गता ॥ ९॥ हे ब्रह्म ॥ प्रलय इति सर्गाणां प्रलय इति सर्गाणां ॥ १०॥ हे ब्रह्म ॥
 तिसृनि ॥ ११॥ हे ब्रह्म ॥ तिसृनि ॥ १२॥ हे ब्रह्म ॥ तिसृनि ॥ १३॥ हे ब्रह्म ॥ तिसृनि ॥ १४॥ हे ब्रह्म ॥ तिसृनि ॥
 तिसृनि ॥ १५॥ हे ब्रह्म ॥ तिसृनि ॥ १६॥ हे ब्रह्म ॥ तिसृनि ॥ १७॥ हे ब्रह्म ॥ तिसृनि ॥ १८॥ हे ब्रह्म ॥ तिसृनि ॥
 तिसृनि ॥ १९॥ हे ब्रह्म ॥ तिसृनि ॥ २०॥ हे ब्रह्म ॥ तिसृनि ॥ २१॥ हे ब्रह्म ॥ तिसृनि ॥ २२॥ हे ब्रह्म ॥ तिसृनि ॥
 तिसृनि ॥ २३॥ हे ब्रह्म ॥ तिसृनि ॥ २४॥ हे ब्रह्म ॥ तिसृनि ॥ २५॥ हे ब्रह्म ॥ तिसृनि ॥ २६॥ हे ब्रह्म ॥ तिसृनि ॥
 तिसृनि ॥ २७॥ हे ब्रह्म ॥ तिसृनि ॥ २८॥ हे ब्रह्म ॥ तिसृनि ॥ २९॥ हे ब्रह्म ॥ तिसृनि ॥ ३०॥ हे ब्रह्म ॥ तिसृनि ॥
 तिसृनि ॥ ३१॥ हे ब्रह्म ॥ तिसृनि ॥ ३२॥ हे ब्रह्म ॥ तिसृनि ॥ ३३॥ हे ब्रह्म ॥ तिसृनि ॥ ३४॥ हे ब्रह्म ॥ तिसृनि ॥
 तिसृनि ॥ ३५॥ हे ब्रह्म ॥ तिसृनि ॥ ३६॥ हे ब्रह्म ॥ तिसृनि ॥ ३७॥ हे ब्रह्म ॥ तिसृनि ॥ ३८॥ हे ब्रह्म ॥ तिसृनि ॥
 तिसृनि ॥ ३९॥ हे ब्रह्म ॥ तिसृनि ॥ ४०॥ हे ब्रह्म ॥ तिसृनि ॥ ४१॥ हे ब्रह्म ॥ तिसृनि ॥ ४२॥ हे ब्रह्म ॥ तिसृनि ॥
 तिसृनि ॥ ४३॥ हे ब्रह्म ॥ तिसृनि ॥ ४४॥ हे ब्रह्म ॥ तिसृनि ॥ ४५॥ हे ब्रह्म ॥ तिसृनि ॥ ४६॥ हे ब्रह्म ॥ तिसृनि ॥
 तिसृनि ॥ ४७॥ हे ब्रह्म ॥ तिसृनि ॥ ४८॥ हे ब्रह्म ॥ तिसृनि ॥ ४९॥ हे ब्रह्म ॥ तिसृनि ॥ ५०॥ हे ब्रह्म ॥ तिसृनि ॥

नः कालः तस्य परिमाणं तेन च काल परिमाणेन । रात्रिश्च दिवा च रात्रिर्दिवः । स विनागी कृतं रात्रिर्दिवश्च
 न स च रात्रिर्दिवः । तस्य स रात्रिर्दिवश्च । स प्रश्नश्च प्रवबो धस्य च प्रवबो धः ॥ प्रलयश्च उदयश्च प्रणो लयो द
 यो ॥ उक्तं वगीतायां ॥ सदयुगमयं तमहर्यद्ब्रह्मणो विदुः ॥ रात्रियुगमहर्मातां ते होरा विविदो जनाः ॥ १५ ॥ य
 दा स देवो जागर्जित देवैते जगत् ॥ यदा सृष्टिं तत्रांतात्मा तदा स प्रलीयते ॥ १६ ॥ दैविकानां युगानां उक्तं ब्रह्म
 परिमर्याया ॥ ब्राह्मणे महान्येवं तादती रात्रिरेव च ॥ १७ ॥ जगद्यो निरयो निश्च ॥ जगदंतो यत्नतकः ॥ जगदा
 दिरनादिस्त्वं जगदीशो रानीश्वरः ॥ १८ ॥ देवब्रह्मन् । जगद्यो निरपि अयो निः ॥ जगतां यो निरुत्पत्तिश्चानं जग
 द्यो निः ॥ ब्रह्म चेना न विना ॥ यो निर्यस्य सृष्टं गद्यो निः ॥ अज्ज्वातः देवब्रह्मन् ॥ जगदंतो पि ॥ अनेतकः ॥ जगत
 अंतः रुद्ररूपवान् ॥ अतः को वस्य स अनेतकः ॥ अविनाशितवान् ॥ देवब्रह्मन् ॥ जगदादिरपि अनादिः ॥ ज
 गतां आदिः ॥ जगदादिः ॥ पुराणवान् ॥ न आदिर्यस्य सृष्टः ॥ अविनाशितवान् ॥ देवब्रह्मन् ॥ जगदीशो पि अने

२२

त्वरः ॥ जगतां ईशः ॥ जगदीशः ॥ अनेतकः ॥ अविनाशितवान् ॥ देवब्रह्मन् ॥ जगदादिरपि अनादिः ॥ ज
 गतां आदिः ॥ जगदादिः ॥ पुराणवान् ॥ न आदिर्यस्य सृष्टः ॥ अविनाशितवान् ॥ देवब्रह्मन् ॥ जगदीशो पि अने
 त्वरः ॥ जगतां ईशः ॥ जगदीशः ॥ अनेतकः ॥ अविनाशितवान् ॥ देवब्रह्मन् ॥ जगदादिरपि अनादिः ॥ ज
 गतां आदिः ॥ जगदादिः ॥ पुराणवान् ॥ न आदिर्यस्य सृष्टः ॥ अविनाशितवान् ॥ देवब्रह्मन् ॥ जगदीशो पि अने
 त्वरः ॥ जगतां ईशः ॥ जगदीशः ॥ अनेतकः ॥ अविनाशितवान् ॥ देवब्रह्मन् ॥ जगदादिरपि अनादिः ॥ ज
 गतां आदिः ॥ जगदादिः ॥ पुराणवान् ॥ न आदिर्यस्य सृष्टः ॥ अविनाशितवान् ॥ देवब्रह्मन् ॥ जगदीशो पि अने
 त्वरः ॥ जगतां ईशः ॥ जगदीशः ॥ अनेतकः ॥ अविनाशितवान् ॥ देवब्रह्मन् ॥ जगदादिरपि अनादिः ॥ ज
 गतां आदिः ॥ जगदादिः ॥ पुराणवान् ॥ न आदिर्यस्य सृष्टः ॥ अविनाशितवान् ॥ देवब्रह्मन् ॥ जगदीशो पि अने

साषा॥ कनकादिरूपवात्॥ देवदत्तनृत्तं यकोमि॥ मददादिरूपवात्॥ देवदत्तनृत्तं॥ दंजुलेजरोमि॥ द्यकावृद्ध
 तरः॥ अन्यः॥ अयकः॥ प्रकृतिरूपवात्॥ देवदत्तनृत्तं विद्वत्पुत्रं द्यादिभुमदिभुमसुतितव प्राकाशं वाङ्मयव
 र्त्तते॥ देवदत्तनृत्तं प्राकाशं यथेष्टतावर्त्तते॥ वा॥ प्रकाममद्यताव प्राकाशं॥ ११॥ उद्गीथः प्रणवो यासां न्याये वि
 तिरुदीरणं॥ कर्मयज्ञफलं स्वर्गः॥ सासां वंप्रतवोगिरां॥ १२॥ देवदत्तनृत्तं तासां गिरां वा यो वंप्रतव॥ उद्यविष्ठाने
 तासां कासां॥ यासां गिरां प्रणवः॥ ओंकारः॥ उद्गीथः॥ प्रथमोच्चारणं॥ केचित्तु आरंभकः॥ समापदं॥ उद्गीथमाह
 वेदपाठे हि आद्यं तयो॥ अवंश्यं अवश्यं उंकारः॥ प्रसृज्यते॥ यासां गिरां त्रिभिः॥ उदात्तानुदात्तचरितैः न्या
 यैः उदीरणं॥ कथनं॥ यासां गिरां यज्ञः कस्मीयासां गिरां स्वर्गः फले॥ तासां गिरां वंप्रतव॥ इति वाक्यार्थः॥ १२॥
 वामामनंति प्रकृतिं पुरुषार्थं प्रवर्त्तिनीं॥ तद्वर्त्तिनमुदासीनं वामेव पुरुषं विदुः॥ १३॥ देवदत्तनृत्तं सोऽस्यास्त्वं
 प्रकृतिं आमनंति॥ कथयंति॥ आत्मासेना॥ आड् पूर्वः॥ वर्त्तमानायेति॥ अस्मि॥ अस्मै॥ अस्मिन्॥ अस्मिन्मनः॥

२४

नोहै॥ मन आदेशः॥ चंजनमः॥ आमनंति॥ कथयंति॥ किं विशिष्टं प्रकृतिं पुरुषार्थं प्रवर्त्तिनीं॥ पुरुषार्थेन प्रयोजनेन प्रव
 र्त्तते॥ इति पुरुषार्थं प्रवर्त्तिनीं॥ तां पुरुषार्थं प्रवर्त्तिनीं॥ पुरुषार्थं पुरुषप्रयोजनाय प्रवर्त्तयतीति॥ स्वयमेव प्रवृत्तिरूपवा
 नृत्तं प्रवर्त्तते इति वा॥ तां पुरुषार्थं प्रवर्त्तिनीं॥ सांख्यास्त्वामेव पुरुषं विदुः॥ जानंति॥ किं विशिष्टं पुरुषं॥ तद्वर्त्तिनीं॥ तां प्रकृतिं
 इदं शीलमस्यासौ तद्वर्त्तिनीं॥ पुनः कथं च॥ तदासीतां कर्मफलोपसोगरहितं॥ शुभाशुसरहितं॥ इष्टा
 पुरुषः॥ इष्ट्या प्रकृतिः॥ इति कापिला॥ १३॥ चंपिदृणामपि पिता देवानामपि देवता॥ परतोपि परश्चपि विधाता
 वेधसामपि॥ १४॥ पितरः सप्तविधः॥ देवविशेषास्तेषां चित्राणां च पितासि॥ असत्तु वि॥ असु॥ वर्त्तमाना कोमि॥ अस्मि
 अदादे॥ अस्तेः सौ॥ असुकासकारकोलोपु॥ अस्मि सिद्धं॥ देवदत्तनृत्तं देवानामपि ईडादीनां मपि देवता॥ अस्मि॥
 देवदत्तनृत्तं परतोपि परः अस्मि॥ परेभ्यः परतः॥ सूक्ष्मेभ्यो पीडितार्थेभ्यः॥ वंपरः॥ सूक्ष्मतमः॥ यदुक्तं॥ इन्द्रियेभ्यः प
 रादर्थार्थेभ्यश्च परमनः॥ मनसश्च पराबुद्धिः॥ बुद्धेरात्मा ततो महान्॥ महतः परमद्यकं॥ अद्यकात्पुरुषः प

२५॥ पुरुषानपरे किं तूसाका हासापरा गतिः॥ देवसूत्रं वेधसामपि ति क्षतासि कर्त्ता असि॥ १४॥ वमेव ह्यं होताव
 सो ज्यं तोक्ता च वाच्यत॥ वेद्यं च वेदिता वा सि धसता ध्येयं च यत्परं॥ १५॥ देवसूत्रं वमेव ह्यं असि॥ ह्यते ननु ह्यं।
 देवसूत्रं पुनः होता सि जुहोतीति होता॥ देवसूत्रं तो ज्यं असि॥ जुह्यत इति तो ज्यं॥ देवसूत्रं तोक्ता सि सुम
 क्तीति तोक्ता॥ पुनः कथं सूतः शाश्वतः॥ अविनाशी॥ देवसूत्रं वेधसामपि विद्यते सा यत्ते अनेनेति वेद्यं॥ देवसूत्रं
 ते वेदिता सि वेत्तीति वेदिता॥ हाता॥ देवसूत्रं च पुनः वेद्यं॥ असि॥ ध्ययतीति ध्याता॥ देवसूत्रं यत्परं उक्तं
 यंत तूत्रमसि॥ १५॥ इति ते स्यः सुतीः शुक्रवाययार्थं हृदयंगमाः॥ प्रसादा सि मुखो वेधः प्रकृवाच दिवौकसः॥
 १६॥ वेधः प्रह्लादि वौकसः देवा ह प्रत्यवाच॥ प्रत्यवाच तू कथं सूतः वेधः॥ प्रसादा सि मुखः॥ किं कृवा ते स्यो देवे
 त्य इति पूर्वे केन प्रकारेण सुतीः शुक्रवा॥ कथं हता सुतीः॥ ययार्थं हृदयंगमाः॥ ययार्थं सूताः हृदयंगमाश्च
 यार्थं हृदयंगमाः॥ ताः ययार्थं हृदयंगमाः॥ सत्या र्थं मनः प्रियाः॥ प्रसादेन॥ अतिदुःखः॥ समुद्वेगः॥ १६॥ पुराणं

२५

कवे सस्य च उर्मुख समीरिता॥ प्रहृत्तिरासी च चानां चरितार्थं च हृत्थी॥ १७॥ तस्य पुराणस्य पुरातनस्य कवेः कं
 तद्विं नः॥ सर्वविदः ब्रह्मणः॥ उर्मुख समीरिता अत एव च हृत्थी शानां प्रहृत्ति आसीत्॥ कथं सूता प्रहृत्तिः
 चरितार्थं॥ चरितः सद्यः अर्थो यस्यास्य सा चरितार्थं॥ चतुर्निर्मुखैः समीरिता उच्चरिता॥ चतुर्मुख समीरिता वधा
 रो अथवा यस्यासा च हृत्थी॥ १७॥ आगतं चानधीकारान् प्रसादे रवलं ह्यवः॥ युगपद्युगबाहुन्यः प्राप्ते स्यः
 उपविक्रमाः॥ १८॥ दे प्राज्य विक्रमाः वः युष्मत्स्य आगतं॥ प्राज्यः प्रदुरो विक्रमो येषां ते प्राज्य विक्रमाः॥ तेषां संवे
 धनं॥ दे प्राज्य विक्रमाः॥ शो सनमागतं आगतं॥ किं विनिष्टे स्यः॥ वः युष्मत्स्य आगतं॥ अधीकारान् नियो गान् प्रसादे
 तादा त्पेरवलं ह्यवः॥ अपरित्यज्या युगपत्प्राप्ते स्यः॥ समकालं आगते स्यः॥ पुनः किं विनिष्टे स्यः॥ वः युगबाहुन्यः
 हसद्वयं युगं॥ युगप्रमाणाः वादवोचुः जायेषां ते युगबाहुन्यः॥ युगबाहुन्यः॥ आज्ञा चतुर्जं च ह्यर्थः॥ १८॥

किमिदं द्रुतिमात्मीयां न वित्तिपुरायथा हिमक्लिष्टप्रसावानि ज्योतीषीव मुखानि वा ॥ १६ ॥ देवा ज्योतिष्माः वो
 युष्माकं मुखानि यथा पुरा पूर्वं द्रुतिं दीप्तिं अविस्तरुः तथा वो युष्माकं मुखानि आत्मीयां द्रुतिं किमिति न वित्ति
 न वदन्ति कानी वा ज्योतीषीव कथं चूतानि ज्योतीषी हिमक्लिष्टप्रसावानि हिमेन क्लिष्टवदर्थिनः प्रसावो येषां
 तानि हिमक्लिष्टप्रसावानि दुष्मज्जु नृज्ज्भरणपोषणयोः सत्त्वर्जमाने इति अवि अदा देवान् जुहोत्यादीनां सार्व
 धनुके सत्त्वर्जवर्चनं ॥ कवर्णश्चाकारः सा नृज्ज्मडासिन् इकारः सिद्धितीयचतुर्थयोः प्रथमवृत्तीयो विष्णु
 वर्त्मनः ॥ वांजनमः लोपोऽन्यसादतिनः अनुस्वारलोपः वित्तिमिदं ॥ १७ ॥ प्रशमादर्विषामे तदनुक्रीलसुरा
 युधं ॥ वृत्रस्य हंडुक्लिशं कुंवितास्त्रीवल्लभ्यते ॥ १८ ॥ वृत्रस्य हंडुः इन्द्रस्य पुत्रवृक्लिशं वज्रं कुंवितास्त्रीवल
 लभ्यते अर्थात्तुमया कर्तुं कुंविता सप्ता अस्मिन् धीराय स्यतव कुंवितास्त्रि किं विशिष्टं कुलिशं अर्चिषां दीप्तीनां प्र

२६

शमात् निर्वाणात् अनुक्रीलसुरा युधं ॥ ननु क्रीलं प्रकटीकृतं सुरा युधं येन तत् अनुक्रीलसुरा युधं ॥ वृज्ज्योतिः प्रसरा
 त् इन्द्रधनुः उदेति ॥ कवय इति आहुः ॥ अस्त्रिः धारा ॥ १९ ॥ किंचायमरिदुर्वारः पाणोपाशः प्रचेतसः ॥ मंत्रेण हतवी
 र्यस्य फलिनो दैन्यमाश्रिताः ॥ २० ॥ किंच अधिकसुखते ॥ प्रचेतसः वरुणस्य पाणौ अरिदुर्वारः अरिति शत्रुसिद्धुः खेन
 वार्यत इति दुर्वारः अयं पाशः फलितः सर्वस्य दैन्यमाश्रितः ॥ प्राप्तादीनस्य नावदैन्यं कथं इतस्य फलिनः मंत्रेण
 हतवीर्यस्य हतवीर्यस्य सौ हतवीर्यः तस्य हतवीर्यस्य ॥ २१ ॥ कुवेरस्य मनःशाल्यं संशती वपरात्तवं अपवि
 द्गदो बाहुर्नमशाषड्वदुमः ॥ २२ ॥ कुवेरस्य बाहुः मनःशाल्यं परात्तवं कर्मसंशती वा कथं चतो बाहुः अपविद्वग
 दत अपविद्वागदायेन स अपविद्वगदः ॥ उत्प्रेक्ष्यते ॥ सप्तमशाखदुमः इव सप्तशाखा यस्यामौ सप्तशाखा ॥ २३ ॥
 यमोऽपि विलिखन् हृमिदं देनासुमितविषा ॥ कुरुते स्मिन्नमोऽपि निर्वोणात्ता तलाघवं ॥ २४ ॥ देदेवाः यमोऽपि

दंडेन स्तुमि विलिख्य मनु। अस्मि नूदंडे निर्वाणालातला घव कर्म कुरुते। निर्वाणः शांतो यो अलात उल्लुख्य
 विषोषः तस्याला घव अलात इति निर्वाणालातला लला घवा कथं हते दंडो अयोधे सफले। कथं हते न दंडेन। अस
 मित विषा। असमिता विषोदीप्तयो यस्या हः सः असमित विषा तेन तथा॥ २३॥ अमी च कथमादित्याः प्रताप किति शी
 तलाः। चित्र न्यसा इव गताः प्रकामा लोकनीयतां॥ २४॥ हे देवा। अमी आदित्या प्रकामा लोकनीयतां कथं गताः। प्रक
 मच्छेद्य आलो कनीयः दर्शनीयः तस्या वः प्रकामा लोकनीयतां। प्रकामा लोकनीयतां। स पुनरर्थे। पुनः
 कथं ते आदित्याः प्रताप कृति शीतलाः। प्रतापश्च कृतिः। ता शीतलाः शीतलाः उत्प्रेक्षते। अमी आदित्याः चित्र न्य
 सा इव। चित्रे पुन्यसा आलेख्य लिखिता इव॥ २४॥ पर्याकुल चामरुतां वेग नंगो नुमीयते। अतः सामो घमं रो
 धः प्रतीय गमनादिवा॥ २५॥ हे देवा। मया मरुतां वाहूनां देग रंगः अनुमीयते। ज्ञायते। कस्मात्। पर्याकुल चाम

२७

रा॥ पर्याकुल चामरुतां पर्याकुल चामरुतां। तस्मात् पर्याकुल चामरुतां। पुंजी कृत चामरुतां। वेगात्। वायवः प्रसरतो नाकुला
 नवन्तीति नावः॥ कथं हते वेग संगः उत्प्रेक्षते प्रतीय गमनात्। द्याघुटनात्। अतः सां पानीयानी श्रो प्रसरो व इव
 पूर रोध इव॥ श्रो घम्य संरोधः प्रतीयं यत्तु गमने प्रतीय गमनात् तस्मात् प्रतीय गमनात्॥ २५॥ आवर्जित जडामौलि
 विलंबि शशि कोटयः रुद्राणामपि सुदीनः कृत दुंकारो शीति न॥ २६॥ हे देवा। रुद्राणामपि सुदीनः कृत दुंकार
 शंमिनो वर्तते। कृतं नष्टं दुंकारो अष्टविशेषः शंमंति ये ते कृत दुंकार शंमिनः अथवा। कृतं त्यक्तं अहंकारं
 र्दुंकारं शस्य विशेषः शंमंति। इत्येवं शीलाः कृत दुंकार शंमिनः॥ कथं हताः। रुद्राणां आवर्जित जडामौलि
 विलंबि शशि कोटयः॥ २६॥ लब्ध प्रतिष्ठाः प्रथमं दूयं किं बलवत्तराः अपवादैरिवो अर्गाः कृत द्यावृत्तयः परैः॥ २७॥
 सो देवाः बलवत्तरैः परैः जातु सिक्कं दूयं किं कृत द्यावृत्तयः। कृता द्यावृत्तिः। आधिकारात् द्याघुटनं येषां ते कृत

प्रलो॥३१॥हेतुगवन्वचनं आच्छातं। एवं प्रभुः कर्तुः अस्माकं पदं कर्म स्थानं यैः जायते। आहृष्टं इति कथं न जायते
 अपि ज्ञास्यति। कथं च प्रभुः। प्रत्येकं विनियुक्तं। एकं एकं प्रति प्रत्येकं। तत् प्रत्येकं। क्रियाविशेषणी। विनियुक्तं।
 मायस्य सविनिधुक्तात्मा। सर्वस्य आत्मरूपेण अस्ति। इन्द्रियकायावापि। सुवर्तमाने सि। अग्नि। अदादे। आहो
 सुवसुर्पवानी। नवान्नीव विदेसणा। अडादयो निपात्यंते। आदीनां वयथाक्रमं॥ बुद्ध्याने आह आदेवा। सिद्ध्याने थ लु
 टां हतीया। द्वा अघो षेष्टः। इति षोऽथमः॥ इत्तु। श्रुतं नमः। आच्छादितं। ज्ञास्यति। अक्सकर्म कत्वात्। परमैपदं। नि २०
 क्रवे जा॥ ज्ञाक्षतोः नि क्रवे अर्थे निराकरणे र्थे निवारणे र्थे आत्मनेपदं भवति। ज्ञातमवजानीते। ज्ञातं वाप्यतीत्यर्थः।
 अकर्मकश्च। अकर्मको ज्ञाक्षतोरात्मनेपदं सत्वति॥३१॥ चयाद नवरोदीर्षः। सारका होमदासुरः। उपलवायको
 कानां धूमकेतुरिवोक्तिः॥३२॥ हे ब्रह्मन्। तारकास्यो महासुरः। लोकानां उपलवाय उक्तिः। उदितः। उन्निष्टेते॥

अउक्तिः॥ उपलवनं उपलवः। तस्मै उपलवाय। कइव धूमकेतुरिवाय। धूमकेतुः लोकानां उपलवाय उमि
 लते तथा। कथं हत सारकः। चयाद नवरोदीर्षः। सारका होमदासुरः। उपलवाय उमि
 विरातपं दीर्घिका कमलोन्मेषाया वन्मात्रेण साध्यते॥३३॥ हे ब्रह्मन्। रक्सूर्यः अथ तारकस्य पुरो नगरो तावन्तं
 आतपन्त नोति॥ यावन्मात्रेण सम्भ्यते॥ आतपे नदीर्घिका कमलोन्मेषः साध्यते। तस्य रिमाणमश्नुतावान्। तं ताव
 न्। यावत्परिमाणमश्नुतावान्। तेन तावन्मात्रेण। दीर्घिकाणी वापीनां कमलानि तेषां उन्मेषाविकाशः।
 आसर्वातिः सर्वदा च द्रुमकलातिर्निषेवते॥ सादमे केवलं लेखां हरश्चुडामणीकृतो॥३४॥ चंद्रमर्वदा सर्वमि
 त्तं सर्वमितिः कलातिः। तं तारकं निषेवते॥ सैष्टमेवायां॥ अथ क्षतो प्रयोगः। चंद्रकेवलं उपलवाय उमि
 कृतो॥ लेखां न आदत्ते॥ नष्टं ज्ञाति। अश्चुडामणिः। चुडामणिः कृता चुडामणी कृता तीहरश्चुडामणी कृतो॥३५॥

धातुगतिरुद्यानेकुसुमसेवसाधुसात्रानवातिवायुसत्पार्श्वतालहंतानिलाधिक॥३५॥देवद्वन्द्ववायुः।तत्पार्श्वेता
 लहंतानिलाधिकंनवाति।तद्यतारकस्यपार्श्वगतस्मिन्तत्पार्श्वेवाङ्गुलैरुक्तौकदौ।पार्श्वमस्त्रीतयोरप्रत्ययमरु
 कथंरुतोवायुः।कुसुमसेवसाधुसात्र।उद्यानेद्यावन्निगतिः।कुसुमानांसेवसाधुसाधुसंनयंतसात्र।कुसुमसेव
 साधुसात्र।हृत्वाद्याद्युटितागतिर्यस्यमद्याहृत्नगतिः।तालहंतस्यद्यंजनस्यअनिलः।तस्मान्नाधिकं।यत्रकर्मणि।तत्र
 तालहंतानिलाधिकं।क्रियाविशेषकाणां।कर्मवंप्रकबो।ननुसकत्तवक्रयौ॥३५॥पर्यायसेवासुश्रुज्यपुष्पसंसार
 तत्परा।उद्यानपालसामान्यभृतवत्समुपासते॥३६॥देवद्वन्द्व।उतवः।तंतारकंउपासतेसेवते।आत्मेवावका
 रात्॥कथं।उद्यानपालसामान्यं।यथातवतितथा।उद्यानपालेनमालिकेनसामान्यंसदृशंयत्कर्मतत्तुउद्यानपा
 लसामान्यं।किंरुचा।पर्यायसेवासुश्रुज्य।पर्यायेणक्रमेणवासेवातांपर्यायसेवा।कथंरुता।उतवःपुष्पसंसारतत्प

३०

रण।पुष्पाणांसंसारःसमूहः।तत्रतत्परा।सावक्षणा॥३६॥तद्योपायनयोग्यामिनिरत्रानिसरितोपतिः।कथमर्थेन
 मर्मंतरानिष्यतेःप्रतीक्षते॥३७॥देवद्वन्द्व।सहितोपतिःसमुद्रगरत्रानिअतसांअतः।तोयानांसंध्येआनिष्यतेःकथ
 मर्थेनमद्वराकष्टेनप्रतीक्ष्यते॥३८॥पयनि।निष्यत्तिमामर्यादीकृत्वाआनिष्यतिः।तस्याः।आनिष्यत्ते।निष्यत्त्रिया
 वत्।कथंरुतानिरत्रानि।तद्यतारकस्यउपायनयोग्यानि।उपायनेष्टकनिकायांयोग्यानि।सदृशानि।तानितस्य
 पायनयोग्यानि॥३७॥हलमणिशिखाश्चैर्नवासुकिप्रमुखानि।शि।सुरप्रदीपतामेयसुजंगाः।पर्युपासते॥३८॥
 देवद्वन्द्ववासुकिप्रमुखः।सुजंगाः।पुनंतारकंउपासते।सेवते।किंरुचा।सुरप्रदीपतामेय।प्राप्य।आगत्य।सुरप्र
 दीपस्यसावः।सुरप्रदीपता॥तौसुरप्रदीपतौ।कस्यांनिशि।रात्रौ।वासुकिप्रमुखः।आदौदेवातेवासुकिप्रमुखः
 कथंरुता॥हलमणिशिखा॥हलंशोमणीनोशिखाहावायेषांतेहलमणिशिखा॥इणगनौ।आङ्पूर्वः।आय

नैवर्वेष्टया एक कर्तृका। समा सो सा वि। नान्न कर्तृको यथा सा सा ने यश। भूतो सो तः। यानु वेधे। इ अगे नू अ व ल्मे
 वर्मे पु। इत्य मिदं। ३७। त कृता नु य हा पे ची तं मु दु र्द त दारितैः। अनु क ल य ती दो पि क ल्य डु म वि द्य णे। ३८। दे व त्म
 नू इ दो पि तं तार कं क ल्य डु म वि द्य णे। प्र त्य दं अनु क ल य ति। अनु क लं करो ति अनु क ल य ति। अनु दि नं आ रा ध य ति।
 क ल्य डु मा णा वि द्य णा नि। अ लं का रा सैः। क ल्य डु म वि द्य णे। क थं दू त इ दं। त कृता नु य हा पे ची। तेन तार के ण कृता
 यो नु म दं तं अ पे रू तो य सः। त कृता नु य हा पे ची। क थं दू तैः। क ल्य डु म वि द्य णे। इ त दारितैः। इ तैः च रे दारि ता मि
 प्रे षि ता नि तैः। इ त दारितैः। ३९। इ त्म आ रा ध्य मा नो पि किं श्ना ति सु व न त्र यं। आ म्ये म्म यु प का रे ण नो प का रे ण दु र्ज
 नः। ४०। दे व त्म नू इ दं अ मु ना प्र का रे ण र वि श शि प व न रु उ उ द धि नु ज ग सु रे शैः। आ रा ध्य मा नो पि। मे द्य मा नो।
 पि स तार कः दै यः। सु व न त्र यं किं श्ना ति। किं गू उ प ता पे। ता प य ति आ रा ध्य ते आ रा ध्य मा नः। दु र्ज नः प्र त्य ए का रे

३१

ए वा म्ये नू नि व र्त्त तैः। अ प का रं वि रु द्ध कर णं प्र त्य प का रः। वि रु द्ध कर णं ते न नो प का रे ण। दु र्ज नः वा नु उ प का रे ण नो प का
 रं। ४१। ते ना म र व धू ह स्र स द या लू न प ल्प वा। अ नि कं डा के द पा ता नां कियं ते नै द न डु म। ४२। तेन तार के ण नंद
 डु माः। के द पा ता नां अ नि डाः। जा ता रः। कियं ते। क थं दू ता नं द न डु माः। अ म र व धू ह स्र स द या लू न प ल्प वा। अ म र व धू
 नां सु र ल ल ना नां द स्रैः। क र्त्तृ रा द्य र्थं। अ ह्यं आ लू नाः। के दि ता प ल्प वाः। कि स ल या ये यो ते अ म र व धू ह स्र स द या लू
 न प ल्प वाः। के द अ पा ता अ के द पा ता नां। के दं ते पा तं ते इ य र्थः। ४३। बी ज्य ते स हि सं त प्र च्छा सा सा
 ध्म र णा नि लैः। दा म रैः। सु र वे दी नां वा ष्य शी कर व र्षि ति। ४४। दे व त्म नू। सु र वे दी नां दा म रैः। सं त प्र च्छा सा सा
 अ ते। क थं दू तैः। दा म रैः। आ स सा ध्म र णा नि लैः। आ से न सा ध्म र णः। स मा नः। अ नि लो ये र्थां तो। ता नि तैः। आ स सा
 र णा नि लैः। पु नः। क थं दू तैः। दा म रैः। वा ष्य शी कर व र्षि तिः। अ र्था त्। सु र वे दी नां वा ष्य क णा नू व र्षि तुं शी लं ये र्थां

तैः नितैः बाष्पशीकरवर्षिणिः॥ अर्थात्तु च भराणि॥ पुरवदीनीनां प्रकणां सुवर्षनीतिनावः॥ ४२॥ उत्पाद्यमेकं शुभं गानि
 सुखानि हरितां सुरैः॥ आक्रीडपर्वतां सैनकल्यतां च सुवर्षसु॥ ४३॥ देवदत्तनृतेन तारेण संसृष्टं गानि उत्पाद्यन्तु
 सुवर्षसु॥ आक्रीडपर्वतां॥ कल्यतां॥ केलिबौलां॥ चरवितां॥ आक्रीडपर्वतां॥ आक्रीडपर्वतां॥ कथं दत्ता
 निशृङ्गाणि हरितां नीलसूर्याश्चानां सुरैः कुस्मानि॥ कोदितानि॥ ४४॥ पंथा किंचाः पयःशेषे दिव्यारणमहाविलं॥ दे
 मां नो रुदसं स्यानां तद्वाप्यो धमसां प्रतं॥ ४४॥ देवदत्तनृ॥ महा किंचाः पयःशेषे नृत्तं वर्त्तते शिष्यते इति शेष
 उद्धृतं वर्त्तते शिष्यते इति शेषं॥ शिष्यसर्वोपयोगे शिष्य॥ कथं दत्तं पयः॥ दिव्यारणमहाविलं॥ दिशां वारणां दक्षिण दिव्या
 रणां सेषां मदसेना आविलं कलुषं॥ दिव्यारणमहाविलं॥ सांप्रतं दत्तनी सति॥ संप्रत्येव सांप्रतं॥ स्वार्थे अणुदेसां च
 रुदसं स्यानां धमा तद्वाप्यः॥ तस्य तारकस्य वाप्यः॥ तद्वाप्यतः देवसुवर्षस्य अतो रुद्राणि तायेव सस्यानि तेषां देसां

32

तो रुदसं स्यानां॥ नृत्तवातप्रतिरोपितानि सस्यानि॥ रुद्राणां सुवर्णकमला॥ नितस्य तारकस्य वापी सुवर्षेते॥ ४४॥ सुवर्णा
 लोकन प्रीतिः स्वर्गिनिर्निनुद्यते॥ खिलीकृते विमानानां तद्वापा तनयत्पथि॥ ४५॥ स्वर्गिनिर्देवैः सुवर्णलोकन प्रीतिर्न
 अनुद्यते॥ न प्राप्यते॥ कसति॥ विमानानां पथि मार्गे आकाशे खिलीकृते सति॥ सुवर्षे प्राप्ते सति॥ कस्मान्न तद्वापा तन
 या त्वा तस्य आपातः॥ तस्मात्तनयं तस्मात् तद्वापा तनयात्॥ सुवर्णानां म्वादीनां आलोकनं दर्शनं तस्य प्रीतिपरितोषः
 सुवर्णलोकन प्रीतिः॥ ४५॥ यद्विनिःसंतु तं दद्यात् वितते सुवर्षे सुसु॥ जातवेदो मुखमायी मिषतामा छिनत्ति नः॥ ४६॥ दे
 वदत्तनृ॥ समायीतारक॥ तस्मात्कंदद्य जातवेदो मुखमायु छिनत्ति॥ माया विद्यते यस्या सोमायी॥ जातवेदसः अग्ने मुखं
 तस्मात्तद्दद्यात् पुरोडाशादि॥ कथं दत्तं दद्यात्॥ यद्विनिःयादिकैः वितते सुवर्षे सुसु॥ जातवेदो मुखमायु छिनत्ति॥ कथं दत्तं
 तानो नः॥ अस्माकं मिषतां स्पृष्टमानानां॥ अथ वा पश्यती॥ ४६॥ उद्धृतं देवदत्तनृदय रत्नमहाविवादे दक्षदत्तमिव प्र
 सचिरकालाजितं यथा॥ ४७॥ देवदत्तनृतेन तारकेण उद्धृतं देवदत्तनृदय रत्नमहाविवादे दक्षदत्तमिव प्र

तिनया अहंरि॥ कुतः॥ हयानोनधेरनैहवरनी॥ उच्चैः उन्नते प्रवसी कर्णो यस्य स उच्चैः श्रवाः॥ उत्प्रेक्षते इन्द्रस्य
 देहवद्वै चिरकालार्जितं यश इव॥ देहेन बद्धं देहवद्धं॥ चिरकालेन अर्जितं चिरकालार्जितं॥ ४७॥ तस्मिन्नुपा-
 याः सर्वे नः कुरे प्रतिहत क्रियाः॥ वीर्यवंतौ षष्ठी नीव विकारे सान्निपातिके॥ ४८॥ देवद्वन्द्वं न स्मिन् कुरे तारकेनः
 अस्माकं सर्वे उपायाः॥ सामहान सेद दंडाः॥ प्रतिहत क्रियाः वदन्ते॥ प्रतिहता विघ्नता क्रियाद्यापारो येषां ते॥ प्र-
 तिहत क्रियाः॥ कथं नृता उपायाः॥ उत्प्रेक्ष्यंते॥ संन्यातिके विकारे वीर्यवंति श्रेष्ठ धनीव॥ यथा सान्निपातिके वि-
 कारे वीर्यवंतौ षष्ठी नि प्रतिहत क्रिया सर्वंति॥ तथा संन्याते सर्वः सान्निपातिकः॥ तस्मिन्नुपायाः क्रियातिके त्रिदोषे
 वीर्यं विद्यते येषां ते वीर्यवंति॥ ४९॥ जयासायत्ररास्माकं प्रतिघातोक्तिता विषा॥ हरिचक्रेण तेनाश्रु कंठे निष्क-
 र्वापितः॥ ५०॥ देवद्वन्द्वं नृयत्र हरिचक्रेणः अस्माकं॥ जयासावर्तं ते॥ तेन हरिचक्रेण॥ अश्वतारकस्य कंठे निष्क-
 र्वापितः॥ अप्रपितः॥ जयस्य आशा जयशा॥ निष्करी वासररा॥ दक्षिणं तेन हरिचक्रेण॥ प्रतिघातोक्तिता विषा॥ प्र-

३३

॥ ४९॥ तदीयास्तोयदेश्यपुष्करावर्तकादिषु॥ अश्वस्य तितराघाता निर्जितैरावतागजाः॥ ५०॥ देवद्वन्द्वं नृयत्र हरिचक्रेण
 गजाः॥ पुष्करावर्तकादिषु तोयदेश्यपुष्करावर्तकादिषु॥ अश्वस्य तितराघाते अश्वस्य॥ पुष्करावर्तकादिषु पुष्करावर्तकादिषु
 वर्तकाः॥ तेषु पुष्करावर्तकादिषु॥ कथं नृता सदीया गजाः॥ निर्जितैरावताः॥ निर्जितः पुंरावता येन निर्जितैरावताः॥ तस्य
 तारकस्य इमे तदीयाः॥ तस्य आघातस्य राघातः॥ ततटाघातः॥ तोयं ददातीति तोयदा॥ ते पुतोयदेश्य॥ ५१॥ नदिशामे
 विनोः मृष्टं मे नान्यं तस्य शीतये॥ कर्मवंधुद्विधं धर्मं न वक्ष्ये वसुमुद्रवः॥ ५२॥ देवद्वन्द्वं नृयत्र हरिचक्रेण
 यं तस्य तारकस्य शीतये नान्यं॥ सेनापतिं मृष्टं॥ इक्ष्वाकुः॥ सृज्यते मृष्टं मृष्टं मृष्टं॥ चया॥ मृष्टमिति वाक्यं
 विशेषः॥ कैकमिव॥ मुमुक्षुवः॥ योगिनः सवस्य संसारस्य शांतये॥ नाशाय॥ कर्मवंधुद्विधं धर्मं इव॥ कर्मवंधुद्विधं नृ-
 तिकर्मवंधुद्विधं॥ तं कर्मवंधुद्विधं॥ ५३॥ गोपारं सुरसैन्यानां॥ यं पुरस्कृत्य गोवसितं॥ प्रत्यानेत्यतिशयस्यो वेदीमिव
 जयश्रियं॥ ५४॥ देवद्वन्द्वं नृयत्र हरिचक्रेण॥ इन्द्रः सुरसैन्यानां गोपारं रक्षकं॥ यं स्कंदं पुरस्कृत्य॥ अथैकं यशसु नृयत्र

यथियं प्रद्यानेष्टाति। कांसि वा देदीमि वा नारीमि वा इयमपि प्राप्ते मनीष्यते ॥ गीष्टं वा यं ते रक्षंतीति गोत्राः पर्वताः
 तारुनि नतीति गोत्रसिन्धुः ॥ इन्द्राः सुराणां सैन्यानि ते वां सुरसेव्याः ॥ सुरस्य तेति ॥ अथ यंगतिवेन ॥ नमुरमोर्गद्वोरिति
 वे ॥ ५२ ॥ वचश्च परते तस्मिन् ससर्ज गिरमात्मन् ॥ गर्जितानं तरंगं वृष्टिं सोसाग्येन जिगायया ॥ ५३ ॥ तस्मिन् बार्हस्पते व
 ससि उपरते सति समाप्ते सति आत्मन् ब्रह्मा गिरं ससर्ज ॥ उवाच ॥ यागीः वाणी सोसाग्येन सुंदरं ब्रह्म गार्जितानं तरंगं वृष्टिं
 जिगाय अजैषीत् ॥ जितवती इयर्थः ॥ गर्जितानं तरंगं गार्जितानं तरंगं ॥ न अंतरं यस्याः सा अनेतरा ॥ गार्जिता तु अने
 तरा ॥ गार्जितानं तरा ॥ तां गार्जितानं तरां ॥ गार्जितता कालिकी ॥ ब्रह्म स्पते वच ॥ गार्जितं सदृशं ॥ वृष्टिं समं ब्रह्मणो वच ॥ ३४
 जिगाय अजैषीत् ॥ सत्परोक्षयोः ॥ जिः स्थाने गिरा देवाः ॥ ५३ ॥ संप्रपद्यते व कामो यं कश्चि कालः प्रतीक्षतां ॥ न च ध्यामि देवीं स्थिति
 सर्गं द्यापारमात्मना ॥ ५४ ॥ सो देवाः ॥ वः युष्माकं अयं कामः संप्रपद्यते ॥ स विप्रति ॥ स वद्विः कर्तुं किंचित्कालः प्रती
 क्षतां ॥ सह्यतां ॥ उचुनः ॥ अहं अस्या कार्यं मया मिथो ॥ आत्मनः स्वयं संसर्गं द्यापारं सृष्टिकर्म नयास्यामि नगमिष्या

मि ॥ कस्मात्तु इत्याह ॥ ५४ ॥ इतः सदैव त्वं प्राप्स्यशीर्ते न पुनार्हति क्षयं ॥ विष्वक् हो पि सैव ह्येव यं ह्येव मसांप्रते ॥ ५५ ॥ सदैव त्वः
 तारकः इतः सकाशात् प्राप्स्यशीः प्राप्ता श्रीये न प्राप्स्यशीः ॥ सदैव त्वं इतः पुनः सकाशात् प्राप्स्यशीः ॥ सदैव त्वं नार्हति ॥ नार्हते नार्हति ॥ सदैव
 त्वं प्राप्स्यशीः ॥ विष्वक् हो पि कर्म संवद्विः वृष्टिं नीत्वा ॥ केन असांप्रते अयुक्तं ॥ संवद्विः न पूर्वं संवद्विः ॥ छेदनाया छेदुं ॥ इदं
 मूलि स्थिते ॥ तस्मात्तु इतः पंचम्याः समू ॥ तत्रेदमिः ॥ इदं मूलि स्थिते ॥ ५५ ॥ इतः तेने हं मेव प्राप्स्यमीति प्रतिक्रते ॥
 वरेणावामितं लोकानं लेदं धुं हितं त्रयः ॥ ५६ ॥ तेन तारकेण प्राक् पूर्वं इदं वृत्तं प्राप्स्यीते ॥ सप्त वासरं गिरिं वार्जयिष्य
 देवानां महं अवध्यः ॥ इति तेन वृत्तं वृत्तं नमः ॥ तारकाय प्रतिक्रते ॥ अंगीकृतां तत्र प्रः वरेण प्राप्तं ॥ अनिर्वापि
 जं सत् लोकानं लेदं धुं अलं समर्थं ॥ तस्य तारकस्य तत्र तत्र यः ॥ ५६ ॥ संयुगे सांयुगीने तद्युगं तं प्रसदत कः ॥ अंशा
 दते निषक्तस्य नीले लोहितं रेतसः ॥ ५७ ॥ संयुगे संयुगे उद्यंतां तं तारकं कर्म ॥ तवतां मध्येः का कर्ता प्रसदत ॥ अ
 ति न कोपि ॥ कथं वृत्तं सांयुगीने ॥ संयुगे सांयुगीने ॥ सांयुगीने ॥ सांयुगीने ॥ कस्मात्तु इतः नीले लोहितं रेतसः ॥ अंशा

विनागावृक्षते॥विनामीललोहितरश्मिश्चरःतस्यनीललोहितरेतसः॥तस्यनीललोहितरेतसः॥कथं ह तस्यनील
 लोहितरेतसः॥निष्कृष्टा॥५॥सहिदेवपरंज्योतिःतमःपारंप्रतिष्ठितं॥परिष्ठितप्रसावर्दिनमयानवविष्णुना॥५॥
 सदेवःमदेवःपरंज्योतिःपरंउक्तंतेजःकथं ह तंज्योतिःतस्यपारंप्रतिष्ठितं॥तस्यपारंप्रतिष्ठितं॥तस्मिन्तमपारं
 अविद्यातीतालोदेवाःमयाब्रह्मणाब्रह्मणःविष्णुनासदेवःईश्वरःपरिष्ठितप्रसावर्दिनः॥परिष्ठितप्रसावर्दिनः॥
 कृताप्रसावानांमहिम्नारुद्धिःसंप्रत्यक्षसपरिष्ठितप्रसावर्दिनः॥५॥तुनाह्येणतेज्यसंयमस्मिन्मतेमनःज्ञाने
 र्थतश्चमाकृष्टंमयस्कांतेनलोदवतू॥५॥लोदेवागतेह्युमाह्येणकरणसूतरीतोःमहादेवश्चमनःआकृष्टं
 यतध्वं॥आकर्षणायआकृष्टं॥कथं ह तंमनः॥संयमस्मिन्मते॥संयमेनस्मिन्मते॥समाधिनिष्ठलो॥कनकिंवतू॥अ
 यस्कांतेनबुबकपाषाणेनलोदवतू॥यथाअयस्कांतेनमणिनालोदःआकृष्टयते॥तथाह्युमाह्येणलोदे
 मनाःआकृष्टंयतध्वं॥इत्युच्यते॥५॥उत्तेजःसमेवोदुसुलयोबीजमाहितं॥सावाकोसोमहीदावास्तुर्जलस

३५

॥६॥लोदेवाःउत्तेज्यौ॥एवेतिनिष्ठितं॥उत्तयोःईश्वरब्रह्मणोः॥आहितंकिंप्रबीजंरेतः॥वोदुं ह मेसमंर्षो॥वदनायवो
 योःकोइत्याह॥लोदेवाःआहितंबीजंवोदुं ह मावा॥अथवातदीयाजलनदीस्तृतिः॥समब्रह्मणःआहितंबीजंरेतः
 उदमासमर्था॥तस्यईश्वरस्यइदं तदीया॥जलेननिर्वृत्ताजलमयी॥६॥तस्यात्माशितिकंठस्यमेनापत्यमुपेत्यव
 गच्छतेसुरवंदीनांवेणीवीर्यविस्तृतिः॥६॥तस्याजितिकंठस्यनीलकंठस्यआत्मापुत्रः॥वःसुभार्कसेनापत्यमुपे
 यप्राप्य॥सुरवंदीनांवेणीकर्ममोक्षतामेनापतेर्जीवमेनापत्योदसनाथबीकानि॥वीर्यविस्तृतिनिः॥वीर्याणांतेजसा
 विस्तृतयः॥संप्रसातानि॥वीर्यविस्तृतिः॥६॥इतिद्याइत्यविबुधसुविश्वयानिस्त्रिगदधो॥मनस्याहितकर्तव्या
 पिप्रतियमुर्द्वी॥६॥विश्वयोनिर्ब्रह्मातिरोदधो॥अदृश्यावस्तु॥किंकवा॥विबुधसुइतिद्याइत्याउत्तरा॥द्याकरणा
 र्थवद्वाइत्याविश्वमयोनिः॥तत्पत्तिष्ठानं॥तेपिदेवाः॥दिवंप्रतिययुः॥कथं ह तः॥विबुधः॥मनस्याहितकर्तव्या॥आहि
 तं॥पितृकर्मव्यंयेमेमनस्याहितकर्तव्या॥आहतकर्तव्या॥कार्या॥६॥तत्रनिष्ठित्यर्कदर्पमगमत्याकशास

सवेन इंद्रेण। आसनसंनिक्कं पीठसमीपं यथासवतितथा इति निश्चयः। निश्चयः दत्तात्रेयस्यैव निश्च
 यः। इति तिकिं। त्वे इतो निवीदेति। उपविश। इदम्। अस्मिन्नस्तः सार्ववित्तिकिं ससु। इत्येके। डिच्छानेतस्य।
 तत्रेदमि। इदम्। आनेहा इतः सिद्धं। ॥ आकापयामास विशेषः। पुंसो लोकेषु यत्र करणीयमस्ति। अनुग्रहं संस्मरणप्र
 वृत्तमिच्छामि संवर्द्धितमाज्ञयाते। ॥ ३॥ देष्टुं सांप्रुक्काणां ज्ञातविशेषः। लोकेषु मूर्खानां हि सुयत्नेन तव करणीयं क
 र्त्तव्यं। अस्मिन् तू आकापय। ज्ञातः विशेषो येन स ज्ञातविशेषः। तस्य संबोधनं कियता। देहा तविशेषविदिता सिद्ध
 या अनुग्रहे तव अनुग्रहं आज्ञया संवर्द्धितं वदा देहो न हृदि नेतुं इच्छामि। कामये। कथं हतं अनुग्रहं संस्मरणप्रवृत्तं।
 संस्मरणेन प्रवृत्तं। तं संस्मरणप्रवृत्तं। संवर्द्धनाय संवर्द्धितं। ॥ ३॥ केनास्त्यस्य फलकांक्षिणाते नितांतदीर्घेर्ज
 नितांतपोसिः। यावद्भवत्याहितसायकस्य मकार्मुकस्यास्य निदेशवर्ती। ॥ ४॥ देहं द्रु। केन पुरुषेण। तपोसिः त
 तव अस्त्यस्य कोपः। जनिता। उत्पादिता। कथं हतं तेन तेन फलकांक्षिणा। फलकांक्ष्यते फलकांक्षीतेन फल

३९

कांक्षिणा। कथं हतं तेषां तपोसिः। नितांतदीर्घैः। नितांतं अतिशयेन दीर्घानितैः। नितांतदीर्घैः। विरसंचितैः। इत्यर्थः। यावत्
 पुरुषः। अस्त्यकार्मुकस्य निदेशवर्ती। सवतितावत्तेन तव अस्त्यस्य सवत्ता कथं हतं तस्य मकार्मुकस्या आहितशा
 यकस्य। आहितः सायको यत्र तत्तस्य आहितसायकस्य आरोपितशरस्य। निदेशो आदेशो वर्त्तिर्गुणी लयस्य निदेश
 वर्ती। ॥ ५॥ असंमतः कश्च वमुक्तिमार्गं पुनर्त्तवत्केशसयात्प्रपन्नः। बहश्चिरं तिष्ठतु सुंदरीणां मारे वित्तवत्तु रे। कदा कौ। ॥
 देहं द्रु। तव असंमतः। अनिष्टः। शत्रुः कः। पुनर्त्तवत्केशसयात्पुनर्मुक्तिमार्गं प्रपन्नः। पुनर्त्तवत्पुनर्त्तवत्तस्य तेन तस्मान्
 तं यद्वयं तस्मात्पुनर्त्तवत्केशसयात्पुनर्मुक्तिमार्गं प्रपन्नः। असंमतः असंमतः। सपुरुषः सुंदरीणां कटाक्षैः बहसि
 विष्टुः। कथं हतैः कटाक्षैः। आरे वित्तवत्तु रे। आरे वित्ता सिर्नर्त्तिता सिर्नर्त्तिता। मनोहराः। तैः आरे वित्तवत्तु रे।
 कः। अस्त्यपितस्योशनसापिनीतिं प्रयुक्तरागप्रणिर्वर्द्धयसे। कथार्थधर्मो वदपीडया मिसिधेः सदा बोधवत्प्रवृत्तः।
 देहं द्रु। अनुग्रहे तव कस्य हि यः शत्रो अर्थधर्मो पीडया मितः। बहदा कथं हतं तस्य द्विषः। ज्ञानसाधुकेण नीतिं अध्यापि

रां कुर्यात् ॥ कथं च तस्य पिना कपाणे ॥ पिना कं पाणौ यस्यासौ पिना कपाणि ॥ तस्य पिना कपाणे ॥ समाये अन्ये ध्वनिः को अ
 पिचुन के पि ॥ १० ॥ अथोरुदेशादवतार्य ॥ पादमाक्रांत संसावित पादपीठं ॥ संकल्पिते धीं विवृतात्मशक्तिं साखंडलं काम
 मिदं वनाये ॥ ११ ॥ अथ अनंतरं आखंडलः ॥ इन्द्रकामं प्रति इदं वक्ष्यामि वताये उवाच ॥ किं कथा ॥ ऊरुदेशात् पादं अवतार्य
 यो उरोः देशः तस्मात् ऊरुदेशात् ॥ कथं च तं पदं आक्रांतं संसावित पादपीठं ॥ आक्रांता अधिष्ठानेन संसावितं अनुगृही
 तं गुरुत्वा नीतं पादपीठं येन स ॥ तं आक्रांतं संसावित पादपीठं ॥ कथं च तं कामं संकल्पिते धीं विवृतात्मशक्तिं ॥ विवृताप्रक
 टीकता आत्मशक्तिर्येतसा विवृतात्मशक्तिं ॥ तं विवृतात्मशक्तिं ॥ ११ ॥ सर्वसखे च युपयनमेतदुत्तममात्रे कुक्कि वां कृतनां मव
 था ॥ वज्रंतपो वीर्यमदहसु कुं वं सर्वतो गामि वसाधकं च ॥ १२ ॥ हे सखे देव कामा एतत् सर्वं विवृताप्रयत्नो सुघटं ॥ हे काममम
 अस्त्रे उते हे ॥ एकं कुलिशं वज्रं च पुनः द्वितीयं तवा वज्रं अस्त्रं तपो वीर्यमदहसु कुं वं तमभारं वर्तते ॥ तपसः वीर्यं तेन
 महांतः ॥ तेषु तपो वीर्यमदहसु ॥ तमभारं सर्वतो गामि ॥ सर्वत्र गच्छतीति सर्वतो गामि तापसेषु सगोत्यादकवान् ॥ च पुनः

३९

साधकां साधकं साधयतीति साधकं बोद्धित कार्य निष्पादकं ॥ अन्नापेक्षया न पुंसक वं ॥ १२ ॥ अथैवमिते सारमतः ॥ वलुवां का
 र्ये गुरुणात्ममं निचो ह्ये ॥ आदिव्यते च धरतामवेक्ष्य कमेन देहो दहनाय शेषः ॥ १३ ॥ हे काम अहं ते तव सारं वलं अ
 वेमिजानासि ॥ अतः कारणात् तव लुनिश्चयेन चो गुरुणा कार्यं महति ॥ कथं नियो ह्ये ॥ आदेनं प्रदाये ॥ तथा च ॥ कृत्स्नेन
 तो देहो दहनाय आदिव्यते ॥ आदेनो दीयते ॥ देहस्य उद्धरणं ॥ तस्मै देहो दहनाय ॥ किं कथा ॥ धरतां अवेक्ष्य ॥ दृष्ट्वा च वंधर
 तीति च धरः तस्य सावतां च धरतां ॥ १४ ॥ आशंसता वाण गतिं हृषां के कार्यं वयान प्रतिपन्नमेवातिबोधयज्ञां शशुजामि
 दानीं सुखं हि प्रामीषितमर्थमत्र ॥ १५ ॥ हे काम वयान अस्माकं कार्यं प्रतिपन्नकस्यार्थं यत् अपरिसमाप्तं ॥ प्रतिपन्नक
 यं ॥ अंगीकृतं प्रायं ॥ किं कुर्वता वया ॥ हृषां के ईश्वरे वाण गतिं आशंसता ॥ कथं यता ॥ हे काम वं अत्र ईश्वरे दहनां य
 तं ॥ वा शशुजां देवानां हि सितं अर्थं निबोध ॥ जानीहि ॥ कथं च तां यज्ञां शशुजां ॥ उच्चैर्मुह्यं ॥ बलवदरीणां ॥ उच्चैर्द्विषायेषां
 ॥ ते उच्चैर्द्विषा ॥ तेषां उच्चैर्द्विषां ॥ यज्ञां च शशुजां शशुजां ॥ तेषां यज्ञां शशुजां ॥ १६ ॥ निबोधेयं ब्रह्म न दूयज्ञा देवातयं

अमी द्विर्व्यप्रसवं सवस्य जयाय सेनाय सुशान्ति देवाः सवस्य देवकेषु निपात साध्यो ब्रह्मांग सवस्य निपात साध्यो ॥ १५ ॥
 हे काम अमी देवाः सवस्य ईश्वर सवस्य वीर्यप्रसवं रेतः ससु कं सेनाय उशान्ति वां कं ति कस्मै जयाय सईश्वर सवस्य देवकेषु
 निपात साध्यो तव यः प्रकः इष्टुः तस्य निपातः तेन साध्यः कथं कृतं सवस्य ब्रह्मांग सवस्य निपातः सवस्य तनयः अथ
 वा अंग सवस्य पुत्रो यस्य सवस्य ब्रह्मांग सवस्य अथ वा ब्रह्मणः देवस्य अंगानि यद्वा ते यो यः सवस्य कथं कृतं सवस्य अस्मिन्
 योजितात्मा योजित आत्मा येन स योजितात्मा निहित स येन आवशकां तो वशः वर्तमाना इति अन्विष्य ददा दे प्रत्य
 वजिद्यधिवष्टिः संप्रसारणं वस्य उः उशान्ति ॥ १५ ॥ तस्मै हि सा देः प्रयतो तस्य ज्ञा जित आत्मने रोचयिषुं यत आ योषि सुतर्ह
 ये निषेक हृमि सैवं हृमेत्यात्म सुवोपदिष्टो ॥ १५ ॥ हे काम बं हि मा दे तस्य ज्ञा पुत्री तस्मै ईश्वराय रोचयिषुं यत आ यतं उ
 कथारोचना यरोचयिषुं कथं कृतं यत सौ यतात्मने यत आत्मा येन स यतात्मा तस्मै यतात्मने हे काम आत्म सुवोप
 द्याणा इति उपदिष्टं कथितं इतीति किं योषिषु सुत्रीषु मध्ये सायार्वती तदीर्य निषेक हृमिः सवस्य सवस्य तस्य ईश्वरस्य

४०

दीर्यं तस्य निषेकाः केपः तस्य हृमिः सवस्य तदीर्य निषेक हृमिः ॥ १५ ॥ गुरोर्नियोगाच्च न गेडक व्याघ्राणुं तपस्यं तम धित्व कायः
 अवा स इत्यपरमां सुरवेच्छां कृतं मयाम त्वणि धिसंगर्वः ॥ १५ ॥ हे काम मया अपरमां सुरवेच्छाः इति कृतं इति आकर्षि
 तं इतीति किं न गेडक व्याघ्राणुं तपस्यं तम धित्व कायः पर्वतोपरित नक्षमो तपस्यं
 तं तपः कर्तुं तच्छाणुं ईश्वरं अधस्तो सेवते ॥ स अपरमां वृगः ससु हः मत्त्वणि धिः मम प्रणिधिः प्ररप्रणिधिः प्रार्थने
 चरे ह त्वमरः ॥ १५ ॥ दृक् कृमि ह्ये कुरु देव कायं मर्थो यस्य मर्थो तिरल लय प्रव ॥ अपेक्षते प्रयत्न मुत्तमं वी बीजां करः प्रागुद
 यादिवां तः ॥ १५ ॥ हे काम तत् तस्मान्नुकारणान् वं सिद्धो देव कायं यगच्छ ॥ हे काम बं देव कायं कुरु ॥ हे अर्थो तिरा अर्थो त
 र्मात्यां उत्तरं अर्थे तन ॥ तस्य संबुद्धि दे अर्थे तिर ॥ वया अर्थं अर्थं कुमार लक्षणं लक्ष्य प्रव ॥ प्रायः ॥ एवा केवलं अर्थं अ
 र्तिर कलहणः अनुममं प्रयत्नं कारणं वा अपेक्षते ॥ वां कृतिकः किमिवा वीजां करः उदयात् प्रसेदात् प्राक्पूर्वं अन्त
 र्वा यथा वीजां करः उदयात् प्राक्पूर्वो दनिर्गमनात् ॥ वं अं नः बोद्धुं ति तथा ॥ १५ ॥ अस्मिन् सुराणां विजया श्रुयायेत

देवकोमास्त्रगतिः कृती च। अथ प्रसिद्धं शससेदिपुंसाभनयसाधारणमेव कर्म॥१८॥ देकामत्रस्मिन्सुराणां विज
 यन्त्यायेविजयलकणे तवैव अस्त्रगतिः तव अस्त्रप्रमरः॥ अतः सुराणां विजयान्मुपाये च कृती दृक्॥ कृतमश्नामी
 तं कृती॥ अत्र सिद्धं अपि कर्म सुखमपि। कर्मपुसां पुरुषाणां यज्ञमेतदति। कीतिमुत्तां पुवेति निश्चितं। कथं च तं कर्म
 नयसाधारणं न अत्रैः साधारणं सदृशं। अनन्यसाधारणं अत्रैरिदं कर्म कर्तुं नृणां कृते। इति तावः॥१९॥ सुरासमन्वयार्थं
 तावुते कार्ये वयाणां मपि विष्टयानां। चायेन ते कर्म नवाति हिंस्वमदेवतासिस्पृहणीयवीर्यः॥२०॥ देकामपुते सुरादेवस
 मन्वयार्थं यितारसमन्वयार्थं येन समन्वयार्थं यितारयाचका इत्यर्थः। प्रयाणां अपि विष्टयानां। जगतो कार्ये देकामतेत
 ववायेन अति हिंस्वकर्मना। अतिघातुकं कर्मना। अदो इति आश्चर्यं। इति ये देकामचस्पृहणीयवीर्योऽसि॥ स्पृहणीय
 वीर्यं यस्यासस्पृहणीयवीर्यः॥२०॥ मधुश्च ते मन्मथसादव्यदिमावबुकोपिसहायपुव॥ समीरणप्रेरयितानवेति
 द्यादिव्यते केन कृतावानस्या॥२१॥ हेमन्मथ अमो मधुः वसंतः। ते तव अनुकोपिसहायपुव॥ कस्मात्सादव्यार्तासह

४२

वरसावसादव्यार्थः॥ तस्मात्सादव्यार्तामित्रतावात्॥ देकामा इति केन द्यादिव्यते। जाप्यते। इतीति किं हेममीरणव
 कृतावानस्या अत्रैः प्रेरयितानवाप्रेरयतीति प्रेरयिता॥२१॥ तथेति शेषा निवत्तुं राज्ञा माहायसुद्धीमदनः प्रतप्ते। दि
 श्वारणास्फालनकर्करोनदसेनपस्पर्शतदंगमिदं॥२२॥ मदनः प्रतप्ते प्रच्छानं कृतवान्। किं कवा। मनुः। इदं स्यात्ताजो
 सुद्धी इति आदाय। इतीति किं। तथेति प्रमाणमिति आजांका सिवा रोषा सिवा। माया सिवा इदं दृष्टेन तदंगं पस्पर्शा परासु
 नात्। तस्य आमस्य अंगं तदंगं कथं च तेन दसेन। दिश्वारणास्फालनकर्करोन। किं शोकारणा। दिश्वारणाः। ते यो स्फाल
 नं तेन कर्त्तव्यः। कविना। तेन दिश्वारणास्फालनकर्करोन॥२२॥ समाधवेनातिमतेन सखाय्यं। न सावाकमनुप्रयात
 ति। अंगद्ययप्रार्थितकर्मसिद्धिः। स्थाण्वाश्रमं हेमवतं जगाम॥२३॥ सकामः हेमवतं स्थाण्वाश्रमं जगाम। हिमवतः अयं हेम
 तस्मिन् हेमवतः। स्थाणोरीश्वरस्य आश्रमः। स्थाण्वाश्रमं तं स्थाण्वाश्रमं कथं वतः सकामः। अतिमतेन अतीष्टेन माधवे
 न अनुयातः। अनुगतः कथं यथा नवति तथा॥ सानां कं यथा नवति। सदृशं। अकया वर्तते। यत्र कर्मणितत्साजं कं। पुन

नः कंस्मरस्य ॥ ३३ ॥ पुंस्को किलः यत्तु मधुरं बुद्धिः ॥ शब्दं वकारः ॥ पुमांश्चामौ को किलः पुंस्को किलः ॥ कथं नूतनं पुंस्को कि
 कर्म ॥ वृतां कुराद्वा दकषायकं वः ॥ वृतां नो अं कुराः इती कुराः तेषां द्वा दसेन कषाय सुवर कं वी यद्य स वृतां कुर
 यये द्वा दकषायकं वः ॥ उवस्तु कषायस्त्री मधु इत्यमरः ॥ तदेव स्मरस्य कामस्य वचने जाते ॥ उत्पत्तां कथं नूतनं वचनो मन
 यः ॥ खिनी मान विघातदहं ॥ मनस्विन्याः मामः मतस्विनी मानः ॥ तस्य विघात सन्नदहं ॥ प्रदी एणं मनस्विनी मान विघातदहं ॥ ३२ ॥
 हिमद्यपाया दिशदाधराणां मा पांडुरी हत मुख छवीनां ॥ चेदो रुमः किं पुरुषांगतानां वके पदं पत्र विशेष के पु ॥ ३३ ॥ चेदो
 रुमः किं पुरुषांगतानां पत्र विशेष के पु पदं वके ॥ छानं कृतवा ला यत्राणां पद्मावलीनां विशेषकाः ॥ मंडुनानि ॥ तेषु पद्मवि
 चोष के पु ॥ कथं नूतनां किं पुरुषांगतानां ॥ हिमद्यपाया वृषारनाशात् विशदाधराणां विशदा अधरायासां ताः तासां
 विशदाधराणां ॥ पुनः कथं नूतनां किं पुरुषांगतानां ॥ आ पांडुरी हत मुख छवीनां ॥ आ पांडुरा हत मुख छवीर्यासां ताः
 तासां आ पांडुरी हत मुख छवीनी ॥ गौर मुख प्रता एणं ॥ ३४ ॥ तपस्विनश्चाणुवनौ कससा मा कालिकी वीक्ष्य मधु प्रवृत्तिः ॥

४४

अथ तसं संनिता विक्रियाणां कथं विनीया मनसा वचनं ॥ ३४ ॥ छाणुवनौ कससपश्चिन ॥ तां आ कालिकी मधु प्रवृत्तिं वी क्ष्य
 तस्य कथं विनीयता कथं मनसा वचनं ॥ आसि नो वचनं ॥ आसि नो कथं नूतनां मनसा ईशाः ॥ प्रयत्नसं संनिता विक्रियाणां
 प्रयत्नेन सं संनिता विक्रिया विकारो येषां तेषां प्रयत्नसं संनिता विक्रियाणां ॥ छाणोरी श्वरस्य वने तत्र वृको य
 षां ते छाणुवनौ कसः ॥ अकाले तदा आ कालिकी तां आ कालिकी ॥ ३५ ॥ तं देवामारो पित पुष्प वापे रति द्वितीये मदन प्रप
 न्ने ॥ काष्ठा गतस्ते हरसा नु विहं दं दानि सारं क्रियया विववुः ॥ ३५ ॥ इहानि मिथुनानि क्रियया कर्मणा सावं विनीय निप्राय
 विववुः ॥ प्रकटी च कुः ॥ श्री पुंसं पुं मिथुने द्वे द्वे इत्यमरः ॥ कथं नूतना वं काष्ठा गतस्ते हरसा नु विहं ॥ कसति मदन कासे तं दे
 वं छा नं प्रपत्ते प्राप्ति सति ॥ कथं नूते मदन रति द्वितीये रति द्वितीया यद्य स रति द्वितीया तस्मिन् रति द्वितीये ॥
 ॥ आरो पित पुष्प वापे ॥ पुनः कथं नूते मदन रति द्वितीये रति द्वितीया यद्य स रति द्वितीया तस्मिन् रति द्वितीये ॥
 ॥ नूतन वरणे ॥ वा विष्वक् ॥ परोक्षा वृत्ता ॥ चणु परोक्षा ॥ वृद्धिर्वचनो नूतनस्य ॥ कारः ॥ अस्या सज्ज कारस्य अकार गवारम्

रसीः॥ अंजनमः॥ विववुः प्रसिद्धः॥ ३५॥ मधुद्विरेकः कुसुमैकपात्रेयपौत्रियांश्चामनुवर्त्तमानः॥ शृंगेण संस्पृशति मीलिताक्षी
 गीमकंदुयतः कलमसारः॥ ३६॥ द्विरेकाः स्वमसौ कुसुमैकपात्रेयपुष्परसंयुतः॥ कुसुममेव एकपात्रे नमिन् कुसुमैकपात्रे
 कथं नृतः द्विरेकाः प्रियां नमरी मनुवर्त्तमानः॥ कलमसारः हरिणमृगी हरिणी शृंगेण अकंदुयतः॥ कथं नृतो हरिणी॥ संस्पृ
 शति मीलिताक्षी॥ संस्पृशति मीलिताक्षी लिखति अक्षिणी वयसा संस्पृशति मीलिताक्षी॥ तां संस्पृशति मीलिताक्षी॥ ३७॥ ददो सर
 पंकजरेणुगंधिगजाय गंडूषजलं करेणुः॥ अर्द्धोपचुकेन विशेषेण जायां संतापयामास रथांगनाम्नः॥ ३८॥ करेणुः दक्षिणी ग
 जाय गंडूषजलं ददौ॥ गंडूषजलं तनुगंडूषजलं॥ कथं नृतं गंडूषजलं सरपंकजरेणुगंधि॥ सरसिया निपंकजानि
 तेषां रेणवः॥ तेषां गंधिर्यत्रा तद्द॥ सरपंकजरेणुगंधि रथांगनां स्त्रावकवाकः॥ अर्द्धोपचुकेन विशेषेण जायां पत्नी संता
 पयामास॥ आवर्जयामास॥ अर्द्धं नृतं तनुयुक्तं व अर्द्धोपचुकेन॥ ३९॥ गीतांतरेषु प्रमवारिलेखोः किं
 चिदममुष्मसितप्रलेखं॥ पुष्पाश्वाष्ट्रलिने नैत्रगोति प्रियासुखं किंपुरुषश्च नृव॥ ४०॥ किंपुरुषः किं नरः प्रिया

४५

यामुखं॥ गीतांतरेषु गीतमधेष्टा प्रियासुखं दुर्नुवापौ॥ गीतस्य अंतरा लिखे पुगीतांतरेषु॥ प्रियासुखं तनु प्रियासुखं॥
 कथं नृतं प्रियासुखं प्रमवारिलेखोः किं चिदममुष्मसितप्रलेखं॥ प्रमवारीणां लेशाः कणाश्चेके चित्रा सोकतरी सुसुखा
 सितास्फारीकनाप्रलेखा यत्र वक्षीयं नृतं॥ किं चिदममुष्मसितप्रलेखं॥ पुनः कथं नृतं प्रियासुखं॥ पुष्पाश्वाष्ट्रलिने नैत्र
 गोति पुष्पाश्वाष्ट्रलिने नैत्रासवे नः प्रेन हलितयेनैत्रास्यां गोतिने॥ इति पुष्पाश्वाष्ट्रलिने नैत्रासवे नः प्रेन हलितयेनैत्रास्यां गोतिने॥ इति पुष्पाश्वाष्ट्रलिने नैत्रासवे नः प्रेन हलितयेनैत्रास्यां गोतिने॥
 तिवा॥ ४१॥ यन्मिदं पुष्पस्रवकसनीयाः सुखं प्रवालोष्ठमनादराद्यः॥ लतावधूः स्रवकसनीयाः सुखं प्रवालोष्ठमनादराद्यः॥ लतावधूः स्रवकसनीयाः सुखं प्रवालोष्ठमनादराद्यः॥
 तिवा॥ ४२॥ तरवोपि हस्तः॥ अपिलतावधूः विनम्रशास्त्रानुजवंधनानि अवाप्तानि निरास्तानि अवबधूतानि॥ लतावधूः स्रवकसनीयाः सुखं प्रवालोष्ठमनादराद्यः॥ लतावधूः स्रवकसनीयाः सुखं प्रवालोष्ठमनादराद्यः॥
 तिवा॥ ४३॥ मृत्तममस्वस्त्युत्तमो वृतायाः शास्त्राता प्रवनुजा बाहवः॥ तेषां वंधनानि ना विविनम्रशास्त्रानुजवंधनानि॥ कथं नृतं
 तिवा॥ ४४॥ मृत्तममस्वस्त्युत्तमो वृतायाः शास्त्राता प्रवनुजा बाहवः॥ तेषां वंधनानि ना विविनम्रशास्त्रानुजवंधनानि॥ कथं नृतं
 तिवा॥ ४५॥ मृत्तममस्वस्त्युत्तमो वृतायाः शास्त्राता प्रवनुजा बाहवः॥ तेषां वंधनानि ना विविनम्रशास्त्रानुजवंधनानि॥ कथं नृतं
 तिवा॥ ४६॥ मृत्तममस्वस्त्युत्तमो वृतायाः शास्त्राता प्रवनुजा बाहवः॥ तेषां वंधनानि ना विविनम्रशास्त्रानुजवंधनानि॥ कथं नृतं
 तिवा॥ ४७॥ मृत्तममस्वस्त्युत्तमो वृतायाः शास्त्राता प्रवनुजा बाहवः॥ तेषां वंधनानि ना विविनम्रशास्त्रानुजवंधनानि॥ कथं नृतं
 तिवा॥ ४८॥ मृत्तममस्वस्त्युत्तमो वृतायाः शास्त्राता प्रवनुजा बाहवः॥ तेषां वंधनानि ना विविनम्रशास्त्रानुजवंधनानि॥ कथं नृतं
 तिवा॥ ४९॥ मृत्तममस्वस्त्युत्तमो वृतायाः शास्त्राता प्रवनुजा बाहवः॥ तेषां वंधनानि ना विविनम्रशास्त्रानुजवंधनानि॥ कथं नृतं
 तिवा॥ ५०॥ मृत्तममस्वस्त्युत्तमो वृतायाः शास्त्राता प्रवनुजा बाहवः॥ तेषां वंधनानि ना विविनम्रशास्त्रानुजवंधनानि॥ कथं नृतं

तत उद्यमं तोये प्रवालाः तपुवचोऽष्टौ वैः मनोहराः मनोहाः ॥ तास्तुः सुभरत्नलोः प्रमनोहरान् ॥ १५ ॥ शुद्धाश्रमे गीतिरपि
 गोमिन्दुहरः प्रसंख्यानपरो वचुव ॥ आत्मेश्वराणां नहि जातु विद्याः समाधिनेदप्रमवोसवंति ॥ ४० ॥ अस्मिन् प्रसावे हरः
 कर्मरंघानपरो धमनपरो वचुव ॥ प्रसंख्याननेमंत्रगणे परः प्रसंख्यानपरः कथं चूतभरः ॥ अत्राश्रमे गीतिरपि ॥ शुद्धाश्र
 मरसांगीतिर्येन सश्रुताश्रमे गीतिः ॥ हीतिस्फुटं विद्याः आत्मेश्वराणां जातु कदा विदपि समाधिनेदप्रमवोसवंति
 समाधिनेदः सखा प्रसवः सुमिनः ॥ आत्मन ईश्वराणां तेषां आत्मेश्वराणां योगिनां ॥ ४१ ॥ लता गृहद्वारगतो यने दीवामप्रको
 ष्ठापितहेमवेत्रः ॥ मुखार्पितैकांगुलिसंज्ञयैवमाचापलायेति गणानुद्यनेषीत ॥ ४२ ॥ अथ अनंतरं लता गृहद्वारगतो न
 दीगणानुद्यतिद्यनेषीत ॥ शिखितानां ॥ एतान् प्रापणं ॥ एतान् प्रापणं ॥ एतान् प्रापणं ॥ विदुर्वै ॥ अद्यतनीति ॥ अद्य च्चादिसिजयुष्यां प्रसिद्धः
 इदं सिचिपरस्मैस्वरं तानां हृदि ॥ नैतिमितात्यत्राद्यनेषीत सिद्धं ॥ इति तिकितो गणाः ॥ सुयचापलायमासवत ॥ कथा
 मुखार्पितैकांगुलिसंज्ञया ॥ मुखे प्रपितादतया एकांगुलिः ॥ तस्यासंज्ञातया ॥ मुखार्पितैकांगुलिसंज्ञातया ॥ चपलस्य सा

४६

४॥ चापलंतमैवापलाय ॥ लता पुवगृहं ॥ तस्य द्वारं तत्र गतः प्राप ॥ लता गृहद्वारगतः ॥ प्राप ॥ लता गृहद्वारगतः ॥ पुनः कथं
 चतः ॥ तदीवामप्रकोष्ठापितहेमवेत्रः ॥ प्रकोष्ठे विस्मृतकरेदुस्सासुष्टा ॥ पुवदया ॥ इत्यमरः ॥ सरत्रिः ॥ आदरलिखुनिष्कनिष्ठ
 नमुचिना ॥ ४१ ॥ निष्कंपहृदं निरुतद्विरेफं सुकांडजं जीतसुगप्रवारं ॥ तच्छाशनाकाननमेव सर्वं चित्रार्पितारं स इवावतसे
 ॥ ४२ ॥ सर्वमेव काने ॥ तच्छाशना ॥ चित्रार्पितारं समिव अवतसे ॥ अतिष्ठत ॥ तस्य नंदिनः ॥ तस्य समनंतस्मात् तच्छाशनात् ॥ चि
 त्रार्पितः ॥ आरंभो यस्य तत्र चित्रार्पितारं ॥ आलेख्य आरोपितं संचानमिव ॥ कथं तत्काननं ॥ निष्कंपहृदं ॥ निष्कंपात्
 चायत्र तत्र निष्कंपहृदं ॥ कं परहितमित्यर्थः ॥ पुनः कथं चतुर्काननं ॥ निरुतद्विरेफं ॥ निरुताद्विरेफात् ॥ सरात् ॥ तत्र तत्र निरु
 तद्विरेफं ॥ कथं चतुर्काननं ॥ जीतसुगप्रवारं ॥ जीतं निरुतः ॥ सुगप्रवारो यत्र तत्र जीतं सुगप्रवारं ॥ ४३ ॥ हृदि
 प्रयातं परिदृष्ट्य तस्य कामपुरः ॥ शुक्रमिव प्रयाणे ॥ प्रांते तु संसक्तनभेरुशारवध्यानास्य दक्षतपतेर्विवेश ॥ ४३ ॥

86

अथ हृदिसंरतः तं अहृदिसंरतं । कस्मात्तु अंतश्चराणां मरुतां वाङ्मनो निरोधतु । अंतर्भक्षे चरेतीति अंतश्चरा
 षेष्वा । अंतश्चराणां पुनरुत्प्रेक्षते । अनुत्तरे गंतरे गरहितं अपां आधरमिवा । समुद्रमिवानुत्तरे गंतरे गाः यद्यस्य ।
 अनुत्तरे गंतरे । अनुत्तरे गंतरे कस्मात्तु । अंतश्चराणां मरुतां निरोधतु । पुनरुत्प्रेक्षते । निवातनिष्कंपं प्रदीपमिव निवातेन निष्कं
 पं निवातनिष्कंपं तं निवातनिष्कंपं । कस्मात्तु अंतश्चराणां मरुतां निरोधतु ॥ ४७ ॥ कपालनेत्रांतरलब्धमार्गे ज्योति
 श्चाराह रुदितैः शिरसः । मृणालसूत्राधिकसौकुमार्या बालस्थलस्मी सुपयंति मिदोः ॥ ४८ ॥ सकामः त्रिलोचनं दद
 तीः किं कुर्वते । त्रिलोचनं । बालस्थलस्मी । इंदोश्च उमसः । लक्ष्मी शोभां सुपयंते । द्योदयंते । ज्ञेयार्थंते । कैः ज्यो
 त्सः प्ररोदः । ज्योतिषां तेजसां प्ररोदाः । अंकुराः । तैः ज्योतिः प्ररोदः । कथं नृते । शिरस उन्नतमङ्गात् । उदितैः । निरुतैः । पुनः
 विदुः प्ररोदः । ज्योतिः प्ररोदः । कपालनेत्रांतरलब्धमार्गेः । कपालानां ब्रह्मशिरसां नेत्रानितेषां अंतराणि मध्यनिहितेषु ।
 ब्रह्ममार्गे ये ज्योतिः प्ररोदाः । तैः ज्योतिः प्ररोदः । कथं नृते । लक्ष्मी । मृणालसूत्राधिकसौकुमार्या । मृणालानां सु

अकेतुः स्वकर्मसिद्धिं पुनराशंसते ॥ ५७ ॥ पुण्यकेतुः कामजितेन्द्रिये शुचिर्निर्द्वेषः पुनः स्वकर्मसिद्धिं निजकार्यनिष्पत्तिं श्र-
 दांसां संज्ञावयामास ॥ किंकर्षा ॥ सर्वावयवानवद्योतोपावर्तनीवीक्या ॥ अचलोक्त्या ॥ सर्वैः अवयवैः अनवद्या ॥ सर्वावयवानवद्या ॥
 स्ववती ॥ तं सर्वावयवानवद्यां ॥ पुनः किंकर्षणीं तां ॥ सर्वावयवानवद्यां शर्वतो ॥ एतेरपि कामस्त्रियोऽङ्गीयदं जज्ञाश्रुतां ॥ आ-
 रधनो ॥ धारयंती ॥ रतिः पार्वतीवीक्ष्यलज्जां करोति ॥ मञ्जकाशां नृपवतीति ॥ ५८ ॥ सविध्यतः पञ्चरुमाचरां तोर-
 सासमादप्रतिहाररुमिं ॥ योगाश्रवांतः परमात्मसंज्ञं हृत्वा परं ज्योतिरुपां रसमा ॥ ५९ ॥ चपुनः उमापार्वतीशं तोरं श्वर-
 ष्यप्रतिहाररुमिंहारप्रदेशं समाससादा ॥ प्रायकथं हृतस्य शं नो ॥ सविध्यतः पञ्च ॥ चपुनः सईश्वरयोगात् ॥ परमात्म-
 संज्ञं परमात्मानमपरं उक्तं हं ज्ञेया ॥ तिस्रे जः हृत्वा उपाररासां च वर्तत ॥ ६० ॥ ततो चुजंगाधिपतेः फणाग्रैः कथं विह-
 रन् रुमिसागं ॥ शनैः कनप्राणविमुक्तिरीशः पर्यंकवंधं निविडं विसेद ॥ ६१ ॥ ततोऽनंतरं ईश्वरः ॥ निविडं हृदं पर्यंकवंधं
 कथं विमृशना कष्टेन विसेद ॥ सुमोदा ॥ कथं तत्तनईशः ॥ शनैर्यथा सवति तथैकनप्राणविमुक्तिः कृता प्राणानां वाहना

५२

विमुक्तिर्येतत्सकृतप्राणविमुक्तिः ॥ कथं यथा सवति ॥ चुजंगाधिपतेः फणाग्रैः अधः पातालं ॥ कथं विहृते रुमिसागे यथा
 सवति ॥ फणानां अग्राणि तैः फणाग्रैः ॥ धृतः रुमिसागो यत्र कर्मलितता ॥ धृतः रुमिसागं ॥ ६२ ॥ तस्मै शशंसप्रणिपत्य नंद-
 ५३ ॥ यथा शैलमुतामुपेतो ॥ प्रवेशयामास रत्नचुरेणां चूहेपमात्रानुमितप्रवेशां ॥ ६३ ॥ नंदी तस्मै ईश्वराय प्रणिपद्य शुभ-
 द्वासे तं ॥ प्राप्तां शैलमुतां पार्वतीशशीसा ॥ कथयामास ॥ चपुनः एनां पार्वती प्रवेशयामास ॥ कथं तं ॥ एनां पार्वतीस्तु
 तीरीश्वरस्य चूहेपमात्रानुमितप्रवेशां ॥ चूहेपमात्रेण अनुमितः ॥ अनुमानीकृतः प्रवेशो यस्याः सा चूहेपमात्रानु-
 मितप्रवेशात् ॥ चूहेपमात्रानुमितप्रवेशां ॥ ६४ ॥ तस्याः सखीत्यां प्रणिपातपूर्वध्वदस्रवज्जशि विराज्य यस्या ॥ विका-
 र्यं वकपादसूले पुष्पाञ्जयः पल्लवतंगनिनः ॥ ६५ ॥ तस्याः पार्वत्याः सखीत्यां कर्तृजया विजयात्यां शिगिराय
 यवसंतपुष्पाञ्जयः कर्मचक्रपादसूले यकीर्यता ॥ असुच्यता ॥ कथं यथा सवति ॥ प्रणिपातपूर्वयथा सवति ॥ प्र-
 णातः पूर्वो यत्र ॥ कर्मलिततः ॥ प्रणिपातपूर्वी त्रीणि चक्रानि लोचना नियम्य सचक्रं वकः ॥ तस्यापादसूले त-

अवेन॥ अंबकपादसूते॥ पुष्पाणां उज्जयः ससूतः॥ शिशिरश्च हिमश्च ब्रह्मयो विनाशः तस्य शिशिराद्ययथा कथं व
 र्णां॥ पुष्पोज्जयः सहस्रवृत्तः सहस्रवृत्तः पुनः कथं तत् पुष्पोज्जयः पल्लव नगनिकः॥ पल्लवानो न
 त्यंते न तिलः॥ किसलयरवेड मिश्रः॥ ६१॥ उमापि नीलालकमध्यशो निविशंती नवकर्मिकारं॥ चकार कर्णं
 दधत्स्ववेन सृष्टी प्रणामं वृषसधजाय॥ ६२॥ उमापि वृषसधजाय सृष्टी प्रणामं चकार॥ कथं तूते न सृष्टी॥ कर्णं दधत्स्व
 सारं॥ कर्णं दधत्स्वः पल्लवो यश्च कर्णं दधत्स्वः पल्लवः तेन कर्णं दधत्स्वः पल्लवः किं कर्तव्यं॥ उमापि नवकर्मिकारं विशं
 ती॥ प्रातयेती कथं तूते नवकर्मिकारं नीलालकमध्यशो नि॥ नीला कृष्णाय अलकाः केलाः तेषां मध्यशो नत इति
 लालकमध्यशो नि॥ ६३॥ अनन्यज जपति माधुरी॥ किं सा तथ्यमेवा सिद्धिमा सवेन॥ नदीश्च रथा इतयः कदा
 नतु पुष्पं तिलो के वियरीत मर्थं॥ ६४॥ सवेन ईश्वरं सा प्रावती इति तथ्यमेव अतिहता॥ उक्तादीति किं देयावेति
 अनन्यज जपति माधुरी॥ अनन्यज जपति माधुरी॥ अनन्यज जपति माधुरी॥ अनन्यज जपति माधुरी॥ अनन्यज जपति माधुरी॥

५२

ईश्वरवचनानि कदाचि लोके संसारे वियरीतं मर्थं॥ अनन्यज जपति माधुरी॥ ६५॥ काम सुवाणा वसरं प्रतीक्ष्य पतंगवत्
 क्रिमुत्वं विवक्षुः॥ उमा समदं हरवदलहः शरासनज्यां सुदुरा ममर्शं॥ ६६॥ कामः पुनः वाणा वसरं प्रतीक्ष्य विवक्षुः
 सुदुर्वीरं शरासनज्यां आममर्शं॥ ममर्शं॥ सुदुर्वीरं शरासनज्यां आममर्शं॥ कथं तूतः कामः॥ पतंगवत् क्रिमुत्वं विवक्षुः॥ वेधुमि
 विवक्षुः॥ विशा प्रवेशने॥ विशा पुनः कथं तूतः कामः॥ उमा समदं यथा सवतितथा हरवदलहः॥ उमायाः समदं प्रत्यक्षं
 समुत्वं यत्र कर्म एतत्॥ उमा समदं॥ हर ईश्वरे बद्धं लक्ष्म्ये न हरवदलहः॥ ६७॥ अथोपनिषद् गिरिजाय गौरी तय
 ध्वने ताम्ररुचा करेण॥ विशोषितां भावुमतो म इषमंदा किनी पुष्करबीजमालां॥ ६८॥ अथ अनेतरं गौरीयावती
 ताम्ररुचा करेण॥ मंदा किनी पुष्करबीजमालां गंगा पद्मा कृष्णालां॥ गिरिजाय उयनिषे॥ अर्थयामासा॥ कथं तूतः
 नयश्चिने॥ तपो विद्यते यथा सौतपश्ची॥ तस्मै॥ तपश्चिने कथं तूतः मंदा किनी पुष्करबीजमालां॥ साधुमतः सर्व
 यममृषैः किरणैः विशोषितां पुष्कराणां कमलानां बीजा नितेशां मालां पुष्करबीजमालां॥ ६९॥ प्रतिप्रदी उं प्र

विहते ॥ ६९ ॥ सदक्षिणायां गनि विहमुष्टिं न तां समाकुंचित वामवादे ॥ ददर्श वकीकृत वारुचापं प्रहर्षु मन्त्रद्युतमा
 मयोनिं ॥ ७० ॥ मईश्वरः प्रहर्षु अस्त्रद्युतं आत्मयोनिं का मंददरी ॥ कथं च तं आत्मयोनिं ॥ दक्षिणायां गनि विहमुष्टिं
 तदक्षिणे अयां गनि विह लक्ष्म्या मुष्टिर्यस्या सदक्षिणायां गनि विहमुष्टिं दक्षिणायां गनि विहमुष्टिं ॥ पुनः कथं च तं
 आत्मयोनिं न तां ॥ न तौ अंशौ यथा सौ न तां ॥ तं न तां ॥ पुनः कथं च तं आत्मयोनिं आकुंचित मद्यपादं ॥ आकु
 चितः मद्यपादो ये सौ स आकुंचित मद्यपादं ॥ तं आकुंचित मद्यपादं ॥ पुनः किं विशिष्टं आत्मयोनिं ॥ वकीकृत वाम
 चापं ॥ वकीकृत वारुचापं येन स वकीकृत वारुचापं ॥ वकीकृत वारुचापं ॥ प्रहरणाय प्रहर्षु ॥ आत्मनो योनि
 उत्पत्तिर्यस्या स आत्मयोनिः ॥ तं आत्मयोनिं ॥ ७० ॥ तपः परमर्षी विहृद मनो नृसंगदुः प्रेक्ष्य मुखं यतथा ॥ सुखं नृद
 र्श्वः सदृशं हृतीयाद दृष्ट्वा ॥ कुशानुः किल निःपयात् ॥ ७१ ॥ तस्यैश्वरस्य हृतीयात् तस्य दृष्ट्वा ॥ किल हृति श्रूयते कुशानु
 अग्निः स्फुरत् स च सहसा वेगेन निःपयात् ॥ कथं च तं आत्मयोनिं ॥ तपः परमर्षी विहृद मनो ॥ तपः

५४

परमर्षी नृसंगेन विहृदो मनो नृसंगदुः प्रेक्ष्य मुखं यतथा ॥ सुखं नृद र्श्वः सदृशं हृतीयाद दृष्ट्वा ॥ कुशानुः किल निःपयात् ॥ ७१ ॥ तस्यैश्वरस्य हृतीयात् तस्य दृष्ट्वा ॥ किल हृति श्रूयते कुशानु
 अग्निः स्फुरत् स च सहसा वेगेन निःपयात् ॥ कथं च तं आत्मयोनिं ॥ तपः परमर्षी विहृद मनो ॥ तपः
 तपः परमर्षी विहृद मनो नृसंगदुः प्रेक्ष्य मुखं यतथा ॥ सुखं नृद र्श्वः सदृशं हृतीयाद दृष्ट्वा ॥ कुशानुः किल निःपयात् ॥ ७१ ॥ तस्यैश्वरस्य हृतीयात् तस्य दृष्ट्वा ॥ किल हृति श्रूयते कुशानु
 अग्निः स्फुरत् स च सहसा वेगेन निःपयात् ॥ कथं च तं आत्मयोनिं ॥ तपः परमर्षी विहृद मनो ॥ तपः
 तपः परमर्षी विहृद मनो नृसंगदुः प्रेक्ष्य मुखं यतथा ॥ सुखं नृद र्श्वः सदृशं हृतीयाद दृष्ट्वा ॥ कुशानुः किल निःपयात् ॥ ७१ ॥ तस्यैश्वरस्य हृतीयात् तस्य दृष्ट्वा ॥ किल हृति श्रूयते कुशानु
 अग्निः स्फुरत् स च सहसा वेगेन निःपयात् ॥ कथं च तं आत्मयोनिं ॥ तपः परमर्षी विहृद मनो ॥ तपः
 तपः परमर्षी विहृद मनो नृसंगदुः प्रेक्ष्य मुखं यतथा ॥ सुखं नृद र्श्वः सदृशं हृतीयाद दृष्ट्वा ॥ कुशानुः किल निःपयात् ॥ ७१ ॥ तस्यैश्वरस्य हृतीयात् तस्य दृष्ट्वा ॥ किल हृति श्रूयते कुशानु
 अग्निः स्फुरत् स च सहसा वेगेन निःपयात् ॥ कथं च तं आत्मयोनिं ॥ तपः परमर्षी विहृद मनो ॥ तपः

॥ तदिदं गतमीदृशी दृशां न विदीर्य कविना प्रबुद्धियः ॥ ५॥ हे काम चतुः तव कारणं तारीरं विलासिनोऽपुन्ययाणां उप-
 ॥ अचरत् कामदेव सदृशो यमिति । कथा कांति मत्तया ॥ कांति मनोभावः कांति मत्तया । कांति मत्तया ॥ यत्तु इदं कारणं
 ॥ शरीरं इदं शरीरं दृशां गतं तस्मिन् रूपं दृशां यां वं ॥ यत्तु अदं न विदीर्य तत्तु खलु विवादे कठिना ॥ अदं अत्र कर्म वत् कर्म क-
 ॥ ५॥ क्लृप्तुमां तदधीन जीवितां विनिकीर्य कृणुति न सोऽहं ॥ न लिनी कृतं सेतु बंधनो जल संघात इवा सि विदुतः ॥ ६॥ कृतवान-
 ॥ से विप्रियं ॥ हे काम बंधं मां विनिकीर्य कृणुति न सोऽहं ॥ कथं च तस्मै ॥ कृणुति न सोऽहं ॥ कृणुति न सोऽहं ॥ कृणुति न सोऽहं ॥
 ॥ जीवितां तां तदधीन जीवितां ॥ नु इति वितर्कः ॥ कथं च तस्मै ॥ कृणुति न सोऽहं ॥ कृणुति न सोऽहं ॥ कृणुति न सोऽहं ॥
 ॥ नि सौ इह ॥ कां क इवा ॥ न लिनी विनिकीर्य कृणुति न सोऽहं ॥ जल संघात इवा ॥ जल संघातः ॥ जल संघातः ॥ कथं च तस्मै ॥
 ॥ तस्मै बंधनः ॥ कृतं स्फोटितं सेतु बंधनं यथा ॥ कृतं सेतु बंधनः ॥ यथा सेतु बंधनः ॥ यथा सेतु बंधनः ॥ यथा सेतु बंधनः ॥
 ॥ नथा वं सौ इह ॥ कृणुति न सोऽहं ॥ कृणुति न सोऽहं ॥ कृणुति न सोऽहं ॥ कृणुति न सोऽहं ॥ कृणुति न सोऽहं ॥

५९

गान रुद्रयोगाद्वा अणुप्रययः ॥ कविदुःखयपदद्विः ॥ सोऽहं ॥ अत्र इदं गतिधरे निपूर्वपदद्विः ॥ प्राप्नोत नरपदद्विः ॥
 ॥ रत्नावः ॥ संज्ञा पूर्वको विधिर नित्यः ॥ अत एव सौ इह ॥ प्रीति ग विनिकीर्य ति अत्र कृ विद्वेये ॥ ६॥ कृतवान सि विप्रियं न मे प्र-
 ॥ ॥ तिकूलं वन ते मया कृतं ॥ किमकारण मे व दर्शनं विलपं तै रतये न दीयते ॥ ७॥ हे काम बंधं मे म विप्रियं न कृतवान सि ॥ व-
 ॥ ल- ॥ न मया ते तव प्रति कूलं विरुद्धं न कृतं ॥ हे काम चया विलपं ती रतये किमिति प्र प्र कारण मे व कारणं विना एव दर्शनं
 ॥ वन क दीयते ॥ ७॥ अथ सि स्मर मे रत्न लागुणै रति गो व्र सवलिते शु बंधनं ॥ अत के सर इ पिते कृणा म् व सं तो त्य लता उ ना नि वा ॥
 ॥ अत के सर उ त अथ वा गो व्र सवलिते शु ना म विपर्यये शु बंधनं स्मर मि ॥ कै मे रत्न लागुणै रस ना तं उ सि ॥ वा अथ वा हे स्मरा
 ॥ स्मे ते व्र वतं सो त्य लता उ ना नि न स्मर मि ॥ कथं च तानि अवतं सो त्य लता उ ना नि ॥ अत के सर इ पिते कृणा नि अवतं मे यत्
 ॥ त भे ली ते न या नि ता उ ना नि ॥ तानि अत के सर इ पिते कृणा नि ॥ ८॥ इदं ये व म सी ति म स्त्रियं यद वो च स वै मि कै त वै ॥
 ॥ ८॥ इदं चार पदं न वे दि दं व म नं गः ॥ कथं म रु तार ति ॥ ९॥ हे काम ॥ यत्तु च इ ति म स्त्रियं अ वो च ॥ इती ति किं ॥ दे र ते वं मे म

रुदयेव ससि॥ तत्र अदं कैतवं वा जं अवेमि॥ विद्यादिदं उपवायपदं न॥ अनुमयपदं न॥ तदानीं वं कथं अनेगः॥ अंगरहितः॥
 अथ अज्ञता अदं ध्मा॥ आधारस्थनाशे सति॥ आधेयस्थापिनाशे सति॥ १०॥ परलोकनवप्रवासिनः॥ प्रतिपक्षेयपदवीमदं
 वेधिना जनपदं वंचितस्वरधीनं स्वसुदेहिनां सुरवं॥ १०॥ हे काम अदं तव पदवी मार्गे प्रतिपक्षेय॥ कथं चूतश्च नवपरलो
 नवप्रवासिनः॥ परलं लोके नवः प्रवासो यस्यास्तीति परलोकनवप्रवासी तस्या॥ परलोकनवप्रवासिनः॥ विधिना पुजनः
 नचितः॥ खलु यस्मात्कारणात्॥ देहिनां सुरवं च दधीनं॥ १०॥ रजनीतिमिश्रवर्गं तितेपुरमार्गे घनशहविक्रवा॥ वसति
 प्रियकामिनां प्रियां वदते प्रापयितुं कर्हं श्वरः॥ ११॥ दे प्रिय वदते वद्विना प्रियायां कर्म॥ कामिनां बल्लसानां वसतिं प्रापयि
 त्वं कर्हं श्वरः समर्थः॥ अपि तु न कोपि॥ कथं चूतस्य॥ प्रिया॥ घनशहविक्रवाः॥ घनशह्वेन विक्रवाः॥ ताः घनशहविक्रवाः
 कसति॥ पुरमार्गे रजनीतिमिश्रवर्गं तिते सति॥ पुरस्थमार्गे तस्मिन् पुरमार्गे रज्यासि मिश्रं तेन अवयुं विता आका
 दितः॥ तस्मिन् रजनीतिमिश्रवर्गं तिते॥ ११॥ नयनाय रुणा निघूर्णयन् वचना निबल्लयन् पदे॥ असति विवा

५७

कलीमदं प्रमदानामधुना विडंबना॥ १२॥ हे काम अधुना सांप्रतं वारुणीमदं सुराकृता कीबता प्रमदानो विडंबनाज
 ति॥ ता॥ उपहासो जातः॥ कसति॥ वयि असति सति॥ किं कुर्वन्॥ अरुणा निनयनानि घूर्णयन् सन्॥ पुनः किं कुर्वन्॥ पदे पदे
 प्रतिपदं वचांसि सबल्यन्॥ १२॥ हे काम अधुना सांप्रतं वारुणीमदं॥ अवगम्य कथीकृतं वपुः॥ प्रयवेधे सवनिष्क
 ल्पः॥ लोदयः॥ वकुले पिगते निशाकरसनुतां दुःखमनेगमे॥ चति॥ १३॥ हे अनंग निशाकरः॥ अङ्गुः॥ वकुले पिगते सति नि
 वनजाकरः॥ कुम्भपदे पिअतिकांते सति॥ तनुतां कुर्यात्॥ दुर्वलत्रां दुःखं यथा न वतितथा॥ सोऽस्यति॥ ह्यस्यति॥ किं कु
 र्यात्तेनैव वंधोः प्रियमुद्ददः॥ सववपुः कथीकृतं अवगम्य॥ जात्रा॥ अकथा कथा कृतं कथीकृतं॥ कथामात्रोर्ध्वं॥ कथं चूतः
 स्मे तत्राकरः॥ निफलोदयः॥ निफल उदयो यस्यासौ निफलोदयः॥ कामनाशात्रा॥ १३॥ रहितारुणचारुः॥ वसंकलपुं
 गतः॥ किं वा ह्यस्यति॥ वदसंप्रतिकथवाणतां तव चूतप्रसवो गमिष्यति॥ १४॥ हे काम तव चूतप्रसवः संप्रतिकथवा
 णतां गमिष्यति॥ तत्त्वं वद॥ नवो यश्चूतस्य प्रसवः॥ कुसुमां तव चूतप्रसवः॥ कथं चूतः॥ नवचूतप्रसवः॥ हरि नारुणा

कुरु बंधनः॥हरितं नीलं अरुणं चारुमनोज्ञं बंधनं यस्याः॥सदृशितारुणवारु बंधनः॥पुनः कथं चतः न वञ्चत प्रभवः॥क
 ॥अष्टं को किल शब्द सुचितः॥कलो मनोज्ञो यः पुष्को किल शब्द सुचितः॥तेन सुचितः कथितः॥१४॥अलिपं किञ्चने कश
 विः॥या गुणकृत्यै धनुषे नियोजिता॥विरुतैः करुणसुरैरियं गुरुशोका मयुरोद्विती वसो॥१५॥हे काम इयं अलिपं किञ्च
 ॥तरपं किञ्च गुरुशोकां मां अनुरोद्विती वा अनुपश्चात्तरोद्विती वा॥गुरुशोको यस्याः सा गुरुशोका॥तां गुरुशोको॥कैः विरु
 तैः॥शब्दैः कथं चतैः॥विरुतैः॥करुणसुरैः॥करुणं घरो येयीतानि ते॥करुणसुरैः कथं चतः अलिपं किञ्च॥तया अनेकरा
 पि अनेकवारान् धनुषः गुणकृत्यै प्रयत्नायै नियोजिता॥द्यावच्छापिता॥१५॥प्रतिपद्य मनोहरं वपुः पुनरप्यादिताव
 ॥दुहितः॥रति इतपदेषु को किलां मधुरालापनिसर्गको विदो॥१६॥हे काम त्वं मनोहरं वपुः पुनः प्रतिपद्या प्राप्या न
 ॥दुहितः॥सह॥तावत् आदौ रति इतपदेषु॥को किलां आदिशः कथं चतः को किलां मधुरालापनिसर्गको विदो॥मधु
 रो यन्त्रालापः॥तत्र निसर्गेण सत्तावेन को विदाता॥मधुरालापनिसर्गको विदो॥इति पदे अत्रयाकारे त्रींशौ तौ द्वौ

५९

कविता॥अतो इतीपदे क्वच॥१६॥शिरसा प्रणिपद्य याचिता मृग मृगानि सवेपथुनि च॥सुरतानि च नानि ते रदः स्म
 रं स्मृत्य नशोति रस्मिमे॥१७॥हे स्मर ते तव उग्र मूढानि आलिंगनानि संस्पृश्य च पुनः रदं पुकांते नानि सुरतानि मोह
 नानि॥मेमममनः शांतिं नाप्ति॥कथं चतः निउपमूढानि॥शिरसा प्रणिपद्य याचिता नि॥पुनः कथं चतः निउपमू
 ॥पमूढानि॥सवेपथुनि॥सद्वेपथुना वर्तते॥यानि तानि सवेपथुनि॥१७॥रवितं रतिपंडित वया स्वयमंगेषु म
 ले मेदमार्जवं॥प्रिय ते ऊसुमप्रसाधनं॥तव तच्चारु वपुर्न दृश्यते॥१८॥हे रतिपंडित वया मम अंगेषु स्वयं रवितं
 ॥स्मते धं ऊसुमप्रसाधनं॥१८॥विबुधैरसियस्य दारुणैः समाप्रे प्रतिकर्मणि स्मृतः॥तमिमं कुरुदक्षिणे तरं वरणं नि
 ॥तस्लुति राग मेदिमे॥१९॥हे काम दारुणैः विबुधैः देवैः॥यस्य वरणस्य प्रतिकर्मणि॥असमाप्रे सति मंडने॥असमाप्रे
 ॥ऊरुशोभो॥वस्मृतो मि॥वदक्षिणे तरं वामं इदं मम वरणं निर्मित रागं कुरु॥निर्मित रागो यस्य स निर्मित राग सं निर्मित

रुदे॥ अथै॥ परिदेवताक्षरै॥ इदयेदिध्वमरैस्वाहितै॥ रतिमकपपुमात्रं मधुरात्मानमदृशयत्पुरा॥ २५॥ अ
 ध्वजं नंतरं मधुरात्मानं॥ अत्रां दुःखितां रतिं अच्युतपुत्रं॥ आत्मासयित्वा आत्मानं पुरो अये अदृशयत्॥ तदग्रतः अ
 परिच्युत॥ कथं चेतो मधुरात्मानं॥ परिदेवताक्षरै॥ प्रत्यायवो लिङ्गद्वये अर्धितः पीडितः॥ परिदेवता निदीमानिया नि
 अक्षराणि॥ हे परिदेवताक्षरै॥ कथं चेतो परिदेवताक्षरैः॥ उद्येक्षते दिध्वमरैर्विविधलिपिप्रकारैरिव॥ इदये अर्दि
 तः॥ २५॥ तवेक्ष्यस्योदसात्पुत्रं सनसं बाधसुरो जवानवास्वजनस्यदिदुःखमश्रुता विह्वलमिवोपजायता॥ २६॥ सारति
 तं वसंतं अवेक्ष्यादृष्ट्वा॥ नृशं अर्थं॥ रुरोद॥ चञ्चलः सनसं बाधं लरः॥ जघानासनयोः संबाधपीडा यत्र नत सनसं बाधं दि
 यस्मात्कारणात्॥ स्वजनस्य बाधो अग्रतः पुरं विह्वलमिव॥ उद्येक्षते दिध्वमरैर्विविधलिपिप्रकारैः॥ संयद्यने॥ २६॥ इति चेन्न
 बाधुः खितामुद्दः प्रश्यव किं सतं किं छितं॥ यदि न॥ कणाशो प्रकीर्यते॥ पवनैः तस्मै कपोतपांडुरं॥ २७॥ सारति॥ दुःखिता स
 ती पुनं वसंतं प्रति॥ इति उवाच॥ इति उवाच॥ देवमनमुद्द॥ कामस्य किं छितं॥ कितवमिच्छेत् संपत्तिं॥ न तद्देवमंतं पश्य॥ प

नाद
 तिः
 पतिद
 ल्ववर
 वनवप
 अलग्न
 स्मतेन
 गतस्व
 ऊरु

पवनैः यत्तद्देसम्प्रकणाः प्रकीर्यते विक्षिप्यते॥ अनेकां कणां कणाशः॥ कथं चेतं सन्म॥ कपोतपांडुरं॥ कपो
 तवत्पांडुरं॥ कपोतपांडुरां वसंतं॥ २७॥ अयिसं प्रतिदेहि दर्शनं सारययुं सुकपुषमाधव॥ दयितासनवसितं चृणां
 त्रवलुप्रेममुद्गजने॥ २८॥ देसारा अयि इति॥ कोमला लापे॥ संप्रति इदानीं॥ दर्शनं देहि॥ देकाम॥ प्रयमाधव॥ वसंतः
 पर्युसुकः॥ चृणां प्रेमसेदः॥ दयितासुवल्गुमासु अतश्चिते॥ चं चलां॥ खलु इति निश्चितं॥ मुद्गजने प्रेमचलेन॥ २८॥
 असुना ननु पार्श्ववर्तिनां जगदाज्ञां सपुरासुरं तव॥ विशतं तु गुणश्रुत्वा॥ रितं धनुषः॥ कोमलपुष्पपत्रिणः॥ २९॥ देका
 मतेन॥ अस्मत्तजगत्॥ सपुरासुरं॥ सदसुरासुरैर्वने यत्तत् सपुरासुरं॥ कथं चेतं सधनुषः॥ विशतं तु गुणश्रुत्वा॥ विशतं तु
 गतस्व॥ गोयश्च तत् विशतं तु गुणं तच्छि विज्ञतं तु गुणश्रुत्वा॥ पुनः॥ कथं चेतं सधनुषः॥ कोमलपुष्पपत्रिणः॥ कोमलानिया
 ऊरु॥ नेपुष्पाणि तान्येदयत्रिणो यश्च तत् कोमलपुष्पपत्रिणः॥ ननु गच्छः॥ अतर्पेदेतावा॥ २९॥ गतपुवमंतं निवर्त्तते॥ स

॥ देवादीपद्वानिलादतः ॥ अहमस्य देवोदयस्य मीमं विष्णुश्च मयि प्रसूयितां ॥ ३० ॥ देवसंतानेन वसुधामिदं तपःके
 ॥ अनिलादतोदीपद्वानिलादतः ॥ अस्याकामरीपद्यतत्रे ज्यते अहं देवो वावर्तित्रया ॥ कस्मान्नापरिकोषत्रात् ॥ देवसंतानं मां पश्य ॥
 ॥ यं हतं मां ॥ अतिव्याघ्रसमप्रधूमितां ॥ अविमलं असहनीयं ॥ यत्नाद्यमनं ॥ पुनर्वन्ते प्रधूमितां ॥ ३१ ॥ विधिना कृतमेद्यं वे
 ॥ संननु मां कामवधे विमुंचता ॥ अहतापि हि संश्रिता दुर्मो गज नयेयतनाय वल्लरी ॥ ३२ ॥ देवसंतानं पुनरिति वितर्के ॥ कामव
 ॥ धेकामदहने मां विमुंचता ॥ विधिना अथ वैरासे नृशंसं ज्ञेयं ॥ हियस्मात्कारणान् ॥ अहतापि अकिं नापि वल्लरी गजस
 ॥ ने संश्रिता ॥ अश्रिता सती प्रतनाय सवति ॥ ३३ ॥ तदिदं कियतामनंतरं सवता बंधुजनप्रयोजनं ॥ विधुरां हलनाति स
 ॥ र्जनान् ननु मां प्रापयन्तु रंति ॥ ३४ ॥ देवसंतानं तस्मात्कारणान् लवताद्यया अर्जनं रं प्रस्थातु ॥ अहं बंधुजनप्र
 ॥ योजनं मित्रजाया कायं कियतां ॥ विधीयतां ननु इति वितर्के ॥ हलनाति सर्जना ॥ अग्निना दानात् ॥ मां ननु इति
 ॥ कंनिकटं प्रापय ॥ हलनस्य अतिमर्जनं दानेन तस्मात्कारणान् लवताद्यया अर्जनं रं प्रस्थातु ॥ ३५ ॥ वाशिना सदयातिकौमुदी ॥ सहमेध

॥ तदिदं हिलीयते ॥ प्रमहापतिवर्त्मगा इति प्रतिपन्नं हि विवेतनैरपि ॥ ३६ ॥ देवसंतानेन कौमुदी वंद्योक्ता वाशिना सदया
 ॥ ति ॥ प्रलीयते तदितु विद्वत्प्रमेधेन सदविलीयते ॥ देवसंतानेन विवेतनैरपि प्रतिपन्नं अनुष्ठितं ॥ इति ति किं प्रमहा
 ॥ पतिवर्त्मगा इति पतिवर्त्मगच्छंतीति पतिवर्त्मगा ॥ ३७ ॥ असुनैव कथायितसुनी सुसगेना प्रियगात्रसम्पना ॥ नदप
 ॥ लवसं चरेयथा चर चयिष्यामि तनुं विसावसौ ॥ ३८ ॥ देवसंतानं अहं विसावसौ अमोतमुरचयिष्यामि ॥ कस्मिन्
 ॥ वनवपल्लवसंसरेष्व ॥ यथा वा दह्वार्थे ॥ नवाये पल्लवा ये मांसंसरः ॥ तस्मिन् वपल्लवसंसरे कथं चला अहो अमुना
 ॥ अतगेन अतिवृत्तेन ॥ प्रियगात्रसम्पना ॥ तद्वत्तुति चंदनेन ॥ कथायितसुनी ॥ अनुलिप्तकुच ॥ प्रियगात्रसम्प
 ॥ स्मतेन प्रियगात्रसम्पना ॥ कथायितौ सुनो यस्या सा कथायितसुनी ॥ ३९ ॥ कुसुमाक्षरं पदायतां बुद्ध्या सो
 ॥ गतस्वभावयोः ॥ कुरुसंप्रतितावदाशुमे ॥ प्रणिपातां जलियां चित्तितां ॥ ४० ॥ देवसंतानं आवयोः कुसुमाक्षर
 ॥ ॥ कुवाः सदायतां गतः ॥ कुसुमानां वाक्षरं तस्मिन् कुसुमाक्षरं ॥ देवसंतानं संप्रतिदानीं प्रणिपातां जलि

येन मदनवधस्य मन्वीतं च स न कृशा परिपालयौ बभूव ॥ शशिनि इव दिवा तनस्य लेखा किरणपरिहृत्य भूसरा
 मं ॥ ४६ ॥ अथ अनंतरं मदनवध उवाच ॥ क्व वांतं अनर्थविसासं वै ध्वं परिपालयौ बभूव ॥ परिपालयौ नासा
 ॥ ४७ ॥ अथ अनंतरं उपसृवांतं सं उपसृवांतं ॥ कथं नृनाम मदनवधस्य स न कृशा ॥ य स ने न कृशा ॥ य स न कृशा ॥ का क
 ॥ ४८ ॥ दिवा तनस्य दिवस तव स्या राशिनि ॥ लेखा धरो मनिवा ॥ यथा दिवा तनस्य दिवस तव स्या इंदो लेखा प्रदोषं पा
 ॥ ४९ ॥ प्रतीक्षते ॥ कथं नृनाम लेखा किरणपरिहृत्य भूसरा ॥ किरणानं परिहृत्य ॥ तेन भूसरा ॥ दिवा तनस्य दिवा तन
 ॥ ५० ॥ ॥ इति श्री कुमारसंज्ञवे महाकाव्ये कालिदासकृतौ रतिप्रलापो नाम चतुर्थः सर्गः ॥ ४ ॥ ॥ ५१ ॥ तथा ॥
 समदं ददत जने सर्वं पिनाकिना स प्रमनोरथा सती ॥ निनिंदरूपं हृदये न पार्वती प्रिये सुसौभाग्य फला हि
 चारुता ॥ १ ॥ कठिन काम कथां आस्था वेदानां पार्वत्या वृत्तांतं विदुष्वपि प्यजाहा ॥ पार्वती हृदये न रूपी नि
 निंद ॥ कथं नृता पार्वती ॥ पिनाकिना रश्मिरेण स प्रमनोरथा सती ॥ स प्रमनोरथा यस्या सा स प्रमनोरथा ॥ कि

क्व वांतं पिनाकिना ॥ तथा ते नैव पूर्वोक्तप्रकारेण समदं प्रयच्छं ॥ मनोसर्वकामं ददता ॥ हिंसा हकारणा तु चारुता मने
 दता प्रिये सुवस्त्रसे सुसौभाग्य फला ॥ सौभाग्यमेव बालत्वे मेवाफलं यस्यासौ ॥ सौभाग्यं फला ॥ १ ॥ इत्येव सा कर्तु
 मवंध्य रूपतो समाधिमाप्नुयात्तपोसिरात्मनः ॥ अवाप्यते वा कथमवथा द्वयं तथा विधं प्रेमपतिश्च तादृशः ॥ २ ॥ तन
 सा पार्वती वप्रो ॥ नि-आत्मनश्च अवाप्यते रूपतो सफलं कर्तुं इत्येवा ॥ ऐक्यं किं कृत्वा ॥ समाधिं नियमं आचर्या ॥
 ॥ ३ ॥ अथवा ॥ अथवा तपसा विना इयं कथं अवाप्यते ॥ आमाद्यते ॥ किं इयं ॥ एकं तथा विधं प्रेम ॥ तादृशं हेतु
 नरं दाननिदानं स्नेहः ॥ द्वितीयं वधुन सादृशं यतिः ॥ सप्तपुत्रनामिपतिर्यतिः ॥ ४ ॥ निवासा वैनां तपसे कृतोद्यमा ॥ पु
 नरि गिरीशं प्रति सक्रमा नसौ ॥ उवाच मेनापरिरक्ष्य बहसा निवारयंती मरुते सुनिवृता ॥ ५ ॥ तेनामाता पुनः य
 त्रिणीव बहसा वरुणलेन परिरक्ष्य आलिंग्य उवाच ॥ किं कृत्वा ॥ तां पुत्री तपसे कृतोद्यमानिवा ॥ शुभा ॥ कृतं उद्य
 मं ॥ अथासा ॥ कृतोद्यमा तां कृतोद्यमा ॥ कथं नृतां पुतां गिरीशं महादेवं प्रति सक्रमा नसौ ॥ कथं नृतामेवा ॥ महतः

रिधातुमुनिवृत्तानुनिवारयंती॥सकंमानसंयस्यामासकमानसासकमानसा॥३॥मनीषिताःसंतियुद्धेपिदेव
 तपःकवसेवृचतावकंवपुः॥यदंसहेतन्नमरस्यकोमलेशिरीषपुष्पेनपुनःपतत्रिणः॥४॥देवसेमनीषितामो
 केतादेवताःट्टहेपिसंतित्रिद्योते॥देवसेकेवात्मकंतपःकाचपुनःसुकुमारंताचकंवपुःकापेगलंकोमलंति
 ीषपुष्पेनमरस्ययदंसहेतपुनःपतत्रिणःशुकादेयदंसहेत॥५॥इतिध्रुवेकामनुशासतीसुतांशराकमेनान
 नित्यंउमुद्यमाताकईसितार्थश्चिरनिश्चयंमनःपयश्चनिष्ठासिसुखंप्रतीययेत्॥५॥मिनामाताइतिपूर्वोक्तप्रका
 रेणक्रवेकांशुतांअनुशासतीशिक्षयंतीसतीसुतांकथांउद्यमातातपःकरणात्नित्यंउनिधेध्रुविहंजनावाक।
 नममर्थावहवातयोविषयेकवा॥निश्चलाइहायथासाक्रवेकातां॥ध्रुवेकां॥तर्हियुकोयमर्थः॥कडुरुधईसि
 तार्थश्चिरनिश्चयंमयंनःप्रतीययेत्॥आवर्जयेत्॥उपुनःकःपुरुषःनिष्ठासिसुखंपयःप्रतीययेत्॥आवर्जयेत्
 अपिउनकोपि।ईसितेवाहितेअर्थश्चिरःइहःनिश्चयोद्यवसायोयद्यतत्।ईसितार्थश्चिरनिश्चयं॥निशेअसिद्ध

सुखंनिष्ठासिसुखं।तत्निष्ठासिसुखं॥अधःप्रसृतंतोयं॥५॥कदाचिदासवसस्वीसुखेतसामनोरथज्ञेपितरंमनसि
 नी॥अयाचतारण्यनिवासमात्मनःफलोदयांतायतपःसमाधये॥६॥सामनश्चिनीयावतीकदाचित्तुअसकसस्वीसु
 खेतमनोरथज्ञेपितरंश्चात्मनःअरण्यनिवासेअयाचत॥कस्मैतपःसमाधये॥समाधिर्नाधर्मयिताइत्यमरः॥अ
 सबायासस्वीतस्याःसुखंतेन॥मनोरथंजानातीतिमनोरथज्ञः।तमनोरथज्ञं॥अरण्यस्थनिवासः॥अरण्यनिवा
 तः॥६॥नंअरण्यनिवासं॥तपसःसमाधिः।तपःसमाधिः।तस्मैतपःसमाधये॥कथंचतायतपःसमाधये॥फलोदयांता
 नरेय॥पलद्युदयःपलोदयःफलोदयांतेयस्यासौफलोदयांतः।तस्मैफलोदयांताय॥६॥अथाबुद्ध्यातिवि
 नीद्वशातोषिताकृतात्यनुजागुरुणागरीयसा॥प्रजासुपश्चात्यथितंतदाअयाजगामगौरीशिवरीशिवंदिमव॥७॥
 क्रियन्नंतरंसागौरीयावतीशिवंदिमहिरवरंजगाम॥कथंचतासागौरीगुरुणाहिमाचलेनकृतात्यनुजा॥क
 यातत्यनुजायथासाकृतात्यनुजा॥कथंचतेनगुरुणाअनुरूपसितिवेशतोषिणा॥अनुरूपोयोग्योयो

निवेदाः॥आयहःआराधनंतेनउद्यतीतिअलुह्यासिनिवेदातोषीतेनाअलुह्यासिनिवेदातोषिण॥अन
 णिपार्वत्याईश्वरस्यआराधनंक्रियते॥अतएवाहिमाचलस्यपरितोषः॥पुनःकथंक्षतेनगुरुणागरीयस्तागरी
 ॥कथंक्षतेनशिवरं॥तदारवया॥प्रजासुलोकेषु॥पश्चात्प्रथितंप्रसिद्धंगौरीशिवरमिति॥तस्याःगौरीया
 द्यातयातदास्याया॥शिवंदिनोविद्यंतेयत्रतत्शिवंदिमत्॥७॥विमुच्यसादारमहार्यनिश्चयाविलोलयद्विप्रविलु
 प्रचंदनं॥बबंधबालारुणवन्तुवक्त्रंययोधरोसेधविशीर्षसंदति॥८॥साबालापावतीदारंविमुच्यमुकादारंअपाद्य
 तदास्पदंवस्त्रंअष्टावक्त्रंवबंध॥कथंक्षतासाबालाअहार्कनिश्चया॥तयसिअदायोद्वंअराकोनिश्च
 योयस्यासा॥अहार्यनिश्चयाकथंक्षतंदारं॥विलोलयद्विप्रविलुप्रचंदनं॥विलोलावंचलायोयद्विःअंगलता
 तयाप्रविलुप्रचंदनंयेनमतं॥विलोलयद्विप्रविलुप्रचंदनं॥कथंक्षतवक्त्रं॥बाळारुणवन्तु॥बाळोक्षतनो
 यो॥रुणःसूर्यसारणि॥तद्वद्वक्तुपिले॥तत्तुबालारुणवन्तु॥पुनःकथंक्षतवक्त्रं॥ययोधरोसेधविशीर्षसंदति॥

६७

ययोधरोःक्षतयोउसेधः॥उक्ताय॥तेनविशीर्षसंततिर्यस्यतत्तु॥ययोधरोसेधविशीर्षसंदति॥तदास्पदंवस्त्रं
 कादारस्यक्तातंवस्त्रं॥कंचुका॥अपाद्यकंचुकबंधइत्यर्थः॥९॥यथाप्रसिद्धंमुधुरैःशिरोरुदैःऊटातिरप्येवमक्षर
 दाननं॥तद्वद्वक्त्रेणिसिरेवपंकजंमणैवलासंगमपिप्रकाशते॥१०॥तदाननं॥यथाप्रसिद्धैःअलंकृतैःशिरोरुदैः॥
 कैशैःसमुधुरंमनोहं॥अक्षतु॥ऊटातिःपुवंतथैवंचक्षुः॥पंकजंकमलं॥केवलंक्षद्वद्वक्त्रेणिसिःनप्रकाशते॥नवोस
 तोमसैवलासंगमपिकमलंप्रकाशते॥सहसैवलासंगेनसपक्षेणवर्जतेयत्रुततामसैवलासंगं॥११॥प्रतिक्षणंसाक
 नरोमविक्रियोवतायमौंडी॥त्रिगुणांवनाराय॥अकारितत्सर्वंनिबद्धयानयासरागमेध्यारशनागुणस्पदं॥१२॥सापा
 नीव्रतायतपसेयात्रिगुणामौंडीवनारादक्षरा॥कथंक्षतामौंडी॥प्रतिक्षणंवारंवारं॥कतरोमविक्रियां॥कतारोम
 क्रियाय्यासा॥कतरोमविक्रियातां॥कतरोमविक्रियां॥मौंड्यामेवलापावत्यांरोमविकारोजातः॥तत्सर्वंनिब
 धातयामौंड्याअस्थाःपार्वत्याःहमनागुणास्पदं॥कावीगुणक्तातंअकारि॥सलोहितंअकारि॥तत्सर्वंनदादितत्प्र

॥ निबद्धा तत्सर्वं निबद्धा तया तत्सर्वं निबद्धया ॥ रसर्तया ॥ गुण ॥ तस्य आश्रयं ॥ स्थानं कारि प्रदेश ॥ सद्गुरोण व
 तेयत् ॥ तत्र सरागं ॥ तेषां त्वामौडी बंधनं पूर्वं न कृतं ॥ संप्रति मोंडी बंधने व मुकुमार कोमले निते वरक तज्जात ॥
 विस्मृष्ट रागादधरा निवर्तितः स्ननां गरागारुणिता च कंदुका दू ॥ कुशां कुरादान परिकृतांगुलिः कृतो कसूत्र प्रणयी
 तया करः ॥ ११ ॥ तया पार्वत्या करः ॥ अक्षसूत्र प्रणयी कृतः ॥ अक्षसूत्रे जपमालिका ॥ यो ॥ प्रणयो अस्या स्त्रीति ॥ अक्षसू
 त्र प्रणयी पुनः कथं चतः ॥ कथं ॥ रः ॥ विस्मृष्ट रागा तु अधरा वृत्तिवर्तितः ॥ विस्मृष्ट उपेक्षितो रागो अलककादियेन स
 विस्मृष्ट राग सस्मात् ॥ विस्मृष्ट रागा तु रज्य ते अनेनेति रागः ॥ अक्षो अक्षो अक्ष करः रागो त्याद ना दुष्टे शक्तः ॥ आसीत् ॥
 कीडा र्थं च कंदुके ॥ पुनः कथं चतः करः ॥ स्ननां गरागारुणिता च कंदुका दू निवर्तितः ॥ व्याघुटिनः ॥ स्ननयोः अंगरागा
 कुंजमादिः तेन अरुणितः तस्मात् ॥ स्ननां गरागारुणिता दू पुनः कथं चतः करः ॥ कुशां कुरादान परिकृतांगुलिः
 अक्षानां अक्षराः कुशां कुरा ॥ तेषां आदानं अक्षरा ॥ तेन परिकृता ॥ दाटिता अंगुलयो यस्य स कुशां कुरादान परिकृता

गुलि ॥ ११ ॥ महार्दशया परिवर्तनच्युतेः स्वकेश पुष्पैरपि द्या स्मृयते ॥ अरोत सा बाहुल तो पक्षयिनी निषे दुषी सं
 डिल पुव केवले ॥ १२ ॥ या पार्वती स्वकेश पुष्पैरपि द्युयते स्म ॥ अविद्यत ॥ स्वकेशानां पुष्पाणि तैः स्वकेश पुष्पैः ॥ कथं चतः ॥
 केश पुष्पैः ॥ महार्दशया परिवर्तनच्युतेः ॥ महार्द उच्छ्रया लाया तस्यां यानि परिवर्तनानि ॥ चलनानि ॥ यत्नानि ॥
 पतितानि तैः ॥ महार्दशया परिवर्तनच्युतेः ॥ सा पार्वती केवले एकस्मिन् स्थंडिले निषे दुषी ॥ सती निषसा उपविष्टा स
 ती अरोत ॥ सुखाप ॥ कथं चतः सा ॥ बाहुल तो पक्षयिनी ॥ बाहुल तो उपपक्षयिनी ॥ बाहुल तो पक्षयिनी ॥ १२ ॥ पुन
 र्दीर्घं नियमस्युया तया द्वयेषु निक्षेप ह्वापितं दयं ॥ न तत्सु तस्वी ॥ पुर्विलास वेष्टितं विलोक दृष्टिर्द रिणां गनसु
 ॥ १३ ॥ नियमस्युया त्र तस्युया तया द्वयेषु द्वयं निक्षेप ह्वा ॥ पुनिका इव अपितं दयं ॥ किं कर्तुं ॥ पुनः यदीतं ॥
 वीर्यं णाय यदीतं ॥ आदातं ॥ केषु केषु किमि त्याह ॥ तस्वी पुको मला सुलता सु विलास वेष्टितं अपितं ॥ विलास
 वेष्टितं मस्य परित्वमण्य वेष्टितं विलास वेष्टितं ॥ वपुनः हरिणां गना सु विलोक दृष्टिः वे वल दृष्टिः ॥ अपिता ॥ १३

अधीतिनी॥ अधीतं विद्यते यस्याः सा अधीतिनी तां अधीतिनी॥ क तत्त्वाभ्यां॥ चिरंतना जययन्तां इष्टं कथं अथ यः
 ॥ हि॥ जने ले कैः धर्मदृष्टे वयो न समीक्ष्यते॥ तद्विचार्यते॥ तदुक्तं॥ गतेन हृदये सव नित्येना म्प्राप्यते॥ त्रिंशो॥ यो
 वाय्यधीयानसं देवास्तु विरी विदुः॥ १॥ १५॥ विरोधि सत्रो क्तित्तुर्वमशरं दुमेरपीष्टप्रसवार्चिता तिथि॥ नवोदजा
 तरसंस्तुतानलं तपोवनं तच्च वस्तु वपावनं॥ १७॥ तदुदेवी तपोवनं च पुनः पावनं वस्तु वा किं विंशतिं तपोवनं॥
 विरोधि सत्रो क्तित्तुर्वमशरं॥ विरोधी नित्या निसर्वा निते रुक्ति तत्त्वात्॥ पूर्वमशरो वरं यत्र तत्त्वा विरोधि सत्रो क्तित्तुर्वम
 शरं॥ अहिमहरादिनिः विरोधिसिः॥ ज्येष्ठशुक्रादिनिः॥ विरोधिसिः॥ गोद्याद्यादिनिः॥ विरोधिसिः॥ सवेद्यकवेरं॥ त
 यस्तवावः॥ यदुक्तं तसं निक्षेपे रद्याग इति॥ पुनः॥ किं विंशतिं देवी तपोवनं॥ दुमेरपिष्टप्रसवार्चिता तिथि॥ इष्टप्रसव
 पुष्पफलैः अर्चिताः सुजिताः अतिथयो यत्र तत्त्वा इष्टप्रसवार्चिता तिथि॥ पुनः॥ किं विंशतिं देवी तपोवनं नवोदजा
 रं॥ तत्तरसंस्तुतानलं॥ नवोदजस्य अन्तरं परं गृहमधो संस्तुतं संविनः॥ अनलो अग्निर्वत्र तत्त्वा नवोदजा रं॥ तत्तरसंस्तुत

७०

नलं॥ १॥ यदा फलं पूर्वतपः समाधिना वतालस्य मम सकांक्षितं॥ यदा तपे च स्वशरीरमा र्दवं तपो मदसा चरितुं प्र
 चक्रमे॥ १७॥ सा पार्वती यदा तावता परिमितेन पूर्वतपः समाधिना प्रथमतः समाधिना पूर्वतपः समाधिः कांक्षि
 तं फलं लब्धं॥ प्राप्यं वा अमं सान अज्ञासीत्॥ पूर्वतपः समाधिः तेन पूर्वतः समाधिना॥ सा पार्वती तदा मदतपः च
 रितुं प्रचक्रमे॥ प्रारेजे किं वृथा॥ स्वशरीरमा र्दवं अनपेक्ष्य॥ स्वशरीरमा र्दवं सोऽकमायं स्वशरीरमा र्दवं॥ १७॥ कर्म य
 यो कंदुकली लयापिया तया मुनीनां तया मुनीनां चरितं दृग्गच्छत॥ क्वं अयुः कां दनय प्रनिर्मितं सुदुप्रकृत्या
 समसारमेव च॥ १८॥ सा पार्वती कंदुकली लयापि कर्मरे वंदय यो॥ गता॥ कंदुकली लयापि कर्मरे वंदय यो॥ कंदुकली लया
 पापार्पयामुनीनां रुषीणां चरितं दृग्गच्छत॥ अकारि॥ क्वं निश्चितं॥ काचनय प्रनिर्मितं वस्तु प्रकृत्या स्वसावेत सुदु
 र्वेतावेना सुदुर्लवति॥ च पुनः समारं सवति॥ सदुमारेण वरं ते यत्र तत्त्वा समारं दृढं कनकचातु॥ समारी पश्य चात्रा मु
 क्तो मलं॥ १९॥ अथोचतुर्जालनं च विमिता क्विंशं ज्ञानमध्यगतं सुमध्यमा विजित्य नेत्रं प्रतिष्ठातिनी प्रतां मं दृष्टि

न

तारमैरुता ॥२०॥ सासुमध्यमापार्वती ॥ चतुर्लोकविर्जुतां अग्नीनां मध्यगतासती ॥ मध्यस्थासतीसवितारसूर्यप्रेत
 प्रजाहीतुं किं कृत्वा नेत्रप्रतिधातिनी प्रती विजित्वा तेन यो प्रतिधातिनी तां नेत्रप्रतिधातिनी ॥ कस्तु वै ॥ आशा
 कथं च तत्तासासुमध्यमा ॥ अनयदृष्टिः ॥ न अन्यस्मिन् दृष्टिर्मया ॥ सा अनयदृष्टिः ॥ २० ॥ तथापि तस्य सविर्गुणसि
 मुखं तदीयं कमलप्रियंदधौ ॥ अपांगयोः केवलमस्य दीर्घयोः वानैः वानैः द्यामिकया कनं पदं ॥ २१ ॥ तदीयं मुखं
 तथापि कमलप्रियंदधौ ॥ हृत्सर ॥ कथं च तत्तुखं सविर्गुणस्य सविर्गुणसि किरणैः तप्तं ॥ केवलं अथ मुखस्य दीर्घ
 योः अपांगयोर्नेत्रांतयोः श्यामिकया ॥ कालिद्यापदं सुनं कतं ॥ इति सौकुमायति ॥ २१ ॥ अथाचितोपस्थितमं
 केवलं रसात्मकस्योदुपते श्रवमयः ॥ बहवतस्या किल पारणा विधिर्न ह्यहं निवृत्तिरिक्तसाधनं ॥ २२ ॥ तस्याः
 पार्वत्याश्च बुकेवलं अथाचितोपस्थितं बहवः ॥ अथाचितं च तत्तुखं च अथाचितोपस्थितं ॥ वदुन रसात्म
 कस्योदुपते रसमयः ॥ अथाचितोपस्थिताः वदुन रसात्मकस्योदुपते रसमयः ॥ कः तद्यरसात्मकस्योदुपते रसमयः

७९

त्वापारणा विधिः बहवः त्रिधा विरिक्तसाधनो न बहवः किं तु बहवः हिजातं कंदफलादि साधनो बहवः ॥ पारणायाः विधिः ॥ बहवः
 लहनेऽतिरिक्तं सितं साधनं करणं यद्यम बहवः त्रिधा विरिक्तसाधनं ॥ बहवः त्रिधा विरिक्तं अनी साधनं न बहवः किं तु
 बहवः हिजातं कंदफलादि साधनं बहवः ॥ इति तात्पर्यार्थः ॥ २२ ॥ निकामतया विधिनेव वद्विज्ञानेन श्रुतेण धनसंभूतेन च ॥
 तपाययेवारिसि रुक्मिणीतानवैः सुवासहोष्माणममुच्यते ॥ २३ ॥ सापार्वती सुवर्धयिष्या सद्गुरुर्गुरुया एवार्थं ॥
 चतः ॥ कथं च तत्तासापार्वती द्विविधेन वद्विज्ञानेन निकामं अर्थं तस्याः ॥ कथं द्विविधेन वद्विज्ञानेन ॥ तदाह ॥ एकेन न स श्रुतेण द्वि
 ध्येन ईधनेन संभूतेन ॥ तस्य सचरतीति न स श्रुतेन ॥ सूर्येण ईधनेन संभूतेन ॥ तेन ईधनेन संभूतेन ॥ कथं च
 तत्तापार्वती ॥ तपाययेन वै वीरिनिः ॥ इति तात्पर्यार्थः ॥ सिका ॥ तपः सूर्याश्च ॥ अथ यथा नाश्रुतं स्मिन् ॥ तपाययेन ॥ २४ ॥ स्मि
 त्तेण संप्रतिपद्यते सुताडिताधराः पयोधरो मेधनियात इति ताः ॥ बलीशुतस्याः अवलिताः प्रपेदिरे विरेणानाति
 त्तोदविंदवः ॥ २४ ॥ प्रथमोदविंदवः ॥ तस्यानाति विरेण प्रपेदिरे ॥ अथ ॥ उदकयविंदवः ॥ उदविंदवः ॥ प्रथमाथ

इदं विंदवश्च प्रथमोदविंदवः॥ कथं हताः प्रथमोदविंदवः॥ हृणं हृणमावर्त्तयामुने त्ररो मसु स्मिताः पुनः कथं हताः
 प्रथमोदविंदवः॥ ताडिता धराः॥ ताडित अधरो ये स ताडिता धराः॥ पुनः कथं हताः प्रथमोदविंदवः॥ पयोधरो
 यो नियातवर्त्तिताः॥ पयोधरोऽसंभ्रमः पयोधरोऽसंभ्रमः तत्र नियातवर्त्तिताः॥ पुनः कथं हताः प्रथमोदविंदवः
 बली सुखलितालयाः॥ २४॥ शिलाशयां तामनिकेतवासिनीं निरंतरा च त एवात वृष्टिः॥ बालो कथं नृमिषि
 तेषु डिभ्यैः महातपः साध्य इव स्मिता हयाः॥ २५॥ हयारात्रयः तां पार्वतीं॥ तडिभ्यै उन्मिषितैः अवलोकितैः च ७२
 लो कयत्॥ दृष्टुः॥ कथं हताः हयाः उल्लेख्येते महातपः साध्य इव स्मिता हयाः॥ महातपसः साध्यं तस्मिन् महातपसा
 हयाः कथं हताः पार्वतीं॥ शिलाशयां शिलासुशेते शिलाशयां॥ शिलाशयोः पुनः कथं हताः तां पार्वतीं॥ अनिके
 तवासिनीं॥ निकेतं गृहे वसती ति निकेतवासिनीं॥ अनिकेतवासिनीं॥ अरण्यावासिनीं॥ तां अनि
 केतवासिनीं॥ २६॥ निनाय सावर्त्तयामि मोत्रा निलाः सदस्य रात्री रुदवासतलराः॥ परस्परं कंदिनि च कवाकयोः

पुरोविद्युक्ते मिथुने कवावती॥ २७॥ सापार्वतीः सदस्य रात्री निनाय किरगमयत्॥ सदस्य रात्री पौष रात्री॥ ताः
 सदस्य रात्रीः॥ कथं हताः सापार्वतीः उदवासतलराः रुदकेवासः उदवासः उदवासतलराः॥ सावधनाः कथं हताः
 रात्रीः॥ अत्यर्थं हि मोत्रा निलाः॥ अत्यर्थं अतिशयेन हि माद्विकशीता निष्कानुदिने न उत्तराग अधिकाः अनिलावाय
 वोया सुताः हि मोत्रा निलाः॥ अतिशयेन हि माद्विकशीतलाः॥ पुनः कथं हताः सापार्वतीः चक्रवाकयोः मिथुने कवावती
 कवापुक्ताः॥ अयं वियोग एव स्यानु सवात्॥ कथं हते मिथुने॥ परस्परं कंदिनि॥ परस्परं कंदिनि॥ परस्परं कंदिनि॥
 तस्मिन् परस्परं कंदिनि॥ पुनः कथं हते मिथुने॥ अये वियोगिनि विद्युक्ते॥ २८॥ सुरेन साप अ सुगंधिना नि
 त्तो प्रवेष्टमाना धर पत्रशो निना॥ उषार वृष्टि रं हत पद्मसं पदां सरोजं संभ्रमं निवाकरोद यो॥ २९॥ सापार्वती
 लेखेन अ पां पानीयानां सरोजं संभ्रमं निव अकरोत्॥ कमल रचनां निव अकरोत्॥ कनिशि रात्री कथं हतानां
 पां उषार वृष्टि रं हत पद्मसं पदां॥ उषार वृष्टि रं हताः नारानीताः पद्मसं पदां यस्यां तां उषार वृष्टि रं हत पद्मसं

पुद्गातासोडुमारदृष्टितपस्यसंपदो॥ कथं हते न सुखेन प्रवेयमाना धरपत्रोतिना॥ प्रवेयमानो यो धरः सप
 प्रवेतेनरो सने॥ इति प्रवेयमाना धरपत्रो सि॥ तेना॥ २७॥ सुयं विशीर्णं दुमपर्म हतितापराहिकाद्यातपसस्य
 नः॥ तदप्ययाकीर्णमतः प्रियंवदां वदंत्यपसीमितितोपुराविदः॥ २८॥ पुराविदः अतः कारणावृत्तौ यावती प्रियं
 वदां हतिवदति॥ इतीति किं॥ अपसीमिति॥ इतिना॥ प्राति यदि कार्यं मां वसासनात्॥ पदार्थमात्रप्रकाशनाद्वि
 तीयायाः अतावः॥ अतः उवअपसीइति॥ प्रथमासतति॥ यथा क्रमादमुं नारद इत्येवो विमः॥ अपसीमिति मह
 कविप्रयुक्तवाग्॥ प्रथमार्थे द्वितीया॥ ननु कर्णययाभा॥ अपरातो॥ अपसी॥ तपसः पराकाष्टासाया सुयं
 विशीर्णं दुमपर्म हतिता॥ सुयं विशीर्णं निपसीनियानितानि दुमपसीनिनेषां हतिः॥ वर्तनं जीवनोपाय
 तस्या तावः सुयं विशीर्णं दुमपर्म हतिता॥ तथा पावत्या॥ पुनः तदपि पर्ममपि अपाकीर्णं यत्कर्ण॥ २९॥ सुण
 लिकाकोमलमेवमादिभिः बतैः स्वमंगलपयं बहर्निशी॥ तपः करीरैः कठिनैरुपाजितं तपः सिनां इरमधश्चक

७३

सा॥ २९॥ सा पावती तपश्चिनां तपः इरं अत्यर्थं॥ अधश्चकारान्यूनं च के॥ किं कर्तव्यं॥ पुवमादितिः पंचाग्रिप्रवृत्तिसि
 तैः॥ अहर्निशं अंगं पयंती॥ केदायती॥ कथं हतं श्रीं॥ सुणालिकापेलवं मुणालिकावत्येकव॥ सुणालिका
 कोमल॥ कथं हतं तपः कठिनैः वारीरैः उपाजितं॥ २९॥ सुरासुदुही च नगेद्वकन्याया कृतं तपः शंसुवशक्रिया कर्म
 ययादिरेतं प्रणिपद्यदुःखिता॥ पतिं पश्यन् सुतमाजिहेतवे॥ ३०॥ सुरासुदुही च नगेद्वकन्याया कृतं तपः शंसुवशक्रिया कर्म
 सुतं पुत्रं॥ ययादिरे॥ किं कथा॥ नगेद्वकन्याया कृतं तपः॥ उही कथा कथं हतं तपः॥ शंसुवशक्रिया कर्म॥ शंसोर्कवश
 क्रिया॥ शंसुवशक्रिया॥ तथा वशी कर्त॥ तस्यां कर्म॥ समर्थं तनुं शंसुवशक्रिया कर्म॥ कथं ययादिरे॥ आजिहेतवे॥
 जेसं ग्रामस्य हेतुः॥ तस्मै आजिहेतवे॥ कथं हतं॥ सुरासुदुही च नगेद्वकन्याया कृतं तपः॥ ३०॥ अथाजिना यादधरप्रगल्बवाक हल
 वब्रह्ममयेन तेजसा विवेश कश्चिद्दिलस्योवनी वारीरवदः प्रथमाश्रमो यथा॥ ३१॥ अथ अनंतरं कश्चिद्
 लोविप्रः॥ तपोवनं गौर्याश्रमं विवेश॥ प्राविशत्॥ कथं हतं॥ जविलः॥ अजिना यादधरः॥ अजिनं वभाषादधरः

तिनाषाढौ चर्मपालाशदंडौ धरतीति। अजिनाषाढधर॥ पालाशोदंडाया षाढौ इत्यमरः॥ पुष्पुनः कथं सतः जटिलः
 गल्गवाकू॥ प्रगल्गवाकूयस्य प्रगल्गवाकू॥ समर्थवाकू॥ उक्ते सते ब्रह्ममयेन तेजसा हलनिव॥ पुनः उक्ते सते वा
 रवदः प्रथमाश्रम इवा॥ शरीरवदः शरीरवदः शरीरवदः प्रथमस्याश्रमो आश्रमश्च प्रथमाश्रमः इव। ब्रह्मचर्यं त्वया
 इवार्थः॥ ३१॥ तमातिथेयी बहुमानपूर्वया सपर्यया प्रत्यदिवा यथावती॥ सचंति दास्येपि निष्ठचेतसां वपुर्विशेषपि
 गोरवाः क्रियाः॥ ३२॥ आतिथेयी पार्वती बहुमानपूर्वया सपर्यया तज्जटिके ब्रह्मचारिणी प्रतिउदियाय॥ प्रत्यक्षयो।
 सन्मुखी ब्रह्मचेत्यर्थः॥ अतिथिचोदिता आतिथेयी बहुमानः सर्वोद्यथाः सा बहुमानपूर्वा तया बहुमानपूर्वया॥
 निविष्टचेतसां प्रशांतमनसां सास्येपि सति वपुर्विशेषेण अतिगोरवाः बहुमानाः क्रियाः आसनाद्यादिकां सर्व
 ति॥ निविष्टचेतसां येषां तेषां निविष्टचेतसां॥ अर्थात् धर्मे निविष्टचेतसां॥ समस्य सावः सास्योतस्मिन् सास्ये सास्येपि
 सति सा पार्वती॥ तपस्विनी जटिलोपितपस्वी अतएव सास्यं वपुषां शरीराणां विशेषाः आधिक्यानि तेषु वपुर्विशेष

७४

पु॥ सच अजिनादियुक्तवातु विशेषवातु जटिलः॥ अतिथि लिखते॥ अतिथिचोदिता इत्यं आतिथेयी॥ देवते दमर्थे प्रय
 ण्यस्य लोपः॥ इकारलोपः॥ चरदीना एकारजडा आदिस्वरस्य जितिवृद्धिः॥ आन आदिदे॥ ईष प्रत्ययो॥ इणग तो ईष
 तिउत्पूर्वः॥ यरोक्षेत्रद्व॥ चण्य॥ इति द्विवचने॥ अशोपध्याः॥ दीर्घो विदि॥ नामिनि वा मूलकडुका इकारे दे॥ ऐ आ
 वांजनमः॥ अस्यासस्यावर्णः॥ वांजनमः॥ ३२॥ विधिप्रयुक्तां प्रतिगृह्य सक्रियां परिश्रमं नाम विनीय चरणं॥ उम
 पय्यनं जुनेव च दुषोपचक्रमेव कुमनुषितक्रमः॥ ३३॥ सवदुः॥ बहुगदिउं जयचक्रमे॥ प्रारेसे॥ किं कुर्वन्॥ न
 ता प्रांज्ञ लेन च दुषा उमा परयत्नमन्॥ किं कृत्वा॥ विधिप्रयुक्तां सक्रियां ज्ञां पतिगृह्य॥ विधिना प्रयुक्ता विधिप्रा
 दादत्रा तां विधिप्रयुक्तां॥ चपुनः नाम इति ब्रह्मोपरिश्रमं॥ विनीया विध्यम्॥ विनयनं विनीया कथं सतः सः बहु
 कृतिक्रमः॥ न उद्धितस्य क्रमो येन स अहुक्तिनक्रमः॥ ३४॥ अयिक्रियार्थं सुलसं स मिश्रं जलान्यपि सा
 ध्मेक्षमाणि ते॥ अयिष्य शक्या तपसि प्रवर्तमे॥ शरीरमाद्यं खलु धर्मसाधनं॥ ३५॥ अयीतिको मन्त्रा मंत्रेण देया

ति। समिचुलां क्रियार्थं देसा र्थं सुलसंवर्तते देपार्वति। जलाद्यापिते तव स्नान विविह मा णिवर्तते। समिधश्च कशाश्च
 नेकुशं स्नान विधिः तस्मिन् कृत्वा णि योग्या निस्नान विधौ ह मा णिवर्तते। अचितिकाम सा लाये। पार्वति वं म्बरा क्त्वा
 मित्रवर्तसे। स्वस्य आत्मनः शक्ति तया च शक्त्या खलु यस्मात् कारणात्। शरीरं आद्यं धर्म साधनं। आदौ सर्व आद्यं।
 मस्य साधनं धर्म साधनं॥३४॥ अथि च दावर्जितवारि संतृप्तं प्रवालमासी। अनुबं धि वीरुधौ। विरोहिता लक कपाट ले
 नुलां यदारोहति दंत वा स सा॥३५॥ अथी तिको मला लाये देपार्वति। आसी वं रुधौ वल्लीनां प्रवालं पल्लवं। अनुबं धि व
 त्तो अमु वक्ष्माती त्वनुबं धि। अथवा अनुबं धो विद्यते यद्यस्य सतत्वा अनुबं धि। वर्द्धमानं। पल्लवानां पुष्प फलादिकां क
 र्यं तृप्तं प्रवालं। चदा वर्जितवारि संतृप्तं त्वया आवर्जितं चदा वर्जितं। दंतं चदा वर्जितं। वारि पानीयं येन संतृप्तं तृप्तं
 त्वदा वर्जितवारि संतृप्तं॥ यत्प्रवालं किसलयं तव दंत वा स सा॥ सह। नुलां सास्यं आरोहति। स्पृशति। दंतानां वा सः
 तेन वर्तते वा। दंत वा स सा॥ अधरेण उद्येन। कथं च तेन दंत वा स सा॥ विरोहिता लक कपाट लेन। विरं विर काले

७५

यावत्तु उरुति तोयः अलक कः। तेन पाटले तेन विरोहिता लक कपाट लेन। श्वेतरक सुपाटलः॥ इत्यमराया बो लको
 दुमा सयः॥ इत्यमरा॥३५॥ अथि ध स नं हरिणे शु ने मनः कर सुद र्त प्रणया पहा रिषु॥ यत्तु त्वला हि प्रचले विलोच
 ने स वा कि साप न्य इ व प्रयुं ज ते॥३६॥ अथी तिको मला मं वणे देपार्वति ते तव मनः हरिणे शु प्र स त्तं। प्रीति मग मत्
 त्तं ते॥ कथं च ते शु हरिणे शु। कर सुद र्त प्रणया पहा रिषु॥ कर सुद र्ती नू प्रणयेन स्नेहेन अथ द रं ती तिता नि। कर
 द र्म प्रणया पहा रिणः। तेषु। कर सुद र्त प्रणया पहा रिषु॥ इत्यमरा हि। कमला हि। ये हरिणाः॥ प्रचले चंदले
 चोच मैनेत्रैः। अक्षि साप न्य मिवा प्रयुं ज ते॥ कुर्वते। सपत्न्य सावः साप न्यः। स्पृशं॥३६॥ यत्तु च ते पार्वति पाप द
 न रूप मिवा च निवारित इव॥ तथा हिते वी ल मुहुरद र्शने त प स्मिना म सुख दे श ती ग र्त॥३७॥ देपार्वति लक्षणा
 दं यत्तु उच्यते। इदं किं। रूपं पाप दृश्येन रूपं प्राप्य चाराय न स व ती य तः। यत्रा क ति स त्र युणा व सं ति। तत्र। वच
 ॥ ति चारि स त्तं॥ न च नि व र ति। अथ यान स व ती ति अ च नि व र ति तथा हि दृष्टांत मादा दे उदा र द र्शने ते त वा जी लं

श्रीलं। तपस्विनामप्युपदेशतां गतां। शिक्तकर्वे संपन्नं। धर्मिष्ठा अपि मुनयोऽपि। चरीयं वरितं। आचरणं शिक्तयेते॥३॥
 कर्त्तुं सत्तर्षि वलिप्रवाहिनिश्चथानगंगैः। सलिलैर्दिव्यैः कृतैः। यथा स्वरीयैः। रितैः रना विलेर्मदीधरः। पावितप्रवसा
 ॥३॥ देवार्चतिगंगैः। सलिलैः। पुष्पमदीधरः। तथा नयावितगंगया। नमानिगंगानितैः। पवमं पावः। पावोजानो
 तियावितः। पवित्रीकृतः। अथवाप्याप्यते स्म। इति पावितः। कथं भूते गंगैः। सलिलैः। विकीर्णं सत्तर्षि वलिप्रवा
 निः। पुनः कथं भूतेः। गंगैः। सलिलैः। दिवः। कृतैः। यथा। अना विनैः। निर्मले। चरीयैः। रितैः। पुष्पमदीधरो दिमवा
 वसाचयः। पावितः। सद्भवयेन वर्तते यः। साचयः॥ सर्वज्ञः॥३॥ अनेन धर्मः। सविशेषमद्यमे विवर्गसारः। प्रतिपाति
 सामिति॥ च्यामनो निर्विषयार्थकामयायदेकप्रवप्रतिपद्यसेयते॥३॥ देवामिति। अनेन तवा। रितेन अद्य धर्मः
 सविशेषं उक्तं यथा। तव तितयामे मम प्रतिपाति। गो सते। सह विशयणवर्तते। यत्र कर्मणि। तत्र। सविशेषं। क
 थं भूतो धर्मः। विवर्गसारः। विवर्गसारः। विवर्गस्य धर्मः। यकामस्य सारः। विवर्गसारः। अथवा। त्रयश्चनेवर्गस्य विवर्ग

७६

तिषामध्ये सारः प्रक्षनः॥ यद्यस्मानुकारणात्। अथ एकप्रवधर्मः। प्रतिपद्यः। गो कृत्यसेयते॥ कथं भूतया। मनो निर्विषयार्थ
 कामया॥ मनसि निर्विषयो निर्विषयोनः। सारो अर्थकामो यस्याः। सानिर्विषयार्थकामा। तया निर्विषयार्थकामया॥३॥
 प्रयुक्तसकारविशेषमात्मनामसां परं प्रतिपद्युमर्हसि॥ यतः सतां सन्नतगात्रिसंगतं मनीषिणि। साप्रपदी नमुच्यते॥३॥
 हसन्नतगात्रित्वं मां परं अन्यं प्रतिपद्युं नार्हसि॥ कथं भूतं मां। आत्मना स्वयमेव प्रयुक्तसकारविशेषं। तत्र अन्यमु
 च्यते प्रयुक्तः कृतः सकारविशेषः। पूजातिवायो यस्य स प्रयुक्तसकारविशेषः॥ तं प्रयुक्तसकारविशेषं॥ देवार्चति
 जीषिणिः। विद्वद्भिः सतां साधूनां संगतं सरथं साप्रपदी नमुच्यते॥ सप्रपदेषु साधुसाप्रपदी तैः॥४॥ अतो ब्र किं विदु
 र्वाक्कुक्षमां हिजातितावाडुपपन्नवापलः॥ अयं जनः प्रहृमना स्वपोषणे न वेद इदं प्रतिगोमुमर्हसि॥४॥ हेतयो
 अतः सखि नावात्ता अयं जनः अत्र सवती। एज्यां वा किं वितुं॥ प्रहृमना॥ प्रहृमनो यस्याः साः प्रहृमना॥ किं विशिष्टं
 तं ब्रह्ममां॥ ब्रह्ममते ब्रह्ममां॥ तं ब्रह्ममां कथं भूतो यं जनः हिजातितावाडुपपन्नवापलः॥ ब्रह्मको ब्रह्म
 पत्ने चापल्यस्या सौवपपन्नवापलः॥ ब्रह्मको ब्रह्ममां॥ अदं वां एका मीत्यथगं देवार्चति। वेत्त्यदि बं रदस्य गोयं

गोचुमर्हसि॥प्रतीपकथयितुं नार्हसि॥४१॥कले प्रसूतिः प्रथमसूत्रम्॥वेधसा त्रिलोकसौंदर्यमिवोदि ॥ तं वधुः
 ग्यमैश्वर्यसुरवेन वंद्यः तपःफलं च किमतः परं तव॥४२॥देवार्पति प्रथमसूत्रम्॥वेधसा त्रिलोकसौंदर्यमिवोदि ॥ तं वधुः
 तदवधुः त्रिलोकसौंदर्यमिवोदि तं उक्तिं॥त्रिलोकसौंदर्यं॥त्रिलोकसौंदर्यं॥देवार्पति तव वदयान्वं रतनां देवार्पति अतः परं तपः फ
 नकेनापि सुगुणे॥असृग्यं॥अप्रार्थनीयं॥पर्वतराजमुवाच॥देवार्पति तव वदयान्वं रतनां देवार्पति अतः परं तपः फ
 केन्या तू अपि तु न किमपि॥४३॥सवत्यनिष्टादपि नाम दुःखदा॥मनश्चिनीनां प्रतियन्त्रिरीदृशी॥विचारमार्गं प्रहितेन
 तसान्दर्यतेतञ्जोदरिद्वयि॥४३॥देवार्पति नाम ह्यदा॥दुःखदादनिष्टादवध्या तूमनश्चिनीनां ईदृशी प्रति
 तिज्ञानं सवति॥देवार्पति॥मम विचारमार्गं प्रहितेन॥चेतसा कर्तुं॥तव वैध्वं कर्म अयिन हव्यते॥विचारमार्गः
 विवेकस्य पंथः॥विचारमार्गं प्रहितं प्रेरितं विचारमार्गं प्रहितं तेन विचारमार्गं प्रहितेन॥विवेकपदवी निक्षिपेन॥४४॥
 अलस्य शोकासि तवेयमाकृतिर्विमानना सुसुकृतं पिबुर्गृहे॥परासिमर्शो न तवास्ति कः करं प्रसादयेत्यनगस्त
 र्वये॥४४॥देवार्पति॥इयं आकृतिः स्वरूपं अलस्य शोकासि तवा॥नलस्यः प्राथः शोकासि तवोदुःखपरास

२७

बोधयासा॥अलस्य शोकासि तवा॥देसु सुतव परासिमर्शो नास्ति॥परस्य अजिते दिव्यश्रवणिमर्शः॥संस्पर्शः
 अनेन तव शीलविध्वंसो न लवेदिति॥नात्यर्थी॥देसु सुपिबुहिमाचलस्य गृहे॥तव विमानना॥कृतः॥यस्मा
 पितृकारणादुपनगरं तस्य चले करं दक्षं कस्य सारयेत्॥प्रेरयेत्॥अपि तु न कोपि॥पन्नगस्य मर्पे अरत्रे शिरोमणि
 त्वस्य विजालाका तस्ये पन्नगरं तस्य चले॥४५॥किमिच्छया आसुराणि यौवने धृतं हयावार्द्धकशोः सिव
 सुपावदप्रदोषे स्फुटचंद्रतारका वितावरीयद्यरुणा यकल्पते॥४५॥देवार्पति वदयान्वं रतनां देवार्पति अतः परं तपः फ
 तं॥किं कृत्वा॥आसुराणि निअपास्यात्वा॥किं विशिष्टं बलकलावार्द्धकशोः सि॥वार्द्धकशोः सनेति वार्द्धकशो
 विरोधिनां॥देवार्पति प्रदोषरात्रिमुखे स्फुटचंद्रतारका वितावरीरात्रि यदि अरुणा यकल्पते अरुणोद
 सवति॥स्फुटाः प्रकटाश्चंद्रतारका यस्यां सा स्फुटचंद्रतारका॥विकसितचंद्रतारका यस्यां प्रदोषका
 दिअरुणाः उदयं करोति तव अनुचिनी॥यथा सवति तथा यौवने सति अर्कं करुणायपहाय॥हृदकालो

नक्कलादिस्वरगांयया। असदृशं इति वक्कलस्वर कजात। अरुणोपमासी। अरुणः प्रसाते सवति। ननु रात्रिमु
 क्षतरणागां चंद्रारकोपमानं। कल्पते इत्यत्र कृपे दोषः कर्मणि च वृथी किं किं सवति। उदस्य नावोवादे कं अ
 वेणु॥ वादे मेव वादे को चार्थे क॥ ४५॥ दिवे यदि प्रार्थयसे वृथा अमर्षि प्रदेवास्व देवस्य मयः॥ अथोपयं न
 नं समाधिना नरत्रयमस्ति सुग्य ते दिवत॥ ४६॥ देवा वेदियदि दिवं प्रार्थयसे। तदा नीमवश्रमः दृश्य
 रर्थकः। यतः देवस्य मयः। देवस्य नानाति। ततपि नुः हिमाचलस्य प्रदेवाः॥ अथ अथ वा वं। उपयं तारं प्रार्थयसे।
 एय कृती विनययता। तं उपयं तारं। तर्हि समाधिना अलं ध्रुयते। दिव्यस्मात् कारणात् नरत्रयं प्रादकं। न अत्रि
 यति। यदी तारं। न कामयति॥ - - - अथोपयं न नरत्रयं सुग्य ते। वाद्यतो सुगादलोकानं सुग्यावत्
 तिसावे धमत्रके यत्॥ अंजनमः॥ ४७॥ निवेदिदं निश्चसितेन सोम्य गामनसु मे संशयमेव गादते। न ह्ययं ते प्रार्थ
 यितद्युवते सविष्णुति प्रार्थित दुर्लभं कथं॥ ४८॥ देवा वेदिति मे मम मनः। संशयं गादते॥ एव निश्चितं। कथं नूतं म

नः॥ पार्वत्याः सोम्य गानिश्चसितेन निवेदितं। देवा वेदिति वृपतिं असिलस्य सिद्धिमेवेतः॥ कथयति। देवा वेदिति मया।
 ते तव प्रार्थयितव्यः न ह्ययं ते। ते तव काष्ठपुवकोपिना सि॥ प्रार्थयते या अने प्रार्थयितव्यः॥ वयावः चायने। साका
 पिना सि॥ इति तावः॥ देवा वेदिति चेत्तद्यदि तव कोपि प्रार्थयितव्यः सदिष्यति। तदा नीमवश्रमः दृश्यते॥ कथं स
 न्यति॥ अपि नुन सविष्णुति। प्रार्थिते न दुर्लभं॥ ४९॥ अहो छिरः कोपितवसिता युवा छिराय कर्म। त्वलस्य व
 सुने॥ उपेक्षते यः श्लथबंधनीयैः कपोल देवो कलमाग्रिगलाः॥ ५०॥ देवा वेदिति तव कोपि ईप्सिते वीक्षिते
 तरुणः॥ अहो इति अश्रुये छिरोध्रुवः सविलं नो वत्तं मे॥ अद्युवा तव कपोल देवो जटः॥ उपेक्षते। न मानय
 र्थं वृताः जटः श्लथबंधनीः॥ श्लथबंधनं यासां ताः श्लथबंधनीः पुनः कथं वृता जटः॥ कलमाग्रिगलाः। क
 लालया॥ तासां अर्थं तद्वत्तापिगलाः॥ साः कलमाग्रिगलाः॥ अहो नावात्ता कपिलाः॥ कथं नूतो कपोल देव
 त्वलस्य वृतां गोवा प्राप्ताः कली त्वलं तव कली वतं मे नया श्रुतारहितं वतं कली त्वलस्य वृताः॥ कथं छिराय य

इति विरकालयथा न वि॥४७॥ मुनिव्रतेत्यामतिमात्रकर्षेता विवाकरा किं विवृषणास्पदं॥ रात्रां कलेस्वामि
 भाल तो दिवासचेतसः कथमनो न इत्येवे॥४८॥ देवार्पितसचेतसः कथमनो न इत्येवे॥ न स्फुटति मनः इत्ये
 वे॥ तु कर्मकर्त्ता॥ कर्मचासौ कर्त्ता कर्मकर्त्ता॥ कर्मवत्तवति॥ कथमनो न इत्येवे॥ मनसान इत्येवे॥ एतद्यस्यानेकस्य
 न इत्येवे॥ इति जातं किं कर्त्तव्यं॥ का मिवादिवादिने॥ का मिवादिवादिने॥ का मिवादिवादिने॥ का मिवादिवादिने॥ का मिवादिवादिने॥
 मुनीनां व्रतानि ते॥ मुनिव्रते॥ अतिमात्रं अधिकं कर्त्तव्यं॥ ततो अतिमात्रं कर्त्तव्यं॥ पुनः कथं कर्त्तव्यं॥ दिवाकरा
 विवृषणास्पदं॥ दिवाकरेण सूर्येण आलुष्टानिदं॥ निविष्टमणानां आस्पदा निवृत्तानां निवृत्त्या॥ मा दिवाकरा
 विवृषणास्पदं॥ तदिवाकराण्युष्टमण्यस्पदं॥ अतिमौक्तमार्गानां पुष्टमण्यस्पदं॥४९॥ अवेमिसोसाग्यमदेन
 त्वितं तव प्रियो यश्च तुरावलोकिनः॥ करोति लक्ष्यं चिन्तयन्नुपेन वक्तुमात्मीयमराजपद्म एत॥५०॥ देवावे
 ति अहं तव प्रियं वत्सलं सोसाग्यमदेन वंचितं अवेमि॥ अस्या तव चक्षुषः नेत्रस्य लक्ष्यं वेध्यं न करोति कथं यथा

७५

तवति॥ चिरं विरकालयथा न वि॥ कथं कर्त्तव्यं॥ चक्षुषः च तुरावलोकिनः॥ चक्षुषः च तुरावलोकिनः॥ चक्षुषः च तुरावलोकिनः॥
 रावलोकिनः॥ पुनः कथं कर्त्तव्यं॥ अराजपद्म एत॥ अराजपद्म एत॥ अराजपद्म एत॥ अराजपद्म एत॥ अराजपद्म एत॥
 अराजपद्म एत॥५०॥ कियं तु चिरं विरकालयथा न वि॥ कथं कर्त्तव्यं॥ अराजपद्म एत॥ अराजपद्म एत॥ अराजपद्म एत॥
 अराजपद्म एत॥५१॥ देवार्पितं कियं तु चिरं विरकालयथा न वि॥ कथं कर्त्तव्यं॥ अराजपद्म एत॥ अराजपद्म एत॥
 अराजपद्म एत॥५२॥ इति प्रविश्याति हितादिजनात्मनो गतं सानराशा कर्म शिखी॥ अतो वस्य
 रिपाश्चैव त्रिनी विवर्त्तिताने जने न मे च त॥५३॥ सा पार्वती मनो गतं सानराशा कर्म शिखी॥ अतो वस्य
 रिपाश्चैव त्रिनी विवर्त्तिताने जने न मे च त॥५४॥ सा पार्वती मनो गतं सानराशा कर्म शिखी॥ अतो वस्य

सिस्रवेरां विष्मया॥ अतिहिता उक्ता॥ अथानंतरं सापार्वती॥ परिणर्तवर्तिनी॥ निकटस्थां वयस्यां सरवीं प्रेक्षत॥
 स्यत्॥ वयसा उल्या वयस्यातां वयस्यां॥ नवसाये विष्मया ध्ये दुलया संपिते पितृः तत्र संक्षेपः॥ कथं यथा नवति॥
 विवर्तिता नं जनने त्रयथा सवतितथा॥ विवर्तिते वलिते अने जनने नो॥ अजन एदिने ने दे यत्॥ कर्मणि तद विवर्तिता
 जनने व॥ ५२॥ सरवी तदीया तसुवाच वलिनं निबोध साधो तव रे कुचल॥ अदर्थं मे नो जनिवो मवारिणां कृतं तपः
 साधन मे तथा वपुः॥ ५३॥ तदीया सरवी तं वलिनं ब्रह्मचारिणां उवाच॥ देधसाधो वेदादि॥ तव कुचलं वत्तते॥ तदानीं त्रै
 निबोध शृणु॥ ५४॥ तया पार्वत्या॥ यदर्थं वपुः तपसाधनं कृतं॥ तपसा साधनीयं यथा वयस्या॥ अर्थं यदर्थं कथं कृतं वपुः उ
 च्यते॥ अं सो जं कमलं उमवारिणामिवा॥ यथा अं सो जं कमलं उमवारिणो क्रियते॥ तथा तया पार्वत्या वपुः तपसाध
 नं॥ कृतं॥ अक्रुश घर्मवारणात्॥ कदर्थं नायथा॥ तथैव वपुष्यः तपःहरणात् कदर्थं ना॥ ५५॥ इहं महं दुप्रवृत्तीनां मि
 थियस्तु दुर्दिगीशान वमह्यमानिनी॥ अरूपदार्थं मदनस्य निमदात् पिना कपाणि पतिमाप्नुमि कृति॥ ५६॥ इयं मानि

८०

नी पार्वती पिना कपाणि॥ ईश्वरं प्रति आर्तुं प्राप्नुमि कृति॥ किं कृत्वा॥ महं दुप्रवृत्तीनां दुर्दिगीशानां अवमह्यमाने
 हवं अवमह्य॥ अवगणय्या कथं कृतानां दुर्दिगीशानां अधिप्रियः॥ अधिका प्रियो येषां ते अधिप्रियः॥ तान् अधिप्रि
 यः॥ कथं कृतं पिना कपाणि॥ मदनस्य निमदात् दानानां अरूपदार्थं नरूपेण दार्थः॥ अरूपदार्थः॥ ते अरूपदार्थः॥ ५७॥
 इहं महं दुप्रवृत्तीनां मिथियस्तु दुर्दिगीशानां अवमह्यमाने॥ अरूपदार्थं नरूपेण दार्थः॥ अरूपदार्थः॥ ते अरूपदार्थः॥ ५८॥
 इहं महं दुप्रवृत्तीनां मिथियस्तु दुर्दिगीशानां अवमह्यमाने॥ अरूपदार्थं नरूपेण दार्थः॥ अरूपदार्थः॥ ते अरूपदार्थः॥ ५९॥
 इहं महं दुप्रवृत्तीनां मिथियस्तु दुर्दिगीशानां अवमह्यमाने॥ अरूपदार्थं नरूपेण दार्थः॥ अरूपदार्थः॥ ते अरूपदार्थः॥ ६०॥
 इहं महं दुप्रवृत्तीनां मिथियस्तु दुर्दिगीशानां अवमह्यमाने॥ अरूपदार्थं नरूपेण दार्थः॥ अरूपदार्थः॥ ते अरूपदार्थः॥ ६१॥
 इहं महं दुप्रवृत्तीनां मिथियस्तु दुर्दिगीशानां अवमह्यमाने॥ अरूपदार्थं नरूपेण दार्थः॥ अरूपदार्थः॥ ते अरूपदार्थः॥ ६२॥
 इहं महं दुप्रवृत्तीनां मिथियस्तु दुर्दिगीशानां अवमह्यमाने॥ अरूपदार्थं नरूपेण दार्थः॥ अरूपदार्थः॥ ते अरूपदार्थः॥ ६३॥
 इहं महं दुप्रवृत्तीनां मिथियस्तु दुर्दिगीशानां अवमह्यमाने॥ अरूपदार्थं नरूपेण दार्थः॥ अरूपदार्थः॥ ते अरूपदार्थः॥ ६४॥
 इहं महं दुप्रवृत्तीनां मिथियस्तु दुर्दिगीशानां अवमह्यमाने॥ अरूपदार्थं नरूपेण दार्थः॥ अरूपदार्थः॥ ते अरूपदार्थः॥ ६५॥
 इहं महं दुप्रवृत्तीनां मिथियस्तु दुर्दिगीशानां अवमह्यमाने॥ अरूपदार्थं नरूपेण दार्थः॥ अरूपदार्थः॥ ते अरूपदार्थः॥ ६६॥
 इहं महं दुप्रवृत्तीनां मिथियस्तु दुर्दिगीशानां अवमह्यमाने॥ अरूपदार्थं नरूपेण दार्थः॥ अरूपदार्थः॥ ते अरूपदार्थः॥ ६७॥
 इहं महं दुप्रवृत्तीनां मिथियस्तु दुर्दिगीशानां अवमह्यमाने॥ अरूपदार्थं नरूपेण दार्थः॥ अरूपदार्थः॥ ते अरूपदार्थः॥ ६८॥
 इहं महं दुप्रवृत्तीनां मिथियस्तु दुर्दिगीशानां अवमह्यमाने॥ अरूपदार्थं नरूपेण दार्थः॥ अरूपदार्थः॥ ते अरूपदार्थः॥ ६९॥
 इहं महं दुप्रवृत्तीनां मिथियस्तु दुर्दिगीशानां अवमह्यमाने॥ अरूपदार्थं नरूपेण दार्थः॥ अरूपदार्थः॥ ते अरूपदार्थः॥ ७०॥

लोबाणः॥ असह्यदुःकारनिवर्तितः॥ असह्यमोदुमहाकोदुःकारः तेन निवर्तितः॥ पराः सुखीकृतः॥ पुनः कथंचन सु
 र्वस्मरारिर्इष्टरश्च प्राप्तमुखः॥ न प्राप्तं मुखं यद्यस्य प्राप्तमुखः॥ ५५॥ तदा प्रसूयन्मदनायि भुव्यदललाटिकाचं
 दनधूसरालका॥ न जातु बालालसते स्म निर्वर्तिनुषारसंघातशिलातले प्रपि॥ ५६॥ देवदोवालापार्वती जातुकदाचि
 निर्वर्तिमुखं नलसते स्म॥ न प्रापकेषुपि लुषारसंघातशिलातले प्रपि॥ उषाराणां हिमानां संघातः मेलनं तस्या
 शिलातलानि॥ उषारसंघातशिलातलानि तेषु॥ उषासंघातशिलातलेषु किं विशिष्टा बाला तदा प्रसूति॥ बाणपात्मा
 रश्चपि बुद्धिं मवतः गृहे उद्यदना॥ प्रादुर्चत कंदर्पा॥ उक्कटमदबोयस्याः सा उदयदना पुनः किं विशिष्टा बाला ल
 लाटिकाचंदनधूसरालका॥ ललाटस्य अलंकाररूपं ललाटिका ललाटिकायां यत्तु चंदनं ललाटिकाचंदनं लला
 टिकाचंदनेन धूसरालकायाः सा ललाटिकाचंदनधूसरालका॥ अलकाश्चूर्णं कुंजला इत्यमरा॥ ५६॥ उपात्त
 वर्णविरिते पिनाकिनः सबाष्पकं वस्वलिताः पदैरियं॥ अनेकशः किं न रराज कथको वनांत संगीतसरसीररोदयत्॥ ५७॥

८१

रश्चपार्वतिः पदैरिराचूतैः वनांत संगीतसरसीः किं न रराज कथकाः अरोदयत्॥ अश्रूण्य मोचयत्॥ रुदिरुः अश्रु विमोचने व
 नांतं वनमध्ये याः संगीतसरसीः ताः वनांत संगीतसरसीः॥ कथं यथा सवतितथा॥ अनेकशः यथा सवति॥ असकृदयथा स
 वति॥ किं विशिष्टं पदैः सबाष्पकं वस्वलिताः॥ सबाष्पश्चासौ कंठश्च सबाष्पकं॥ सबाष्पकं वा तूस्वलितां अस्याही स्तानि नि
 धाष्पकं वस्वलिता निः सबाष्पकं वस्वलिताः॥ कसति पिनाकिनं चरितैः॥ त्रिपुरविजयकारणैः॥ उपात्तवर्णगीयमा
 णीति॥ ५७॥ त्रिणागशेषा सुनिशासु चरणं निमील्य नेत्रे सदसाद्युध्यता॥ कुनीलकंठं व्रजसीत्यनहवाकुंगसयकं
 र्णवत् बाहुबंधना॥ ५८॥ देवदो वपुनः सापार्वती निशासुराविषा सक्तसारु विनिभुध्यता॥ काग्रनीवा किंकवा॥ हाहा
 यो काले नेत्रे निमील्य निमीलनं विप्रयाति॥ निमीलनं पूर्वं निमील्य॥ कथंचन तासु निशासु त्रिणागशेषासु॥ त्रिनीयो
 र्णवत् सागः त्रिणागः शेषायासां तासु त्रिणागशेषासु॥ चतुर्थयासा विशिष्टासु॥ किं विशिष्टापार्वती
 प्रवृत्तकवाकू इतीति किं॥ देनीलकंठं व्रजसीत्यनहवाकूयथासा॥ अलहवाकू पुनः कथंचन सापार्वती अ

सोबा धितबा ऊर्ध्वना असत्ये नहि अपरमार्थिके कंठे। अर्पिते बाहु बंधनं यथासा। असत्यं कंठं धित बाहु बंधना। स्वप्ने पु
 र्वस्म शगतो दृष्टः॥ इति सावः॥ ५७॥ यच्च बुधैः सर्वगतास्मभ्युत्थसे। नवे सित वस्त्रमिमं कथं जनं॥ इति सुहृत्वा निरिवित
 दनं यारहस्यपाल च्यत चंद्रोषरः॥ ५८॥ देवतोयः यस्मात्कारणा तु बुधैः सर्वगत उच्यसे॥ चंद्रमंसा वस्त्रजनं कथं
 निह ॥ सा देवासनायां तिष्ठतीति सा वस्त्रं॥ तया मुग्धया॥ सुहृत्वा निरिवित चंद्रोषरं रहस्यपाल कीर्तेति॥ उपालस्यते
 रक्तं स्नेन आरिविरिवित॥ चंद्रोषरं यस्यासौ चंद्रोषरः॥ ५९॥ यदा वनस्था धिगमे जगत्येते रण्यदयान विधिं विचिच
 ला तदा महास्मात्तिरुजया गुरोरियं प्रपन्ना वपसे तपोवनं॥ ६०॥ देवाले च पुनः यदा इयं बाला तस्य जगत्येते रण्यदयान विधिं विचिच
 ॥ सो विचिचती सती विचिचं विधिं जयाय न अपश्यत्॥ तदा इयं बाला अस्मात्तिरुजया तपोवनं प्रपन्ना
 प्राप्ता॥ ६१॥ दुमेषु सरया कृतजन्म सुखं फलं तपसा हि सुहृदमेव पि॥ नवप्ररोहात्तिमुखोपि दृश्यते मनोरथोऽस्य॥ श
 शिमौलिसंश्रयः॥ ६२॥ देवसे प्रपि दुमेषु फलं दृष्टं कथं तेषु सरया॥ सयं आत्मना कृतजन्म सु॥ पुनः कथं तेषु दु

७२

॥ तसा हि सु॥ अस्याः बालायाः॥ मनोरथः प्ररोहात्तिमुखो न दृश्यते॥ प्ररोहे अंकुरे अतिमुखः॥ प्ररोहात्तिमुखः किं वि
 यमनोरथः॥ शशिमौलिसंश्रयः॥ ६३॥ नवे द्भिः प्रार्थितं दुर्लभं कदा सरवीति रस्त्रा कुलमीक्षेत दुर्मिमां॥ तपसा कदा मन्त्र
 क्षयते सरवी ह्येव सीतां तदवग्रह कृतां॥ ६४॥ देवरो अहं तत्तु न वेन्मि॥ प्रार्थितं दुर्लभं सारिवा न पः कृशां इमां सरवी॥ कदा
 विपश्यते॥ परित्रास्यति॥ अहं तत्तु न वेन्मि॥ प्रार्थितं दुर्लभं सारिवा न पः कृशां इमां सरवी॥ कदा
 ॥ इमां सरवीति॥ अर्चुं कुलमीक्षेत॥ अद्या कुलं ईक्षितं॥ कः कामिवा वृषा ईदृसीतामिवा लांगल पदं तिमिवा॥ केव
 विवा॥ कथं च तं सीतां तदवग्रह कृतां॥ तदवग्रहेन वृष्टिना शो न कृता॥ न ह्य॥ तदवग्रह कृतानां तदवग्रह कृतां॥ सीतां के
 यो नायति॥ तथा किं विचिचि सीतां तदवग्रह कृतां॥ तस्य वर्यस्य ईदृस्य स्यात्तदवग्रहः॥ नासः॥ तेन कृतानां बाधिता
 विरः ग्रह कृतां॥ ६५॥ अग्रह स ऊवमितामित ज्ञाना निवेदिते नैष्ठिक सुंदर स योगा॥ अथादमेवं परिहास्य कृत्वा म
 म जित दुर्षलक्षणः॥ ६६॥ स नैष्ठिक सुंदरः बडुः॥ परिहासेन जमा इति अष्टकं॥ कृतीति किं अइति कोमलाला

खोबरी कंकनैष्टिकानां मध्ये सुंदरः कथं ततः कथं ततः नैष्टिकसुंदरः अयं जितदुर्लभः ॥ न बंजितं प्रकटीक
 र्वं स कपीयेन स अयं जितदुर्लभः ॥ कसति ॥ अंगिहया तथा सखा अरुदमद्रावं यथा न वतितथा इति वेदिते स
 द न भूते मति ॥ नयदः सद्भावो यव कर्मीणित वृक्षसुद सद्भावः ॥ ५३ ॥ अथाग्रहसे मुकुलीकतांगुलौ समर्पयंती स्फटिकात्तमा
 निः कथं वेदइ स नयामिताहरं चिरद्यवच्छापितवागमायत ॥ ५४ ॥ अथ अनेतरं अदेः ॥ तनयाया पार्वती कथं वितुमह
 रो ह्ये ना असायता ॥ उवाच ॥ कथं यथा लवतितथा ॥ मितारुं यथा लवतितथा ॥ मितारुं यथा लवतितथा ॥ मितारुं यथा लवतितथा ॥ मितारुं यथा लवतितथा ॥
 र कुर्वती ॥ अग्रहसे स्फटिकात्तमा लिकां समर्पयंती ॥ किं विशिष्टे नदसेन ॥ मुकुलीकतांगुलौ ॥ मुकुलीकताः अंगुल्यो
 र्धसतस्मिन् मुकुलीकतांगुलौ ॥ किं विशिष्टा सा पार्वती चिरद्यवच्छापितवाक् ॥ चिरं चिरकालं यवच्छापितवाक् ॥ यथा सा
 चिरद्यवच्छापितवाक् ॥ ५४ ॥ यथा श्रुतं वेदविदो वरव्या ॥ जय नो यस्मै यदलंघनो मुकः ॥ तपः किलेदं तदवप्ति साधनां
 मनोरथानां मगतिर्न विद्यते ॥ ५५ ॥ देवेदविदां वरव्या यथा श्रुतं ॥ अथा विततैव ॥ अयं जनः ॥ उच्चैः पदलंघनो मुकः ॥ उच्चैः

५३ ५४

दलंघनो मुकः ॥ उच्चैः पदलंघनं तस्य मुकः ॥ किल इति श्रुयते ॥ इदं तपः ॥ उच्चैः पदलंघनं ॥ तस्य ईश्वरस्य अवाप्तिः ॥
 त्याः साधनां ॥ तदवप्ति साधनां ॥ मनोरथानां मगतिर्न विद्यते ॥ ५५ ॥ अथा हवसी विदितो महेश्वर सदर्थिनी बं पुनरेव वर्तसे
 मंगलाद्या सरतं विचिंत्य तं तवानुवृत्तिं न च वकुमुसहे ॥ ५६ ॥ अथानंतं सवसी वदः आह ॥ महेश्वरः विदितस्ते पुनः ॥ त
 किं नीवर्तसे ॥ तं ईश्वरं अर्थयते इति तदर्थिनी ॥ अहं मंगलाद्या सरतं तं विचिंत्य तव अनुवृत्तिं संसाधयं कर्तुं न उ
 त्ति न द क्रोमि ॥ अमंगलस्य अस्या सः तत्र रतः ॥ तं मंगलान्या सरतः ॥ ५६ ॥ अवसुनिर्वंध परे कथं नु ते करो यमा मुकवि
 रगो उकः ॥ चुजे नरां सोर्वलयी कता हिना ॥ सहिष्ठते तत्प्रथमा बलं वनं ॥ ५७ ॥ हे अवसुनिर्वंध परे नु इति वितर्के अं
 गो मकरः ॥ जं तोः करेण सह वं तं तव प्रथमा बलं वनं ॥ ५७ ॥ अथ अहं ॥ कथं सहिष्ठते ॥ किं विशिष्टे नरी तोः करेणा बलय
 र्मं ता ॥ वलयी कतो अहिः ॥ सर्पयेन स बलयी कता हिना ॥ किं विशिष्टः ॥ ते तव करः ॥ आमुक विवाद को उकः ॥ आमु
 क यं ह को उकं येन स विवाद को उकः ॥ आमुक विवाद को उकः ॥ अ वसुनिर्वंध ॥ तत्र परा तस्याः संबोधनं क्रिय

[illegible][illegible]

हिते विलोचने यत्र। प्रथमा द्विवचनांतो। कर्म॥ अथां गौते वयोरेतौ इत्यमरः॥ ७५॥ जगाद वै ने परमार्थतो
 से वृत्तं यत एवमास्तु मां॥ अलोकसामान्यमविद्यदेवकं। दियं तिमंदाश्चरितं महात्मनो॥ ७६॥ वृष्टुनः सा
 नं वडुजगादा। उवाच॥ देवतो वै परमार्थतः तत्र तज्जगत्तु न वे स्यात्कारणाहं मां प्रति एवंप्रतीकं आचुः
 यो॥ जडा सूर्याः॥ महात्मनो चरितं दिष्यति। किं विजिष्णुं चरितं॥ अलोकसामान्यं॥ न लोके सामान्यं सदृशीतनु।
 कसमान्यो पुनः कथं हतौ चरितं॥ अविद्यदेवकं॥ अविद्या हज्जकारणं यथा तद्विद्यदेवकं॥ आनुज्य
 यो वा वि॥ वृ॥ वर्तमानासि॥ अवि॥ अदादः॥ आदावु वसुपे नाना॥ वृ॥ स्थाने आदृ आदेवाः॥ सि॥ स्थाने थल आदेशः
 अथोपेथ सि॥ प्रथमः॥ ताद्यं जनमः॥ आ॥ सिद्धो॥ ७७॥ विपत्प्रतीकारपरेण भगवन्निषद्यते। नृतिमसुसुकेन
 वा॥ जगच्छरव्यस्य निराशिषः सतः किमा निराशो पदतात्महृत्तिनि॥ ७८॥ देवतो॥ विपत्प्रतीकारपरेण कर्तुं भगवन्
 निषद्यते विपत्प्रतीकारे निराकरणे विपत्प्रतीकारपरेतेन विपत्प्रतीकारपरेण॥ वा अथ वाहूतिः समुसुकेन त्रमं

७६

गलं॥ निषेद्यते॥ नृत्यां समुसुकः॥ चरति समुसुकः॥ तेन चरति समुसुकेन॥ दे॥ आ॥ सोपदतातस्य सतः॥ शिवस्य पुतिः॥ आ
 त्मवृत्तिनि॥ किं॥ आशा उपदतायस्य॥ सो आशापदतस्य ससंबुद्धिः॥ दे॥ आ॥ शोपदत॥ दे॥ निराश इत्यर्थः॥ आत्मना वृत्तयः
 सनेति वर्तमानानि ते॥ तैः आत्मवृत्तिनिःस्वकीयजीविकासि॥ देवतो सतः ससुईधरस्य पुतिः॥ आ॥ शोपदतात्महृत्तिनिः
 किं॥ अथा॥ आशाया उपदता आत्मवृत्तिर्यो त आशापदतात्महृत्तिनिः॥ तैः॥ आ॥ शोपदतात्महृत्तिनिः॥ किं॥ विजिष्णुं चरितं॥ निरा
 ति॥ धिरा॥ ७९॥ अकिंचनः सत्यनवः ससंपदं सलोकनाथः पितृसमगोवरः॥ सजीमरूपः शिव इत्युदीर्यते॥ नमंति वा
 दुरात्मनः सुविदः पिताकिनः॥ ८०॥ देवतो ससुईधरस्य पुतिः॥ आ॥ शोपदतात्महृत्तिनिः॥ किं॥ विजिष्णुं चरितं॥ निरा
 शो महेपेः॥ धरः॥ पिसव्य निरमवा नैगोचरो यस्य सपितृसपितृसमगोवरः॥ सगोवरः॥ सईधरः॥ लोका नाथः॥ स नृपि
 त्वमं सः॥ उदीर्यते॥ लीमं सयानकं रूपं यस्य सपितीमरूपः॥ देवतो पिताकिनः॥ ईधरस्य याथात्म्यविदो नमंति
 मयं सः॥ दे॥ तीति याथात्म्यविदः॥ ८१॥ विदुषाणो जा सिपिन इ नो गिता गजा जिना लै विदुः कलधरि वा कया लि

दिवेंडुशेखरं॥निविश्वसूतेरवक्ष्यतेवपुः॥७॥देवदोविश्वसूतेरवपुः॥कर्मनअवक्ष्यते॥कीदृशंवपुःवि
 ने॥मि॥वाअथवापिनइतो॥गि॥विदुषणे॥उडासते॥उदुषणेडा॥मि॥पिनडा॥वडासो॥गिनोसर्पाः॥यत्तत्॥
 यो॥नो॥पुनकीदृशंवपुः॥गजाजिनालेवि॥वाअथवाडुकुलधरि॥गजाजिनंअवलेवतेमजाजिनालेवि॥डुकुल
 तिडुकुलधरि॥पुनकीदृशंवपुः॥कपालिस्यानुवाअथवाइडुदोषरंस्यात्॥७॥तदंगसंस्पर्शमवाय्यक
 कर्ववितासम्भरजोविशुद्धये॥तथाद्विदुष्यानिनयक्रियाकृतंविशुध्यतेमौलिसिरंवरौकसां॥७॥देवदो
 शितवितासम्भरजो॥कर्वितदंगसंस्पर्शंअवाय्यविशुद्धयेकल्पते॥समर्थतवति॥तथा॥दृष्टीतमाह॥नृत्याति
 नयक्रियाकृतं॥तदेवरा॥कमी॥अंवरौकसां॥मौलित्ति॥कटी॥विलुप्यते॥तस्यैश्वरस्यअंगंतदंगो॥तस्यसंस्पर्शतदं
 गसंस्पर्शः॥नृत्येयेअतिनयारकरचरणदिप्रयोगा॥तेषांक्रियाकरणा॥तस्याः॥चूर्ततत्॥७॥अपांपदसंस्पर्शवेण
 गकृतः॥प्रसिन्नदिग्वारणवाहनोवृषा॥करोतिपादावुपगम्यमौलिनाविनिडमंदाररजोरुणीगुली॥७॥देवदोह

७७

७८

दृषाईडु॥तस्यैश्वरस्यपादौ॥उपगम्यमौलिनामसकेनविनिडमंदाररजोरुणीगुली॥करोति॥डुकञ्चकरणे॥क
 विनिडाणिविकसितानियानिमंदाराणि॥कल्पवृक्षकुसुमानि॥तेषांरजांसितैःअरुणाअंगुलयायेषांशोःतौवि
 निडमंदाररजोरुणीगुली॥कथंचूतस्यतस्याअसंपदः॥नसंपदोयस्योसौअसंपत्ता॥तस्याअसंपत्तु॥पुनकथंचूतस्यत
 कथंचूतस्यगकृतः॥कथंचूतंतं॥प्रसिन्नदिग्वारणवाहनो॥प्रसिन्नोमवायो॥दिग्वारणः॥सउववाहनयस्यसप्रसिन्नदि
 ति॥दिग्वारणवाहनः॥७॥विवहतादोषमपिच्युतात्मनात्रयेकमीशप्रतिमाधुनापितं॥अमामनेत्यात्मसुवोपिकारणक
 दुरात्मनश्चप्रलवानविद्यति॥७॥देवदोहोषविवहताअपिअथाईशप्रतिपुर्कसाधुनापितं॥आत्मसुवोपिअभयोपि
 योमहेपेरणी॥अमामनेति॥सईश्वरगलहप्रनवः॥कथंचूतविद्यति॥नहः॥केयः॥प्रमवोतयत्रियस्यसलहप्रन
 विरमं॥सं॥आइत्यर्थः॥विवहतीतिविवहनु॥तेनविवहता॥अलहकुम्भवाइतिदोषमपिकथयता॥तस्मात्तयस्ते
 प्रयंचूतं॥अलंविवादेनयथाश्रुतस्यया॥तथाविधसावदशेषमसुमः॥ममात्रनावकरसंमनः॥छितेनकामवृत्ति

प्रकृति। नियमजं कर्म यमं उमसर्ज। अथ जन्तु। कसति। वंदमौलैर्द्वये इति। दिनिमति। इतीति किं। द्वे
 । अथ प्रभृति। अहं तव दासोऽस्मि। इति। अवनतानि नम्री। नूतानि अंगानि यथा। सा अवनतांगी। तस्याः संबुद्धि
 । तां गी। कथं नूतः अहं तपोक्तिः। कीतमौल्येन गृहीतः। दियमात्राकारणान्। कशः। फले सति पुनर्नवतां न विभ्र
 । नर्नवसु। नावः पुनर्नवता। तां॥८॥ ॥ इति श्री कुमारसंज्ञवे सदा कथे कालिदासकृतौ वसुधैव कुटुम्बकम् ।
 । वती फलोदयोनाम पंचमः सर्गः॥ ॥८॥ ॥ अथ विश्वात्मने गौरीसंदिदेशा मिथः सखी। दाता मे भूत
 । नाथः प्रमाणीक्रियतामिति॥१॥ अथ अनंतरं। गौरी विश्वात्मने ईश्वराय सखी मिथः पुकांते संदिदेशः। ईश
 । इति प्रमाणीक्रियतां॥ इतीति किं। मे मम दाता। भूतानां नाथ इति कथा हि जन्तुनां नाथः॥ अतयाद्या इत्यसंदेशा सा व
 । तौ निजनाथियो। इतयष्टिरिवाद्या समक्षे परचतुर्मुखी॥१॥ सा गौरी प्रियो निजनाथि सती। वसो। कथं नूतानां त्वाम
 । रद्याद्या हन संदेशा॥ द्या हन उक्तः संदेशो यथा। साद्या हन संदेशा। कस्मिन् केवा। अस्यासति कटु मध्ववर्मन इ

८४

तयष्टिरिव। किं विशिष्टा। इतयष्टिः। परचतुर्मुखी॥ परचतुर्धा को किलायां उन्मुखी। हरस्य मधुरूपमानं॥ पार्क्या
 । इतलता उपमानं॥ सख्याः परचतुर्धा उपमाने॥ सत्येति प्रतिज्ञाय। विसृज्य कथं मय्युमां॥ ऊची नृज्या निर्मयानस
 । सस्मार स्मरशासनः॥३॥ सस्मारशासनः ईश्वरः। ज्या निर्मया त्वसपुष्पीन्। सस्मार। किं कृत्वा। इति प्रतिज्ञाय। इतीति
 । किं तथेति॥ प्रमाणमिति। पुनः किं कृत्वा। उमा पार्वती। कथं मयि मवता कहेन विसृज्या स्मरस्यशा। शनः स्मरशासनः।
 । तिज्ञानं पूर्वप्रतिज्ञाय॥ विसर्जनं पूर्वविसृज्या॥ अतः प्रसा मंडलेद्यो मद्योतयंत सपोधरनागा। सारुंधतीकाः सपदि
 । दुरासचपुरः प्रज्ञाः॥४॥ ते तपोधनाः प्रज्ञाः ईश्वरस्य पुरः सपदि प्रादुरासन्। किं कृत्वा तस्मै तपोधनाः प्रज्ञा मंड
 । पो मद्योतयंतः॥ किं विशिष्टा स तपोधनाः सारुंधतीकाः। सह अरुंधत्या वर्वते इति सारुंधतीकाः॥५॥ आधु
 । रमंदारकुसुमो करवी विष्णुः। आकाशगंगाया तस्मिन् दिनाग मदगं विष्णुः॥६॥ देसप्रपेयः। प्रज्ञा पुरः प्रादुरा
 । प्रयच्छता सपोधनाः आकाशगंगाया तस्मिन् दिनाग मदगं विष्णुः॥६॥ कथं नूतानां त्वाम

॥ तीरये मंदाराः ॥ तेषां कुसुमोकराः ॥ तं वदंतीति तानि ॥ तेषां पुनः कथं च तेषां ॥ आकाशगंगेत्येतन्मुद्रित्यागमद
 ॥ हिमामानां मदगंधे विद्यते येषु तानि ॥ हिमागमदगंधीनि तेषां हिमागमदगंधीनि ॥ पासुक्रायज्ञोपवीतानि
 तादेमवत्कलाः ॥ रत्नाहस्रप्रव्रज्यां कल्पवृक्षवाश्रिताः ॥ ५ ॥ ते सप्तर्षयः प्रतोः पुरः प्रादुरासन् ॥ किं कुर्वन्तः सुक
 ॥ पवीतानि विवृतः ॥ ध्यायन्तः ॥ मुक्तानां यज्ञोपवीतानि मुक्तायज्ञोपवीतानि ॥ किं विशिष्टाः सौतपोधनाः ॥ देम
 ॥ कलाः ॥ देम सुवर्णस्य वत्कलानियेषीते देमवत्कलाः ॥ पुनः किं विशिष्टाः ॥ ते तपोधनाः ॥ रत्नाहस्रताः ॥ रत्नानां
 ॥ सुवर्णलियेषां तेषां रत्नाहस्रताः ॥ तेषां प्रव्रज्यां सन्यासदीक्षायां श्रिताः ॥ कल्पवृक्षवाश्रिताः ॥ ६ ॥ अधः प्रस्थापिताश्च न
 ॥ समावर्जितकेतनाः ॥ सहस्ररश्मिनां सप्तमप्रणाममुरीकृताः ॥ ७ ॥ ते सप्तर्षयः प्रतोः पुरः प्रादुरासन् ॥ कथं च तेषां
 ॥ ते तपोधनाः ॥ सहस्ररश्मिनां सूर्येण सप्तमप्रणामं यथाभवति तथा ॥ उदीकृताः ॥ दृष्टाः ॥ कथं च शश्वत् ॥ कथं च तेन त
 ॥ ना सहस्ररश्मिनां अधः प्रस्थापिताः ॥ तेन अधः प्रस्थापिताः ॥ समावर्जितकेतनाः ॥ समावर्जिता न ग्रीह्यन्ते ॥ केतुय

६०

॥ न सः ॥ समावर्जितकेतुः ॥ तेन समावर्जितकेतुना ॥ ८ ॥ आसक्तबाहुलतया राः ॥ सुहृदतया सुवा ॥ महावराहदेष्टायां विश्रान्ताः ॥
 ॥ कल्याणदि ॥ ९ ॥ ते सप्तर्षयः प्रतोः पुरः प्रादुरासन् ॥ कथं च तेषां ॥ ते तपोधनाः ॥ सुवा एषिद्याः ॥ सह प्रलयापदि महावराहदेष्टा
 ॥ जगतां विश्रिताः ॥ पुनः किं विशिष्टास्तथा ॥ आसक्तबाहुलतया ॥ आसक्तबाहुलतायस्याः सा आसक्तबाहुलता ॥ तथा ॥ आसक्त
 ॥ राहुलतया ॥ पुनः कथं च तेषां ॥ तथा ॥ सार्द्धं रुषिसि ॥ उहृतया ॥ १० ॥ सर्गशेषप्रणयना विश्वयोनेरनेतरं ॥ पुरातनाः पुराविदि
 ॥ तैः पुरावदंतीति पुराविदः ॥ तैः पुराविदिः ॥ इतीति किं पुरातनाः ॥ विश्वतारः ॥ इतिकीर्तिताः ॥ कस्मादनेतरं विश्वयोनेरनेतरं ॥ वि
 ॥ नेत्रं हृणः ॥ किं विशिष्टा विश्वयोनेः ॥ सर्गशेषप्रणयना ॥ सर्गशेषप्रणयनं प्रीतिर्यस्य सर्गशेषप्रणयनं तस्मान् ॥ ११ ॥
 ॥ तानां विश्वदानां परिपाकमुपेयुषां ॥ तपसां फलानि ॥ उपेयुजानां ॥ अपि तपस्विनां कथं च तेषां ॥ तपस्विनां ॥ प्राकनानां ॥ प्राकनानि प्रा
 ॥ कनानि ॥ तेषां प्राकनानां ॥ पुनः कथं च तेषां ॥ तेषां विश्वदानां ॥ पुनः कथं च तेषां ॥ तपस्विनां ॥ परिपाकमुपेयुषां ॥ प्राकनानां ॥

शासतावतु कृतिनां वरः किं न ब्रह्मणेने र्यसवचेतसि वर्तते ॥१७॥ देईशा ॥ त्वयस्य चेतसि वर्तते ॥ तावतु प्र
तेनां मध्ये स एव वरः ॥ देईशा ॥ ब्रह्मणेने सवचेतसि वर्तते ॥ पुनर्युक्तिः ॥ १८॥ सत्यमर्का उ सोमा उपरमध्यस्य
अद्याप्युच्चैः सरां सस्मात्सरणानुग्रहात्तव ॥ १९॥ देईशा वयं अर्कात्तु पुनः सोमा तु परं उक्तं पदं अधस्तस्माद्दे ॥ अ
पवेशने ॥ अधिपूर्वः ॥ वर्तमानायाः महे ॥ अग्निः ॥ अर्कादेः ॥ सेवामहे ॥ इत्यर्थः ॥ तत्सत्यं ॥ उपुनः अद्य तस्मात्पदात्तु
सरां पदं अधस्तस्माद्दे ॥ कस्मात् ॥ तव स्मरणानुग्रहात् ॥ स्मरणमेव अतुग्रहः स्मरणानुग्रहः ॥ तस्मात् स्मरणानुग्रहात्
॥ १९॥ विसंसावितमात्मानं बहुमन्यामहे वयं ॥ प्रायः प्रत्ययमाधत्ते सुगुणेषु वमादरः ॥ २०॥ देईशा वयं विसंसावि
तमात्मानं बहुमन्यामहे ॥ वयां संसावितः विसंसावितः स्मृताः तं विसंसावितं ॥ प्रायो बाहुल्येन उन्नमादरः ॥ सुगुणे
षु प्रत्ययं अवबोधी विश्वासं आधत्ते ॥ करोति ॥ उन्नमस्य आदरः ॥ उन्नमादरः ॥ इत्युत्तरादरः ॥ महाजनगौरवात् ॥ विज्ञायते ॥
नूनं गुणाच्चिनावयमिति बहु इति क्रियाविशेषणान् आत्मन उक्त्यर्थः प्रतीयते ॥ २०॥ यानः प्रीतिर्विरूपाहवदनु

धमनचित्तवात् ॥ साकिमावेद्यते उत्तमं तरास्मासि देहिनां ॥ २१॥ देविरूपाह देविनेत्रानः अस्माकं यावदनुधमनसं
सवा प्रीतिः ॥ सा प्रीतिः उत्तं किं आवेद्यते आख्यायते ॥ देहिनां अंतरात्मा अस्मि ॥ तव अनुधमनं त्वदनुधमनं त्वदनुधम
नामं न बोधय्यासावदनुधमनसं तवा ॥ २१॥ साक्षाद्देष्टो सिनपुनर्विद्यास्वावयमं जसा ॥ प्रसीद कथयात्मानं न धिया
पथिवर्तमे ॥ २२॥ देमहे देईशा ॥ अस्मातिः वं साक्षाद्देष्टो सिनपुनर्विद्यास्वावयमं जसा ॥ प्रसीद कथयात्मानं न धिया
देईशा वं आत्मानं कथया ॥ देईशा वं धिया बुद्धीनां पथिवर्तमे ॥ २३॥ किं जनसृजसि यत्कमुक्तयेन विसर्पितं ॥ अथो
त्तमं सहर्तागः कथं तमपुषते ॥ २४॥ देईशा येन सागेन ब्रह्मरूपेण वं यत्कमुक्तयेन विसर्पितं ॥ अथो
विष्णुरूपेण तत्तु यत्कमुक्तयेन विसर्पितं ॥ अथो अथवाय जागः रुद्ररूपेण तत्तु यत्कमुक्तयेन विसर्पितं ॥ अथो
वायुमहत्वेण प्रार्थना देवतिष्ठतु ॥ चिंतितो पश्चिनासावद्यधिनः करवामि किं ॥ २५॥ देदेव अथवा सुमहती
प्रार्थना ॥ पुननिश्चितं तिष्ठता दरातु आसां ॥ देईशा चिंतितो पश्चिनासावद्यधिनः करवामि किं ॥ २५॥ देदेव अथवा सुमहती

मान्नाशाधि॥शासुअनुशिष्टौ॥चित्तितास्तेउपस्थिताश्चित्तितोपस्थिता॥२४॥अथसोलिंगतथेदोर्विशोदैर्दशन
 ते॥उपचिन्नप्रतातवीप्रत्याहपरमेश्वरा॥२५॥अथअनंतरंयरमेश्वरतामप्रत्याह॥किंकुर्वन्नामोलिंगतस्याईदो
 भीमल्यां प्रसाविमलैर्दशनांशुतिःउपचिन्नवर्द्धयन्॥२६॥विहितंकेयथास्वार्थानमेकाशित्वप्रवृत्तयः॥अरिबिप्रह
 रैःप्रसूतिप्रतियाचितः॥२७॥हेसप्तर्षयःकथुआकंविहितंयथासेममकाशित्वाप्रवृत्तयः॥यापाराःस्वार्थाःनअपि
 यपरार्थैःसूचितोस्मि॥कथितोस्मि॥२८॥अतआवर्तुमिच्छामिपार्वतीमात्मजने॥उत्पत्तयेदविर्जोक्त्यजमानइव
 रालि॥२९॥हेसप्तर्षयःअहंअतकारणात्॥आत्मजस्यनेपुत्रजननायपार्वतीआहर्तुमिच्छामि॥कदासेव॥यजमानःद
 त्विर्जोक्तुंरमेरुत्पत्तयेअरलिमिव॥३०॥तामस्मदर्थेभुयुष्मात्तिस्मदर्थेहिमालयः॥कर्मतांपार्वतीशर्मयाचितयः॥या
 यतेस्मयाचितयः॥सदनुष्ठिताःसंबंधाविवाहादयःविक्रियायेविकारायानकल्पंते॥सक्तिःसाधुतिःअनुष्ठिताअंग
 कृता॥३१॥उन्नतेनक्षितिमताधुरमुददतासुवः॥तेनयोजितसंबंधंविन्नमामप्यव वित॥३२॥हेसप्तर्षयः॥यद्यतेनहिमाव

९३

लेनयोजितसंबंधंमामपिअवंचितेरुतार्थंविन्नजानीताविदशानेविर्हायेवमीकोहाअधि॥आदादे॥अथोपेष्टमिदांप्रथमम्
 बाद्यंजनमविन्नसिद्धं॥कथंचतेनहिमावलेना॥उन्नतेना॥उन्नतेन॥पुनःकथंचतेन॥हिमावलेना॥क्षितिमता॥क्षितिर्विहातेयस्य
 ह्योक्षितिमान्नतेन॥क्षितिमता॥पुनःकथंचतेनहिमावलेना॥पुनःधुरंवदता॥योजितगत्तःसंबंधयस्यस्योजितसंबंधःतयो
 रहितसंबंधः॥३३॥एवंवाच्यःसकथार्थमितिबोतोपदिश्यते॥सर्वप्रणीतमाचारमामनेतिहिसाधवः॥३४॥हेसप्तर्षयः॥यथा
 स्युष्मन्तुइतिनउपदिश्यते॥इतीतिकिं॥पुत्राणिस्महिमावलेना॥कथार्थंपुनःवाच्यइति॥हियस्मात्कारणात्साधवःसर्व
 प्रणीतमाचारं॥आमनेति॥अल्यथ्यंति॥सर्वप्रणीताःसर्वप्रणीताःतंनवप्रणीताः॥३५॥आर्वाप्यरुंधृतीतत्रथापारंकरुम
 र्वाप्येणैवंविधेकार्येधुरंध्रीणांप्रगल्भता॥३६॥हेसप्तर्षयः॥आयत्रिरुंधृतीअपितत्रहिमवर्द्धदेवापारंकरुम
 र्वाप्येणैवंविधेकार्येकथायात्रायांपुरंध्रीणांप्रगल्भतासर्वति॥वाचुर्यंनवति॥३७॥तत्प्रय
 त्नेविप्रसुंसिद्धयेहिमवतुरे॥महाकोशीप्रपातस्मिन्संगमःपुनरेवनः॥३८॥हेसप्तर्षयः॥तत्रस्मात्कारणात्तुह्ययत्रो
 प्रसुंनम॥हिमवतुरे॥प्रचातगेकृत॥याप्रापणोयो॥प्रपूर्वः॥पंचमीवा॥अत्रि॥अदादे॥कथेसिद्धयेहिमवतसुरे

सुरं॥ देससर्षयः॥ अस्मिन्महाकोशीप्रपातेनास्माकंपुनरेवमंगमः॥ अस्मिन्संयमिनामाद्येजातेपरिणयोः
 ऊपरिग्रहव्रीडः॥ डांप्राजापत्याक्षयः॥ ३४॥ तस्मिन्संयमिनामाद्येपरिणयोः सुरवेजातेसतिप्रजापत्याक्षयः
 नापरिग्रहव्रीडः॥ लजांजकुः॥ परिणयनेविवादेउत्सुखः॥ तस्मिन्परिणयोः सुरवेप्रजापतेर्ब्रह्मणः॥ इमेप्राजापत्या
 रीयः॥ परिग्रहस्यसर्वयकलत्रस्थीव्रीडा॥ परिग्रहव्रीडतां परिग्रहव्रीडतेसप्रर्षयः॥ ईश्वरस्यब्रह्मवर्षेणपूर्वज
 ॥ ३५॥ आसन्॥ यतुतपस्विनोपिसपेकलत्राः॥ ईश्वरेविवादेउत्सुखेसतिहेसप्रर्षितः॥ लजात्यस्यदत्तार्थः॥ ३६॥ तनपर
 मेत्युक्ताप्रतस्तेमुनिमंडले॥ सगवानपिसंप्राप्तः प्रथमोद्विष्टमाश्रमः॥ ३७॥ ततो नंतरं मुनिसंडले इति उक्ता प्रतस्ते
 गामाः॥ इतीति किं॥ परममिति प्रमाणा मिति॥ सगवानपि प्रथमोद्विष्टमाश्रममहाकोशीप्रपातांतं संप्राप्तः॥ प्रथमं वतु
 ॥ ३८॥ द्विष्टं प्रथमोद्विष्टं॥ तत्प्रथमोद्विष्टं॥ ३९॥ तेषां काशमसिष्याममुत्पत्य परमर्षयः॥ आसेडु रौषधिप्रसुमनसा
 समरंदसः॥ ४०॥ इथानंतरं ते सप्रर्षयः॥ आकावां उत्पत्य औषधिप्रसुमना आसेडुः॥ कथं नूतं आकाशां॥ अमिष्यामं अमि
 वतुरयामं अस्मिंसिष्यामंतत्॥ अमिष्यामं॥ कथं नूतं ते सप्रर्षयः॥ मनसा समरंदरसः॥ समरंदो यथा ते समरंदसः

५४

औषधिप्रसुमना आसेडुः॥ प्राप्नुः॥ यत्र यस्मिन् औषधिप्रसुमना दयाः विलयोनयः॥ वर्तते विलातयो निर्यस्यंते विलयोनयः॥
 अथाऽवनिविलेच्यः॥ उत्रेष्टं तीति विलायस्मिन् औषधिप्रसुमना हसिनिः केसरि न्योनत्र संति॥ यत्र यस्मिन् औषधिप्रसुमना
 हारुण्यजनाः किं दुरुपाः किं नरा एव योराः पुरवासिनः यत्र औषधिप्रसुमना वनदेवता वनदेश्योऽपि तो अंगना वर्तते॥ ४१॥
 ॥ ४२॥ स्वरासक्रमेघानां द्यज्यंते यत्र वेस्मनां॥ मंडगर्जितसंदिग्धः करणैर्मुंरजसुनाः॥ ४३॥ ते रुषयः औषधिप्रसुमना आसेडुः यत्र
 यस्मिन् औषधिप्रसुमना वेस्मनां सुरजसुनाः॥ अत्र कर्मणि प्रथमा॥ ब्रुव च नो॥ करणैस्सालैः॥ द्यज्यंते प्रकटीक्रियंते सुरजानां
 ॥ ४४॥ शहाः॥ सुरजसुनाः॥ कथं नूतं सुरजसुनाः॥ मंडगर्जितसंदिग्धः॥ मंडगर्जितेन संदिग्धः॥ मंडगर्जितसंदिग्धः॥ मेघस्य
 ॥ ४५॥ गर्जितेन॥ संदेहं प्राप्ताः॥ मेघगर्जितस्य धुनिः॥ किं उत सुरजस्य धुनिः॥ किं इति मेघस्य प्राप्तिसंति करणैः॥ तालैः सुरजसुना
 ॥ ४६॥ नदिदुलधरवेष्टुतालस्य द्यज्यंते विविधानां विस्मनां॥ शिषरासक्रमेघानां॥ शिषरेषु आसकालमा मेघायैषां
 ॥ ४७॥ शिषरासक्रमेघानि तेषां शिषरासक्रमेघानां॥ उक्ताः॥ ४८॥ यत्र कल्पदुर्मेव विलोकविरपांशुकैः॥ इदं यत्र पताका
 ॥ ४९॥ रादरनिर्मिता॥ ५०॥ ते रुषयः औषधिप्रसुमना आसेडुः॥ प्राप्नुः॥ यत्र औषधिप्रसुमना इदं यत्र पताका श्रीः॥ अपौरादरनिर्मिता

५५

अलकामतिबाहोवसतिवसुसंपदां॥सुर्गानिच्यंदवमनंरुचेवदिनितेमितां॥३॥तेसप्तर्षयःश्रौषधिप्रच्छं॥आसे
 विशिष्टंश्रौषधिप्रच्छं॥अलकांकुबेरपुरीअतिबाह्यइवाकसुसंपदां॥वसतिंमृगंअतिवाहनंपूर्वंअतिवाह्यं॥कुंठ
 वसुनोरत्नानांसंपदां॥तासांवसुसंपदां॥पुनःकथंरुतं॥वसतिं॥सुर्गानिच्यंदवमनंरुचाउपनिवेशितमिव॥सुर्गसा
 रं॥दसारगतस्यवमनोततुस्वर्गानिच्यंदवमनंउपनिवेशयतेअत्रउपनिवेशितं॥तत्रात्रुपनिवेशितंछापितं॥३॥गंगासा
 रं॥दिप्तंवप्रांतहलितौषधि॥दृढमणिशिलाशालंस्वर्गादपिअनोदरं॥३॥तेसर्वेकथयःश्रौषधिप्रच्छं॥आसेदुर्गंकिंवि
 शिष्टं॥श्रौषधिप्रच्छं॥गंगाश्रोतःपरिहिंसं॥गंगायाःश्रोतः॥तेनपरिहिंसं॥एविवहितं॥यत्राततुगंगाश्रोतःपरिहिंसं॥पुनःक
 थं॥श्रौषधिप्रच्छं॥वप्रांतहलितौषधि॥वप्रांतेतदनिकटेहलितौषधयोवत्रतत्रावप्रांतहलितौषधि॥पुनःकिंवि
 शिष्टं॥श्रौषधिप्रच्छं॥दृढमणिशिलाशालं॥दृढंमणिशिलाशालं॥प्राकारोयत्रतत्रा॥दृढमणिशिलाशालं॥पुनःकिंवि
 शिष्टं॥श्रौषधिप्रच्छं॥सुर्गात्त्रापिअनोदरं॥सुंदरं॥अन्यत्रनगरे॥तिसोजला॥सिंहाकारमुपयोजीषणा॥असह्यसर्वेति
 हतिसावः॥३॥जितसिंहतयानामागायत्राविलयोतयः॥यद्वाःकिंपुस्यः॥पौराद्योषितोवनदेवता॥३॥तेकथयः

दूरनिर्जिता॥नयोरैःपुरवासिनिः॥आदरेणनिर्मिताकृता॥यदृष्टयंत्रपाताका॥श्रींरुतकवैजयंतीशोसागृह्ययत्रापताश्रीः
 केकल्पदुमैरेवाकथंरुतः॥कल्पदुमैः॥विलोलविरपांशुकैः॥४॥यत्रस्फटिकदुर्म्युष्टानकंसोपानक्षमिष्टा॥ज्योतिषांप्रतिबि
 वानिप्राप्तुर्वसुपदारतां॥४॥तेकथयःश्रौषधिप्रच्छं॥आसेदुर्गं॥प्राप्तुः॥यत्रयस्मिन्श्रौषधिप्रच्छं॥स्फटिकदुर्म्युष्टाज्योतिषा
 म्हात्राणांविंबानिप्रतिबिंबानि॥उपहारतांयुजानकंरात्रौप्राप्तुंति॥उपहारस्यपूजायाःसावउपहारतां॥तांउपहारतां
 सुसोपानक्षमिष्टा॥सोपानानांक्षमयः॥सोपानक्षमयः॥तांसुसोपानक्षमिष्टा॥४॥यत्रोषधिप्रकाशेननक्तंदर्शितसं
 ॥अनत्तिज्ञासमिष्टाणांदुर्दिनेयसिसारिकां॥४॥तेकथयःश्रौषधिप्रच्छं॥आसेदुर्गं॥यत्रयस्मिन्श्रौषधिप्रच्छं॥दुर्दिनेय
 सिसारिकाः॥विलासिच्यः॥नक्तंरात्रौतमिष्टाणांप्रधकाराणांअनत्तिज्ञा॥अज्ञातारुक्रियंते॥केनश्रौषधिप्रकाशेन॥आ
 र्जितोप्रकाशः॥तेनश्रौषधिप्रकाशेन॥कथंरुतं॥तमिष्टा॥दर्शितसंभारा॥केनश्रौषधिप्रकाशेन॥दर्शितसंभारासा
 रं॥सांताःसंचरंश्चस्मिन्नितिमंचरं॥सार्गः॥याइतिकागमनकालमपालयंतीसोदुस्मरद्वारतयात्रिपिपासितेवानियो
 यतजनधरपानलोसावसाकथ्यतेकविवरैरतिसारिकेति॥४॥योवनांतंवयोयस्मिन्नातंकःकुसुमाद्युध्महारति

नलनिधिलैः विप्रवक्रिनिधिलैः ॥४८॥ गगनादवतीर्णसायथावृद्धपुरःसराः ॥ तोयांतर्जिह्वरालीवरेजेनेमुनिपरंपरा ॥
 परारेजे ॥ शुश्रुते ॥ मुनीनां परंपरा ॥ मुनिपरंपरा ॥ उत्प्रेक्ष्यते ॥ तोयांतः ॥ तोयमध्वेताक्षरालीवाजलेप्रतिबिंबितः सूर्यो
 कथंचित्ताः ॥ मुनिपरंपरा ॥ गगनादवतीर्ण ॥ पुनः कथंचित्ता ॥ मुनिपरंपरा ॥ यथावृद्धपुरःसरा ॥ यथावृद्धः पुरःसरा
 यथावृद्धपुरःसरा ॥ ४९ ॥ तानघीनघर्ममाहायदूरं प्रत्युद्ययौ गिरिगतमयन्नसारगुरुतिः पादव्यासेर्वसुंधरा ॥ ५० ॥
 ईमावलः ॥ अर्घ्यं आदायाता ॥ अघ्यान् ॥ अर्घ्ययोग्यान् ॥ दूरं प्रत्युद्ययौ ॥ किंपादव्यासेः ॥ पदवलने ॥ वसुंधरां पृथ्वीं नमः ॥
 कथंचित्ताः ॥ पादव्यासेः ॥ सारगुरुतिः ॥ सारेण गुरवः ॥ सारगुरुतिः ॥ पादयोर्न्यासाः ॥ पादव्यासाः ॥ पादव्यासाः ॥ ५१ ॥
 आधरः ॥ प्रांशुर्देवदारुवृद्धजः ॥ प्रकृत्यैव शिलोरस्कः ॥ सुद्यको हिमवानिति ॥ ५२ ॥ सगिरिः ॥ तानुप्रत्युद्ययौ ॥ कथंचित्ताः
 गिरिः ॥ इति सुद्यक्तः प्रकटः ॥ इतीति किं हिमवानिति ॥ ५३ ॥ पुनः कथंचित्ता ॥ सगिरिः ॥ क्षुतायाधरः ॥ क्षतवपुवतामत्र
 रोयस्य सक्षुतायाधरः ॥ पुनः कथंचित्ता ॥ सगिरिः ॥ प्रांशुः ॥ पुनः कथंचित्ता ॥ गिरिदेवदारुवृद्धजः ॥ देवदारुवृद्धः

४९

तोचुजौयस्य ॥ सदेवदारुवृद्धजः ॥ पुनः कथंचित्ता ॥ गिरिः ॥ प्रकृत्यापुवक्षतावेनैव शिलोरस्कः ॥ शिलेव उरस्कं यद्यस्य शि
 लोरस्कः ॥ युग्मं ॥ ५४ ॥ विधिप्रयुक्तसकारैः ॥ स्वयं मार्गप्रदेशकः ॥ शतैराक्रमयामास शुद्धांतं शुद्धकर्मसि ॥ ५५ ॥ सगिरिः
 सप्तर्षिः ॥ शुद्धांतं आक्रमयामास ॥ शुद्धांतं यावरोधयुद्धमय ॥ अतः परं कथंचित्ता ॥ सप्तर्षिः ॥ विधिप्रयुक्तसकारैः
 विधिना प्रयुक्तः सकारोयेषांते ॥ विधिप्रयुक्तसकाराः ॥ तैः ॥ विधिप्रयुक्तसकारैः ॥ कथंचित्ता ॥ गिरिः ॥ स्वयं मार्गप्रदेशि
 कथंका ॥ ५६ ॥ तत्र वेवासीनां नृकृतासनपरिग्रहः ॥ इत्युक्त्वा वेवासीनां वं प्रांजलिः ॥ पृथिवीधरः ॥ ५७ ॥ पृथिवीध
 रः ॥ तत्र अंतःपुरे ईश्वरानुवावं इति उवाच ॥ कथंचित्ता ॥ ईश्वरानुवावं देवासीनां नृकृतासनपरिग्रहः ॥ वेवासीनां नृकृतासनपरिग्रहः
 नृकृतासनपरिग्रहः ॥ तानुवेवासीनां नृकृतासनपरिग्रहः ॥ कथंचित्ता ॥ पृथिवीधरः ॥ नृकृतासनपरिग्रहः ॥ नृकृतासनपरिग्रहः ॥
 नृकृतासनपरिग्रहः ॥ ५८ ॥ देवसप्तर्षयः ॥ वः युष्माकंदर्शनं अपमद्योदयं वर्षा मेममप्रतिभाति ॥ वः युष्माकंदर्शनं ॥ अष्टष्टुमुमांफ

विधि

नितान्तदर्शनेनवः॥ अंतर्गतमपासं मेरुजसोपि परंतमः॥ ६०॥ हे सप्रर्षयः॥ तासु तांदीप्रिमतां वः युष्माकं दर्शनं न के
 न संतमानं अपासं मेरुजसोपि रजोयुगात्परं॥ मोहारातां तपः अपासं निराकृतं॥ दृष्ट्या तिष्ठतीति दरीसंस्तुं क
 र्त्तुं॥ अंतर्गतं॥ अंतर्मध्ये गच्छति स्म अंतर्गतं॥ ६१॥ कर्त्तव्यं न पश्यामि॥ किं च त्वेति कर्त्तव्यं॥ तपुनः चेत्तु यदि कर्त्तव्यं कर्त्तव्यं
 तवतामिह॥ ६१॥ हे द्विजाः॥ अर्हवः युष्माकं कर्त्तव्यं न पश्यामि॥ किं च त्वेति कर्त्तव्यं॥ तपुनः चेत्तु यदि कर्त्तव्यं कर्त्तव्यं
 नीतवद्भिः कर्त्तव्यं कर्त्तव्यं॥ कर्म किं न उपदिश्यते॥ अपि तु उपदिश्यते॥ अर्हं पुंवर्गं क॥ मया तवतामिह प्रच्छानं म
 नाय प्रवाममपावनं मत्पावनं॥ तस्मिन्मत्पावनाय॥ ६२॥ तथापि तावत्कस्मिंश्चित् देहात्तां मेदा उमर्हथ॥ विनियो
 गसादाहिकिंकराः प्रतविस्फुल्ल॥ ६३॥ हे सप्रर्षयः॥ इयं कस्मिंश्चित् कार्ये मे सदा आज्ञां दातुं अर्हथ॥ अर्हमहं प्रजा
 पतिवर्त्तमानायाः॥ यादियस्मात्कारणात्॥ किंकराः दासाः प्रतविस्फुल्ल॥ विनियोगप्रसादाः॥ सर्वति॥ प्रतवतीति प्रतवि
 मवः॥ तेषु प्रतविस्फुल्ल॥ चामिषु विनियोगः॥ आदेशः॥ प्रसादो येषां ते विनियोगप्रसादाः॥ ६२॥ एते वयममी दाराः क

येथ

यं कलस्रवणाः॥ इत्येतावतः कार्यं अनाच्छावाद्यवस्तुषु॥ ६३॥ हे सप्रर्षयः॥ एते वयं अमी दाराः॥ इयं कलस्रवणा क
 लस्रवणा चरुपाकलस्रवणा॥ अत्र एषु मध्ये वः युष्माकं येन कृत्यं तवेतत्तु तद्वृत्तं॥ अस्माकं वाद्यवस्तुषु
 रण्यादिषु अनाच्छावाद्यवस्तुषु॥ अनादाराः॥ यः आत्मपुत्रकलत्रादिददाति॥ तस्य धनेषु कष्टवत्कृमानः॥ ६३॥ इत्युक्तं वासम
 न्दरीमुखविसर्पिणा॥ द्विरिव प्रतिशब्देन व्याजहार हिमाचलः॥ ६४॥ हिमालयः प्रतिशब्देन तमेवार्थं द्विरिव द
 द्भिः व्याजहार॥ उवाच॥ कथं कृतो हिमालयः॥ इति पूर्वोक्तप्रकारेण उक्तं वाच॥ कथं कृतं प्रतिशब्देन दण
 विसर्पिणा॥ दरीमुखे विसर्पिणो लंघयन्त्या सो दरीमुखविसर्पी॥ तेन दरीमुखविसर्पिणा॥ ६४॥ अथो गिरस
 दाहरणवस्तुषु॥ अथ यथा दद्यामासुः प्रत्युवाच स सुधरः॥ ६५॥ अथानेतरं कथयः॥ अंगिरसं वो दद्यामासु
 कथं कृतं अंगिरसं॥ उदाहरणवस्तुषु अथ यथा॥ प्रवीणः॥ उदाहर्यते कथं ते॥ इति उदाहरणानि॥ उदा
 नतवतानि वस्तुनि उदाहरणवस्तुनि॥ तेषु उदाहरणवस्तुषु॥ कथनीयप्रकारेण स अंगिरा सुधरं प्रत्युवाच॥

ननर्नजायते इत्यर्थः ॥ ७७ ॥ सते दुहितरं साक्षात् साक्षी विश्वस्य कर्मणः ॥ दृष्टुते तददः शीघ्रं सप्रोक्तमिति यदैः ॥
 कुर्क ॥ ॥ देहिमाचलसरीचुः साक्षात् प्रसक्तमिति यदैः वचनेः ते तदुदितरं दृष्टुते ॥ अर्थयते ॥ अस्मा
 ॥ इतानि उक्तानि वचनानि तैः अस्मिन् कामितैः ॥ कथं दूतः शीघ्रं विश्वस्य जगतः कर्मणां श्रुता श्रुता नां साक्षी
 न सुवात् ॥ पुनः कथं दूतः वरदः ॥ असीद्यार्थदाता ॥ ७८ ॥ तमर्थमिव सारत्या सुतया यो कुर्महसि ॥ अशोच्य
 कथा सदने प्रतिपादिता ॥ ७९ ॥ देहिमाचलवंतं ईश्वरं सुतया यो कुर्महसि ॥ योजनाय यो कुर्महसि ॥ कथा कामि
 सारत्या अर्थमिव ॥ दिवस्मात्कारणात् ॥ सद्गुरुं प्रतिपादिता कथा पितुरशोच्य लवति ॥ ८० ॥ यावदेतानि दूता
 स्मावराणि चराणि च ॥ मातरं कल्पयंसे न मीशो हि जगतः पिता ॥ ८१ ॥ देहिगिरीशस्मावराणि दूतानि दूतानि यावन्म
 र्जते तावन्ति स्मावराणि च पुनः चराणि दूतानि पुनोऽन्तां मातरं ॥ कल्पयन्तु ॥ दिवस्मात्कारणात् ॥ ईशः जगतः पिता ॥
 ॥ प्रणम्य शितिकं गाय विबुधसदन्तरं ॥ वरणौ रंजयन् वसुधावृद्धामणिमरीचिनिः ॥ ८२ ॥ देहिमाचल विबुधसदेव

१०२

शितिकं गाय प्रणम्य ॥ तदनन्तरं वृद्धामणिमरीचिनिः ॥ वरणौ रंजयन् वसुधावृद्धामणीनां मरीचयः ॥ वृद्धामणिम
 र्चिनिः ॥ वृद्धामणिमरीचिनिः ॥ ८३ ॥ उमावधूतवात्सदाताया चितारः इमे वयं ॥ वरः शं सुरलं होमः सुकुलो दूतयु
 विः ॥ ८४ ॥ देहिमाचल उमावधूतः देहिमाचल सवा दूता देहिमाचल इमे वयं चाचितारः देहिमाचल वरसरा
 यं विधिः सुकुलो दूतये अलं समर्थः ॥ सुकुलस्य उदूतिः तस्य सुकुलो दूतये ॥ ८५ ॥ अस्मिन् सुयमानस्य वंद्य
 यवदिनः ॥ सुतासंबंधविधिना सव विश्वगुरोर्गुरुः ॥ ८६ ॥ देहिमाचल सुतासंबंधविधिना विश्वगुरोः ईश्वर
 र्चनेन वा ॥ कथं दूतस्य विश्वगुरोः अस्मिन् न सौ तिष्ठति अस्मिन् ॥ तस्य अस्मिन् ॥ पुनः कथं दूतस्य विश्वगुरोः व
 सति ॥ ते इति वंद्यः तस्य वंद्यस्य ॥ पुनः कथं दूतस्य विश्वगुरोः अनन्तवर्दिनः ॥ अनन्तवर्दिनः ॥ अनन्तवर्दिनः ॥
 वंद्यः वंद्यदिनः ॥ सुताया उमायाः संबंधविधिना तेन सुतासंबंधविधिना ॥ ८७ ॥ एवं वादिनि देवैः पार्श्वे पितु
 न ॥ ॥ रवी ॥ लीला कमलपत्राणि गणयामास पावती ॥ ८८ ॥ देवर्षे अंगिरसि प्रवेवादिनि सति पार्वती पितुः पार्श्वे

१०३

कथं च तं पार्वती ॥ प्रणामादस्वसृजं नृनदवतंसको ॥ प्रणामस्य आदरतेन स्वसृजं
 नृनदवतंसको यथा ॥ सा प्रणामादस्वसृजं नृनदवतंसको ॥ प्रणामादस्वसृजं नृनदवतंसको ॥ पुनः कथं
 लज्जमानां लज्जते लज्जमानां तां लज्जमानां ॥ ११ ॥ तन्मातरं वा शुभुरवी दुहि दुस्तेदविक्रवां ॥ वरस्यानन्य
 शोकामकरो ह्युल्लेखः ॥ १२ ॥ च पुनः सा अरुंधती तन्मातरं अनन्यपूर्वस्यानन्यगुणैः विशोकां अकरोत् ॥ कथं च
 तं मेनां अश्रुमुरंवी ॥ तस्याः पार्वत्या माता अश्रुगिरि सुरेव यथा सा अश्रुमुरंवी तां अश्रुमुरंवी ॥ पुनः कथं च तां मेनां
 दुहि दुस्तेदविक्रवां दुहि दुस्तेदः तेन विक्रवा तां दुहि दुस्तेदविक्रवां ॥ न अन्यः पूर्ववद्यस्य अनन्यपूर्वः तस्या
 द्वितीयया ॥ अथवा अविद्यामाना अन्या स्त्रीयया सो अनन्यपूर्वः तस्या अनन्यपूर्वस्या सपत्नी शोकापनोदन
 वचनं ॥ ६ ॥ वैवाहिकी परं पृष्ठा तद्गणं हरवं धुना ॥ तेन द्वा इह मारद्या यव लुक्षीरपरिग्रहाः ॥ १३ ॥ ते मुनयः
 धनुः कथं च तः मुनयः तद्गणं हरवं धुना हि माचलेन ॥ वैवाहिकी तिष्ठिं पृष्ठा ॥ तद्गणो यत्र कर्म ॥ एतत्तत्

१०४

॥ अणो विवाहे स वा वैवाहिकी तां वैवाहिकी तां ॥ किं कृत्वा ॥ अदा इहं आरद्याया ॥ नृणाणां अङ्गं समाहारस्त्राहं ॥ त
 ॥ नृचदा ॥ आरद्याय नृपूर्वं आरद्याया ॥ कथं च तः मुनयः ॥ वीरपरिग्रहाः ॥ वीराणि परिग्रहाये वां ते वीरपरिग्रहाः
 विद्या ॥ ते हि मालयमामं च पुनः प्रेक्ष्य वशुलिनां सिद्धं चास्मिन्निवेद्यार्थं तद्दिष्टुः ॥ रवसुद्ययुः ॥ १४ ॥ ते मुनयः हि माल
 वा ॥ मामं च आरवं आकाशं उद्ययुः ॥ १५ ॥ ते मुनयः ॥ किं कृत्वा ॥ शूलिने इन्द्रं प्रेक्ष्य ॥ च पुनः ॥ किं कृत्वा ॥ अस्मै हराय सि
 मुनि ॥ निवेद्य निवेदनं पूर्वनिवेद्य ॥ प्रेक्ष्यं पूर्वप्रेक्ष्य ॥ कथं च तः मुनयः ॥ तद्दिष्टुः ॥ तेन इन्द्रेण विमृष्टा ॥ तद्दि
 ॥ ॥ यशुपतिरपिता नृदानि कृत्वा दगमयद्दिष्टुता ॥ समागमोक्तं ॥ कमपरमवसकविप्रकृत्युर्विचुमपि
 ॥ ॥ शंतितावा ॥ १५ ॥ यशुपतिरपिता नि अक्षानि कृत्वा तूकष्टेन अगमत् ॥ कथं च तः पशुपतिः ॥ अद्रिमुता
 ॥ मज्ज ॥ अद्रिमुतायाः पार्वत्याः समागमे उक्तं ॥ उक्तं वितं ॥ अमी सावा ॥ अपरं कं अवशं न विप्रकृत्युः ॥ यत्तु यस्म
 ॥ ॥ अमी सावा ॥ तं विचुमपि इन्द्रं ॥ अपि शंतिता ॥ १५ ॥ ॥ ॥ इति श्री कुमारसंसेवे महाकाव्ये कालिदा

॥ इति कायेव सकतायां टीकायां पार्वती प्रार्थने नाम षष्ठः सर्गः ॥ ७७ ॥ अथौषधीनामधिपस्य ह
 करः जामित्रगुणाचितायां समेत बंधुर्हिमवान् सुताया विवाहदीक्षां विधिं मचति हतुः ॥ १ ॥ अथानंतरं दि
 ॥ २ ॥ याः विवाहदीक्षां विधिं गोदानादि व्रतविधानं अचति हतुः कस्यां सत्यां औषधीनां अधिपस्य रंडु स्यादस्यै
 ॥ ३ ॥ उतः कस्यां सत्यां तिथौ जामित्रगुणाचितायां सत्यां ॥ जामित्रगुणेन अचिता सा जामित्रगुणाचिता सत्यां
 ॥ ४ ॥ गुणाचितायां मुख्यतो हिलमातु सप्तमं स्थानं ॥ जामित्रात्तस्य यमि तस्यापतिः ॥ यदि लभे सप्तमं न पश्यति तदा
 ॥ ५ ॥ पश्याद्विप्रतिजामित्रं ॥ कथं च तोहिमवान् समेत बंधुः ॥ समेताः मिलिताः बंधवो यथा सः समेत बंधुः ॥ १ ॥ वैवाहिकैः
 ॥ २ ॥ कसं विधमैर्देहदेह्यग्रपुरं ध्रुवगं ॥ ओसीसुरं सानुमतो नुरागादंतः पुरं चैककुलोपमेयं ॥ ३ ॥ साधुमतः हि
 ॥ ४ ॥ चलस्य पुरं औषधिप्रसूच पुनः अंतः पुरं एककुलोपमेयं आसीत् ॥ बंधवः ॥ कस्मात् ॥ अनुरागात् ॥ चेदात्मा क
 ॥ ५ ॥ चतुर्लोकः ॥ अंतः पुरं च ॥ वैवाहिकैः कौतुकसंविधमैर्देहदेह्यग्रपुरं ध्रुवगं ॥ एककुलेन न उपमीयते एक

१०५

॥ लोपमेयं विवाहस्य इमानि वैवाहिकानि तैः वैवाहिकैः ॥ कौतुकानां संविधानि कौतुकसंविधानि तैः कौतुक
 ॥ १ ॥ विधमैः ॥ २ ॥ संतानकाकीर्णमहापथं ते चीनांशुकैः कल्पितकेतुमालैः ॥ साधुल्लकांचनतोरणानां स्थानांतरं च
 ॥ ३ ॥ वावभासे ॥ ४ ॥ तत्स्थानांतरं स्वर्गइव आवतासे ॥ शुश्रुसे ॥ कथा ॥ हलकांचनतोरणानां सामा ॥ दीप्या ॥ हलकित्या
 ॥ ५ ॥ निकांचनतोरणानि तेषां हलकांचनतोरणानां ॥ संसारादींस्समा ॥ कथं च तत्स्थानांतरं ॥ संतानकाकीर्णम
 ॥ ६ ॥ ॥ संतानकौ कल्पद्रुमैः आकीर्णः महापथो यवनतु संतानकाकीर्णमहापथं ॥ पुनः कथं च तत्स्थानांतरं
 ॥ ७ ॥ चीनांशुकैः कल्पितकेतुमालैः ॥ चीनानि यानि अंशुकानि चीनांशुकानि तैः चीनांशुकैः ॥ कल्पितारचिताकै
 ॥ ८ ॥ मज्जपंक्तिर्यत्र तत्कल्पितकेतुमालैः ॥ ९ ॥ कैवसत्यामपि पुत्रपंक्तौ चिरस्य दृष्टे च मृतो हितवः ॥ उपो
 ॥ १० ॥ दहेति पित्रोः उमा विशेषो ह्युसितं बध्वः ॥ ४ ॥ उमा पार्वती पित्रोः इति विशेषो ह्युसितं सा निशयजीवि
 ॥ ५ ॥ माता च पिता च पितरौ तयोः पित्रोः विशेषेण उह्युसितं विशेषो ह्युसितं सा निशयजीवितं ॥ इति किं

॥ गिरिहणेति ॥ उपोढं निकटं पाणियदणं यस्याः सा उपोढ पाणियदणा ॥ उत्प्रेक्ष्यते पुत्रपौत्रौ सत्या ॥ अपिका
 ॥ त्वेक्ष्यते ॥ विरस्यति विरेण दृष्टा इव ॥ पुनरुत्प्रेक्ष्यते मृतो क्तिता इव ॥ मृता चामो उक्तिता च ॥ मृतो क्तिता ॥
 ॥ वावं कमुदीरितामी सा मंडना मंडनमवधुंक ॥ संबंधनिनो ॥ गिरिः कुलस्य सहातदेकायतनं जगाम ॥ ५ ॥ गिरिः
 ॥ त्वेक्ष्यते ॥ तदेकायतनं जगाम ॥ स पुत्रपुत्रं रततु आयतनं चापकायतनं ॥ एकमुदे ॥ कथंचूतः ॥ गिरिः संबंधनिनो ॥
 ॥ नतिना ॥ अनेक रूपः ॥ कथंचूतदाह ॥ सा पार्वती आकाशं अंकं आययौ ॥ कथंचूता सा पार्वती उदीरिता शीः ॥ उदीरि
 ॥ तशीर्यस्याः सा ॥ उदीरिता शीः ॥ मंडना मंडनं अवधुंक ॥ ७ ॥ मैत्रे मुद्गर्ज शशिल केन योगंगता सुत्ररफालुनीषु ॥ १०६
 ॥ याः शरीरे प्रतिकर्म च कुर्वंधुस्त्रियोयाः पतिपुत्रवत्यः ॥ ६ ॥ याः वंधुस्त्रियः पतिपुत्रवत्यः ता वंधुस्त्रिया तस्याः शरीरे
 ॥ तिकर्म च कुर्वंधुः ॥ कर्मैत्रे मुद्गर्जे प्रक्षाने सति ॥ का सुसमु ॥ उत्तर पालुनीषु रासलक्षणेन चंद्रमसा ॥ सहयोगंगता सु
 ॥ मु ॥ यतयः ॥ पुत्राश्च ॥ पतिपुत्रा विद्यंते यासां पतिपुत्रवत्यः ॥ ७ ॥ सा गौरसिद्धार्थनिवेशवद्भिर्द्वीर्वा प्रवालैः प्रतिनिन

॥ गंगानिर्नासिकौ शेषमुपात्रबाणमस्यंगने पथ्यं सलं चकार ॥ ७ ॥ सा पार्वती ॥ अत्यंगने पथ्यं ॥ अलं चकार ॥ अत्यंगस्य ने
 ॥ पथ्यं वेवं अत्यंगने पथ्यं कथंचूतं अत्यंगने पथ्यं द्वीर्वा प्रवालैः ॥ प्रतिनिनरागं ॥ इवयाः प्रवालाः पस्ववाः तैर्द्वीर्वा प्रवालैः
 ॥ प्रतिनिनरागो यद्यतता प्रतिनिनरागं ॥ कथंचूतैः द्वीर्वा प्रवालैः ॥ गौरसिद्धार्थनिवेशवद्भिः ॥ गौरसिद्धार्थानां निवेशो वि
 ॥ मयेषु ॥ गौरसिद्धार्थनिवेशवंतः ॥ गौरसिद्धार्थनिवेशवद्भिः ॥ पुनः कथंचूतैः अत्यंगने पथ्यं निर्नासिकौ शेषं नि
 ॥ निचूतानां सिर्यवतत् निर्नासिकौ शेषं ॥ पुनः कथंचूतैः अत्यंगने पथ्यं ॥ उपात्रबाणं ॥ उपात्रः गृहीतः ॥ बाणो यत्र तत्र
 ॥ तबाणं ॥ घृतसायकं ॥ इत्यर्थः ॥ पूर्वविधो हि पुष्पलोकाचारः ॥ ८ ॥ वनौ च संपर्कमुपेत्य बालानघेन दीक्षाविधि
 ॥ १ ॥ करेण सानोर्बकुलावसाने संधुक्ष्यमाणे वराशां कलेखा ॥ ६ ॥ सा बाला पार्वती दीक्षाविधिसा यकेन स
 ॥ १ ॥ प्रथाया ॥ वसौ ॥ केन का इव ॥ सानोः करेण संधुक्ष्यमाणा वरमानाशां कलेखा इव ॥ बकुलावसाने ॥ बकुल
 ॥ पान ॥ प्रथाया अवसानं बकुलावसानं ॥ तस्मिन् बकुलावसाने ॥ कस्य पदं प्रांतो ॥ कथंचूतेन दीक्षाविधि सायके

पुनस्तनेन॥ॐ॥तांरोधककेनकतांगतैलामात्रानकालेयकतांगरागां॥वापोवसानामसिमेकयोग्यंनार्य
 नरुखीमस्तु॥मनेषु॥ॐ॥नार्यःतांपार्वतीचक्रासिमुखीअनेषु॥नयंतिस्मा॥कथंस्ततांतांपार्वती
 ननुर्लेन॥कतांगरागैतां॥रोधककेनकतांगतैलंयस्याःसोरोधककेनकतांगतैलातां॥कतांग
 नरसदेहसेदां॥पुनःकथंस्ततांतां॥आश्यानकालेयकतांगरागां॥आश्यानंशुक्रंयतुकालेयंकृष्णगुरु
 कतःअनुरागोअनुलेपनेयस्याःसाश्यानकालेयकतांगरागांतां॥पुनःकथंस्ततां॥अतिथेकयोग्यंवासः
 तांतां॥दधनां॥अतिथेकस्नानेयोग्यं॥चक्रवासावेष्मा॥॥अनेषु॥एणीजप्रापेण॥एणी॥एणान॥नी॥अव
 नतीकोअवा॥अड्वा॥वादि॥अडागम॥सिजद्यतन्यां॥सा॥आगमः॥सिचिपरसैपदेस्वरांतां॥वृद्धिः॥नीकोने॥अनउ
 सिजत्यसविदादित्योपुवः॥अवृक्षानेउसा॥आदेशा॥स्वरहीनं॥सोर्विसर्गः॥अनेषु॥सिद्धं॥ॐ॥विद्यसवेडूर्यशिलव
 णस्मिन्अतिदमुक्ताफलसकिचित्रे॥आवर्जिताष्टापदकुंततोयैःसह्यमेनांस्वपयीबहुवुः॥१०॥चपुनःनार्यःआ

१०७

ष्टिताष्टापदकुंततोयैःपुनांपार्वतीसह्यंयथासुवतितथा॥स्वपयीबहुवुः॥कस्मिन्तस्मिन्चक्रे॥कथंस्तते
 स्मिन्विद्यसवेडूर्यशिलातले॥पुनःकथंस्ततेवज्ज्वाविदमुक्ताफलसकिचित्रे॥अविदानीयानिमुक्ताफलानिने
 षांतकिः॥रचना॥तत्तत्त्रिं॥तस्मिन्मुक्ताफलसकिचित्रे॥आवर्जितानिनीकृतानिअष्टापदकुंततांमुदर्यक
 म॥गानांतोयानि॥स्मिन्तत्तत्त्रिं॥अष्टापदकुंततोयैः॥विद्यसवेडूर्यशिलातलानियस्मिन्तत्त्रिंविद्यसवेडूर्यश
 लांतस्मिन्विद्यसवेडूर्यशिलातले॥स्नानकृत्तिनिवारणार्थंवेडूर्यशिलातले॥ॐ॥सासंगलक्षानविशुद्ध
 नीतपत्कमनीयवस्त्रा॥निवृत्तपर्जन्यडलासिधेकात्यपुत्रकासावसुध्वंज॥११॥सापार्वती॥रजेअशु
 क्ति॥सो॥ते॥प्रफुल्लकासावसुध्वंज॥प्रफुल्लः॥कासायस्यांसा॥कुलकासा॥कथंस्ततांसापार्वती॥मंगलछानवि
 श्वा॥मंगलछानेनविशुद्धानिगात्राणिसस्यासामंगल॥अनेविशुद्धानिगात्री॥पुनःकथंस्ततांसापार्वती॥मुदी
 णान॥च॥नीयवस्त्रा॥एहीतंपत्युडमनीयवस्त्रंयस्यांसा॥एहीतंपत्युडमनीयवस्त्रा॥परिक्षनीकृतवस्त्रंयस्यांसा॥

१०६

॥संघाद्वरयोरस्य तोतलो पश्च॥ धूलं बतं सिद्धं॥ कथं च तस्मात्तन्वी॥ पुरो निषसा॥ निषीदंति स्म इति निषसा॥ पुरः अये
॥ ध्रुवा॥ पुनः कथं च तस्मात्तन्वी॥ इतार्थो गोसा द्वियमाणनेत्रा॥ चतार्था प्राप्नुता यशोसा चतार्थो गोसा॥ अविना
॥ नीलो गोसा॥ तथा इदं यमाणे विलोच्यमाने नेत्रेयासां ताः चतार्थो गोसा द्वियमाणनेत्रा॥ ७॥ ध्रुवोऽयमग्राया जित
॥ मंसावां केशां तमंतःकुसुमंतदीयं॥ यथा ह्रियका विदुदार वंधं इवावता पांडुमंडं ध्रुकदासा॥ १४॥ काचित्
॥ चतदीयं केशां तपांडुमध्रुकदासा यथा ह्रियका॥ वंधं पांडुमध्रुकदासा तेन पांडुमध्रुकदासा॥ कथं च तंतदी
॥ तं॥ ध्रुवोऽयमग्रा॥ आर्द्रता वंधा जितं॥ त्याज्यते स्म इति त्याजितं॥ तं त्याजितं॥ पुनः कथं च तंतदीयं कुसु
॥ मंतःकुसुमं॥ अंतर्मध्रुकुसुमानियस्य स अंतःकुसुमं स अंतःकुसुमं॥ पुनः कथं च तंतदीयं उदार
॥ वंधं॥ यथा स उदार वंधं स उदार वंधं॥ कथं च तेन पांडुमध्रुकदासा॥ इवावता॥ इवा विद्यते यस्य तत्ता इवावते
॥ तं॥ आसक्तकृष्णगुरुचक्रुरद्यागोरोचनायत्र विसंगमं॥ सावकवाकां कितं सैकतां सिंघातसः कां

को॥१५॥नार्यः अस्याः पार्वत्याः अंगं गोरचना पत्रविसंगं वक्रागोरचनायाः पत्रविसंगं रचना विदोषाः यत्र तदा
त्रविसंगं सा पार्वती त्रिस्तोतसः गंगायाः कान्तिं अतीत्य तच्छेत् किं विशिष्टायाः सिद्धा तस्य गंगायाः चक्रवाका
याः चक्रवाकैरं कितं विद्वितं सैकतं यस्याः सा चक्रवाकौ कितं सैकता तस्याः चक्रवाकौ कितं सैकतायाः
अंगं आसक्तशुक्लागरु आसक्तं लसं शुक्लं अगुरु यत्र तदा आसक्तशुक्लागरु ॥१६॥ लभ द्विरेफं परिच
नं समेधलेखं शशिनश्च बिंबं तदान्नम्रं रलकैः प्रसिद्धे चिह्ने दसादृश्यं कथा प्रसंगं ॥१७॥ तदान्नम्रं प्र
प्रसाधितैः अलकैः सादृश्यं कथा प्रसंगं चिह्ने दसादृशाः साधवः सादृश्यं सादृश्यं कथा तस्याः प्रसंगः
वसरं तं सादृश्यं कथा प्रसंगं किं च लभ द्विरेफं पर्णं परिचयं जिह्वा लभा द्विरेफाः चमराः यत्र तत्र लभ
द्विरेफं पुनः किं वा समेधलेखं शशिनश्च बिंबं परिचयं जिह्वा सहमेधलेखं यावत्तते समेधलेखं ॥१८॥
स्मरितारो ध्रुवकषायं हृद्गोरचना सेदनितांतगौरे तस्याः कपोले परसागला सा द्विबंधवद्दंष्ट्रितवप्ररो

१०२

संतानः कल्पवृक्षश्च मंदारः पारिजातकः पंचैते देवतरकाः पुंसि वा हरितः स्त्रियां ॥ श्री ॥

॥ १॥ यवप्ररोदः परलागलासात् शोलालासात् ॥ तस्याः पावेत्याः कपोले च हं वि । बवं ध । लोकस्थने त्राणि बवं ध । विष
नरांतरान् यवर्तयत् ॥ किं विशिष्टः यवप्ररोदः ॥ कर्णार्पितः ॥ कर्णयोः अर्पितः ॥ कथं स्रुते कपोले । रोध्रकषायरुहे । रोध्रक
षायरोध्रकक्षेन रुद्धः ॥ विशद निर्मलः ॥ तस्मिन् रोध्रकषायरुहे ॥ पुनः कथं स्रुते कपोले । गोरोचना सेदनितांत गो
रोचनायाः सेदः नगः ॥ तद्वत्तगौरः ॥ तस्मिन् गोरोचना सेदनितांतगौरे ॥ ॥ लेखा विसक्तः सुविसक्तगात्राः किं वि
ष्टिष्ट विसृष्टरागः ॥ कामप्यतिरिक्तं स्फुरितैरपुष्पदासत्रलावण्यफलोधरोष्ठः ॥ ॥ पुनः सुविसक्तगात्राः
अधरोष्ठस्फुरितैः कामपि अतिवर्तनीयां अतिरिक्तं शोभां अपुष्पत् ॥ अवर्तयत् ॥ कथं स्रुतः अधरोष्ठः
विनक्तः लेखा विसक्तः विसागीकृतः ॥ यौवने न सुविसक्तानि गात्राणि यस्याः सा सुविसक्तगात्रा तस्याः सु
विसक्तगात्राः ॥ पुनः कथं स्रुतः अधरोष्ठः किं विष्टिष्ट विसृष्टरागः किं ॥ शोकं यथाभवति तथा ॥ मधुहिष्टेन
महिकानां उच्छिष्टं तेन मधुहिष्टेन ॥ मदनं न विसृष्टमिति रागो यस्य स मधुहिष्टेन विसृष्टरागः ॥ पुनः क

विप्ररोष्ठः। आसन्नलावण्यफलः॥ आसन्नलावण्यफलं यश्च स आसन्नलावण्यफलः॥ अथ शिरश्चंद्र
 नमस्तुते तिस्र्यापरिहासपूर्वः॥ सारं जयित्वा चरणौ कृशांगीमाल्येन तांतिर्वचनं जगाम॥ १८॥ सापार्व
 तिमालयातां सर्वजघान॥ कथं यथा सवति॥ निर्वचनं यथा सवति॥ निर्गतं वचनं यत्र कर्मणि ततानि
 कथं हृतया सरद्या॥ परिहासपूर्वं यथा सवति तथा चरणौ रजयित्वा इति कृतारशीः॥ इतीति किं॥ अनेन च
 यत्कः॥ शिरश्चंद्रकलां स्पृशेति शिरसि चाचंद्रकलां शिरश्चंद्रकलां॥ तां शिरश्चंद्रकलां॥ परिहासः पूर्वय
 म्॥ एतन्ना परिहासपूर्वं॥ रजयित्वा॥ कृतारशीः॥ यस्याः सा कृतारशीः॥ १८॥ तस्याः सुजातो त्यलपत्रकांते प्रसाधि
 सिर्नयने समीक्ष्य॥ नचक्षुषोऽं कौतिविशेषबुद्ध्या कालांजनं मंगलमित्युपात्तं॥ २०॥ प्रसाधिकां निर्मडनकारि
 तिस्रस्याः पार्वत्या नयने समीक्ष्य कालांजनं इति उपात्तं॥ इतीति किं॥ मंगलमिति चक्षुषोः कांतिविशेषबुद्ध्या
 उपात्तं॥ नगृहीतं॥ कांतिविशेषदीप्तिविशेषबुद्धिः॥ तथा कांतिविशेषबुद्ध्या कथं हृतेन यने सुजातो त्य

११०

त्वं लपत्रकांते॥ सुजातानिया निवत्यलपत्राणि तद्वत्कांते सुजातो त्यलपत्रकांते॥ ते सुजातो त्यलपत्रकांते॥ १८॥ सा
 नत संनवद्विः कुसुमैर्लते वज्रोतिर्निरुद्यद्गिरिव त्रियामा॥ सरिद्धिदंगैरिव लीयमानैरा मुच्यमाना नरणा चकासे॥ २०॥
 सापार्वती आमुच्यमाना नरणा सती चकासे॥ अमुच्यमाना निबध्यमाना नि आनरणा निया स्या सा आ
 मं वच्यमाना नरणा कैः केव संनवद्विः कुसुमैर्लते व संनवतीति संनवतीति संनवद्विः॥ पुनः कैः केव लीयमा
 नम विदंगैः चक्रवाकैः इव॥ लीयते लीयमाना तैः लीयमानैः श्लिष्टाङ्गि सरवत् इव नदीव पुनः कैः केव
 रज्जुर्ज्योतिर्तिः स्त्रियामा इवारा विरिव॥ उद्यंतीति॥ उद्यंतीति उद्यद्गिरिः॥ २०॥ आत्मानमालोक्य चरो नमावे
 त्॥ २१॥ विवेक्षिताय ताक्षी॥ हरोपयाने चरिता वरवस्त्रीणां प्रिया लोकफलोदिवेषः॥ २२॥ सापार्वती॥ ह
 रौ चरिता सती बहवः किं कृत्वा आदर्शविवेकमुकुरु मंडले आत्मानं शोभमानं॥ अवलोक्य कथं कृत
 तान्॥ २३॥ स्त्रिमिताय ताक्षी॥ स्त्रिमिते निश्चले आयते दीर्घे अक्षणीयस्याः सा स्त्रिमिताय ताक्षी॥ हरस्य उपायने

मुनेतस्मिन् दुरोपागमने। हियस्मात्कारणात्स्त्रीणां वेपथुः प्रिया लोकफलः प्रियस्य वत्सलस्य आलोकः।
 वफलं यस्यास्य प्रिया लोकफलः॥८॥ अथ गुलिन्यां हरितालमाई मंगलमादाय मनः शिलाचक्र
 कामलदंतपत्रमातातदीयं मुखमुन्नमय॥९॥ उमासुनोद्देदमनुप्रहृष्टो मनोरथो यः प्रथमं वदन् तमे
 उद्दिशः कथं विद्वाद्दीक्षातिलकं चकार॥१०॥ अथ मने रथः प्रथमं आदौ वदन् कथं सुतो मनोरथः
 सुनोद्देदं अनुलक्ष्य हृष्टः प्रहृष्टः। अथ शब्दः। तृतीयार्थः। उमासुनोद्देदं स ह प्रहृष्टः। इत्यर्थः॥ उमासुनोद्दे
 दं पत्रपदे अनुयोगे द्वितीया॥ कर्म प्रवचनीयं इति सूत्रबलात्। उमाया सुनोत योः उद्देद उक्रमः। उमासुनोद्देद
 त उमासुनोद्देदं॥८॥ मेनामाता तमेव मनोरथं कथं वित्तं लेन विवाद्दीक्षायां न दाश्रयं स हृष्टिवात्। उद्दि
 शः कथायाः विवाद्दीक्षातिलकं चकार। विवाद्दीक्षायाः तिलकं विवाद्दीक्षातिलकं। किं कथा। अथ अनंतरं॥
 अंगुलिन्यां आर्द्रहरितालं। आदाय। गृहीत्वा। च पुनः किं कथा। तदीयं मुखं उन्नमय। उन्नमनं पूर्व उन्नमय। तस्या

१११

तर्जया हृदंतदीयं। कथं हृतं मुखं कर्णावसक्तं। मलदंतपत्रं। कर्णयोः अवसक्तं लग्रं दंतपत्रं हृसीदशनघटितादंतपत्र
 पतायत्र तत्। कर्णावसक्तं मलदंतपत्रं॥८॥ अथ गुलिन्यां हरितालमाई मंगलमादाय मनः शिलाचक्र
 अथ गुलीति प्रतिसार्यमाणं। सुस्ती मयं कौतुकद्वयं सूत्रं॥१०॥ च पुनः सामेना अस्याः पार्वत्या कर्णमयं कौतुकद्वयं
 मवदं॥ कौतुकं विवाद्दीक्षायां कौतुकद्वयं सूत्रं। कथं चूतासा। मेना। अस्या कुलहृष्टिः। अस्वैः। आकुला हृष्टिः स्या
 त। अस्या कुलहृष्टिः। कथं चूतं कौतुकद्वयं सूत्रं। अनांतरं कल्पितं संनिवेशं॥ एकस्मात्। स्थानात्। अथ स्थानं।
 तस्मिन् स्थानांतरे॥ कस्मिन् स्थितं संनिवेशो यद्युक्तं। कल्पितं संनिवेशं॥ रचितं स्थानं। इत्यर्थः॥ पुनः कथं चूतं
 तं। अथ गुलीति प्रतिसार्यमाणं॥ अस्याः अंगुल्या ता निः प्रतिसार्यते। प्रतिसार्यमाणं। कर्णा निः निवृत्तीकृतं
 तं। कर्णा नां विकारः। कर्णमयं॥८॥ दीरोदबलेन सफेनं सुजायया प्रवेदेव शरस्त्रिणामा॥ नवनवं हौमनिव
 तानं। सुजायया नोदपणमादधना॥१०॥ सा पार्वती। अथ पुनरपि दर्पणं आदधना॥ मतीव तौ॥ कथं चूतासा पार्वती

होमनिवामिनी॥नवंनवंचतनंचतनांहोमंपदमत्रं वसुंशीलं यस्याः सा होमनिवामिनी उत्प्रेक्षते। मयेन पुं
 न्वेलेवा। सहफेनपुंजेनवर्ततेयासासफेनपुंजा॥हीरोदयममुद्रवेलाहीरोदवेला॥५ पुनरुत्प्रेक्षते। पर्याप्त
 रक्षियामेव॥पर्याप्तशुंदोयस्याः सा पर्याप्तचंडा। शारदः। श्रियामाशरक्षियामा॥६॥तामर्चिताः। कुलदेवता
 कलप्रतिष्ठां प्रणमय्यमेना॥अकारयतुकारयितव्यादक्षाक्रमेण पादग्रहणं सतीनां॥२७॥मातामेनातां पार्वतीक
 वताः। प्रणमय्यक्रमेण सतीनां साध्वीनां पादग्रहणं अकारयतु॥पादवंदनं अचीकरत्॥प्रणमनं पूर्वप्रणमय्य
 कृतं। कृतं। कुलदेवताः। अर्चिताः। पूजिताः। कथं नृतां पार्वती। कुलप्रतिष्ठां। कुले प्रतिष्ठा कीर्तयिष्यामः॥
 कलप्रतिष्ठातां। कुलप्रतिष्ठां। कीर्त्तिकरी। कथं नृतां मेना॥कारयितव्यादक्षा। कार्यते कारयितव्यां॥तत्र दक्षा कारवि
 तव्यादक्षा। एमप्रद्वेराहेण मूलो न॥नमः॥प्रपूर्वः॥प्रणमतिकश्चित्तमस्य प्रयुंके। क्षतो यदेताविशु। इष्टप्रय
 ॥प्रणमि। प्रमेमनं पूर्वप्रणमय्य। एककर्तृकयोः पूर्वकालेत्का॥समासेनावेत्यननू॥कोयप्र॥नाम्यंतयोर्धु

११२

विकरणयोर्गुणः॥पुत्रयु॥द्युज्जनमः॥प्रणमय्यसिद्धं॥६॥अखंडितं प्रेमलतस्रसिद्धं पत्करित्युच्यते तासिरुमा
 अनया॥तथा उत स्याद्देशरीरलासातृयश्चाकृताबंधुजनाशिष्यापि॥२८॥तातिः। स्त्रीतिः नम्रा। उमा। इति उच्यते स
 मीति किं॥पक्षः अखंडितं प्रेमलतस्रः॥इति॥तथा पार्वत्या तस्या ईश्वरस्य अदेशरीरलासातृ। बंधुजना। शिष्यापि
 मरुता॥बंधुजनानां। अविषः बंधुजनाशिष्याः॥६॥इकाविस्त्योरनु रूपमद्रि स्याकृती। इत्यमरोपयिवा॥सम्यस
 ॥मुद्रा। सुतायां तस्मात्तृषां कागमनप्रतीकः॥६॥कृती अद्रिः। तस्याः पार्वत्या अशेषकृत्य अशेषयिवा॥समाया
 ॥तस्मात्तृषां॥अशेषं लिख्यते॥अशेषं करोति॥अशे। तदा चष्टे। इतु प्रयय। इवर्त्तव॥अकोलो। अशेषि। अशेषने
 ॥यिवा॥एककर्तृकत्वाप्रत्ययो द्वेडागमोऽसौ वक्ष्यते कथादिद्युज्जनो देव्य कारादेशः॥इडागमः। नाम्यंतयोः। पु
 ॥तस्य यिवा सिद्धं। कथं नृत॥अद्रिः। तृषां कागमनप्रतीकः॥तृषां कथा ईश्वरस्य आगमनं प्रतीक्यते तृषां का
 ॥नदः। मीदः॥कथं नृतं कृत्य॥इकाविस्त्योः अनु रूपं॥योग्यं॥इकाविस्त्यतिश्च इकाविस्त्यतीत्योः इकावि

संनिधेर्चावत्मानित्यं। सानिध्यापक्षः सानिध्यापक्षः। तस्मिन्नासोनिध्यापक्षः। यथाप्रदेशं पुनरुक्तं।
पक्षः सानिध्यापक्षः। शरीरमात्रं विकृतिप्रपेदेन यैव तस्य फलिरत्रोक्तः। ३४। पुनरुक्तं शरीरमा
त्रं प्रपेदे। आपन्नराणां प्राप्य। फलरत्रोक्तं स यैव तस्य। न रूपं तरे आपन्नराणां सत उपबलं कास्त्व
तिरुक्तं। पुनरुक्तं शरीरमात्रं। यथा प्रदेशं। यथा सानिध्यापक्षं। आपन्नराणां तरे करिष्यती। एकस्मात् आपन्नराणां
तिरुक्तं। आपन्नराणां तरे। तस्यासावः आपन्नराणां तरे। करिष्यतीति करिष्यतीति। तस्यैव करिष्यतीति। ३५। दिवापिनिध्या
पक्षः। रीचिसमावाल्यादना विःकृतलां कुनेन। चंद्रेण नित्यं प्रतिसिद्धमौलं। ३६। मणो किंयदहं। ३७। अस्मि
कं नरस्य चूडामणो किंयदहं। अपि तु न किमपि। कथं चूतस्य दूरस्य चंद्रेण नित्यं प्रतिसिद्धमौलं। प्रतिसिद्धमौलि
स्य सप्रतिसिद्धमौलिः। तस्य प्रतिसिद्धमौलिः। कथं चूतेन चंद्रेण। बाल्यात्। बाल्यात्। अना विःकृतलां कुनेन।
आविःकृतलां कुनेन सः अना विःकृतलां कुनेन। तेन अना विःकृतलां कुनेन। पुनः कथं चूतेन चंद्रेण दिवा

यं ते दिवसेपि निष्ठे। तमरीचिसमा। निष्ठेता प्रसूता मरीचिसाः येन सानिध्यापक्षं तमरीचिसाः तेन निष्ठेता मरीचिसाः। ३८।
प्रसूता तैकप्रसवः प्रसवो प्रसिद्धमेव। यथा विधिर्विधायकः। आत्मानमास नगणोपनीतस्वदे निष्कप्रतिमं ददर्श। ३९। प्रसि
द्धमेव विधे। विधेता रश्मिः आत्मानं रश्मिः निष्कप्रतिमं ददर्श। निष्कप्रतिमं आत्मानं प्रतिमं यथा सानिध्यापक्षं प्रतिमं
प्रसूतं वक्तुं विमं। प्रसिद्धो योनेय विधिः। मंडनरचना प्रसिद्धनेय विधिः। तस्य प्रसिद्धनेय विधिः। कथं चूतेन रश्मि
चूतं मणोपनीतं। आसन्नगणेन उपनीतः। आनीतं तस्मिन्। आसन्नगणेन उपनीतः। कथं चूतः। विधायकः रश्मिः। ४०।
चूतं मणोपनीतं। प्रसवो वातु अदुतेकप्रसवः। अदुतस्य आश्रयस्यो वक्षसवः। निधिः। ४१। मणोपनीतं दिव्यं। जालं बीजाईलव
चूतं मणोपनीतं। तद्वत्किं संहिषवद्वत्प्रणामं। ममारुह्य केलासमिव प्रतप्ता। ४२। स ईश्वरः गोपति आरुह्य प्रतप्ता। कति
चूतं मणोपनीतं। कथं चूतः। मईश्वरः। नंदिचुजावलेबी। नंदिनः। पुनः अवलंबते। नंदिचुजावलेबी। कथं चूतं गोपति।
चूतं मणोपनीतं। ततचारुष्टं। शाईलवर्मणा आवृतं चारुमनोहरं। पुष्टं यथा स शाईलवर्मणा वृतं चारुष्टं। पुनः कथं
चूतं मणोपनीतं। तद्वत्किं संहिषवद्वत्प्रणामं। तस्मिन् ईश्वरे यातकिं। तया संहिषं संहिषवद्वत्प्रणामं येन। सा तद्वत्किं स

[illegible]

११५

ये ते यस्यां सा बलाकिनी । नीला । वामोपयोदराजिश्च नीलपयोदराजिः । कथं ह्युतानीलपयोदराजिः । इरं हरे पुरः । अथ
प्रशतक्रदा । द्विप्रशतक्रदा विद्युत्तु यस्याः सा द्विप्रशतक्रदा । ७८ ॥ ततो गणैः शूलचक्रपुरोगैरुदीरितो मंगलत्रयघोष
रुश्रुगाण्यवगादमानः । शसं स मेवावसुरं सुरेभ्यः ॥ ७९ ॥ ततो नंतरं । मंगलत्रयघोषसुरेभ्यः सेतावसरं शरीसं ॥
मंगलत्रयमंगलत्रयघोषः । शूलचक्रः । ईश्वरश्च पुरोगैः गणैः । उदीरितः । पुनः कथं ह्युतानीलपयोदराजिः । किं कुर्वीत शूल
चक्रमुमरुश्रुगाणि । अवगादमानः । अवगादते अवगादमानः । ८० ॥ उपरि दत्तस्य सहस्ररश्मिस्तु नवीनिर्मितमातप
हकुलादविद्वरमौलिर्वनौवहत्तगांगमिव प्रवाहः ॥ ८१ ॥ सहस्ररश्मिः । सूर्यः । तस्य ईश्वरश्च नव आतपत्रं । आदित्य
आतपत्रं । वज्राब्रह्मणानिर्मितं । तद्वकुलात् । अविद्वरमौलिः । स ईश्वरः । वनौ । नृपेक्षते । स ईश्वरः । गांगं प्रवाह
तस्य क्वच्यडुकुलं । तद्वकुलं । तस्मात्तद्वकुलात् । अविद्वरमौलिः । सूर्यः । आतपत्रं । वज्राब्रह्मणानिर्मितं । तद्वकुलात् । अविद्वरमौलिः । ८२ ॥
८३ ॥ ननु । मुने तदानीं स चामरे देवमसंविधातां ॥ समुद्रगाह्यं विपर्ययं । स ईश्वरः । स पाते इव लक्ष्मणः ॥ ८४ ॥ स चामरे ग

११९

धीणैः दत्तैः विश्वावसु प्राग्रहरेः संगीयमाना त्रिपुरावदानः पुनः कथं दत्तः तारा ० अध्वं तविकारलंघ्यः न ध्वं तव
 करेण लंघ्यः अध्वं तविकारलंघ्यः ताराध्विपश्चंद्रश्चखंडं धरयन्तीति ताराध्विपश्चंद्रधरी विश्वावसुनामा प्राग्र
 हरोऽग्रे सरोयेषां तं विश्वावसु प्राग्रहरेः संगीयमानं त्रिपुरस्य अवदानं खंडं नेयस्य सा संगी
 यमानं त्रिपुरावदानं ॥ ४ ॥ खेखेलगामी तमुवाहवाहः स शङ्खचामीकर किंकिणीकः तदा तिघातादिवलप्रपंक
 जमुद्गुः प्रोतघने विघाणे ॥ ५ ॥ वाहः दृषः खेखाकाशे तं ईश्वरं उवाहः कथं दत्तः वाहः खेलगामी खेलेन की
 र्त्तुतीति खेलगामी पुनः कथं दत्तः वाहः स शङ्खचामीकर किंकिणीकः स शङ्खचामीकर किंकिणीया गुरु
 त्ति स ॥ ६ ॥ स शङ्खचामीकर किंकिणीकः किं ऊर्वरा प्रोतघने विघाणे मुद्गुः वारं वारं पुचनः प्रोतः घनोयाया
 व ॥ ७ ॥ उल्लेख्यते तदा तिघातात् ॥ लप्रपंकजवा तदस्य अतिघातः तदा तिघातः तस्मात् तदा तिघातात् ॥ ८ ॥
 प्राप्तापरात्रियोगी न गेन्द्रगुप्तं न गारं मुद्गुर्त्ता ॥ ९ ॥ पुणे विलये देह रट्टे प्रातैः सुवर्णसूत्रैरिव कथ्यमाणा ॥ १० ॥ मध

धरणः सेतुययोः तौ तिनैकसेतुः॥ हरविमर्षिघोषौ॥ इति जस्य विशेषणं अपि धीते छाद्यते॥ अनेनेति
 कपाटी अवाप्योरुपसर्गयोः॥ अपिका अकारकोलोमु॥ ७॥ क्रीमान् चतुर्धरोदरेण प्रेलोक्य वंदे नर
 ॥ पूर्वमहिमा सहितश्च हरमावर्जितं नात्मशिरा विवेद॥ ५४॥ त्वमिधराः क्रीमान् नूलकावान् चतुर्धरो
 दरेण कृतप्रणामः॥ कृतः प्रणामो यस्मै सकृतप्रणामः॥ हियस्मासहिमाचलः॥ तस्य ईश्वरस्य महिमा
 शोऽप्यं च यः॥ सहिमाचलः कर्तुः॥ आत्मशिरः कर्मान विवेद॥ कथं च तं शिरः॥ पूर्वमादौ आवर्जिते स्मा आवर्ज
 ॥ आवर्जितं कथं यथा सवति दुरं यथा सवति तथा॥ अत्यर्थं यथा सवति॥ ७॥ सप्रीतियोगाद्विकसन्मुखश्रीः
 नामा नुरये सरतामुपेत्या॥ प्रवेशयन्मंदिरं सुदमेन मागुल्फकीर्णपणमार्गपुष्पं॥ ५५॥ सहिमाचलः एनं इश्वरं
 समुद्धमंदिरं प्रावेशयन् किंचित्॥ मातुः॥ अये सरतां उपेत्या॥ अये सरस्य नावो अये सरतां॥ तां अये सरतां॥ उपा
 नं पूर्वं उपेत्या॥ उपसमीपे गमनं उपायनी कथं च तः॥ सहिमाचलः॥ प्रीयोगात् विकसन्मुखश्रीः॥ विकसंतीमु

११५

श्रीर्यस्य सविकसन्मुखश्रीः॥ ७॥ कथं च तं मंदिरं॥ आगुल्फकीर्णपणमार्गपुष्पं॥ आगुल्फकीर्णानि आयणमार्गे
 पुष्पये पुष्पाणि यस्य तन् आगुल्फकीर्णपणमार्गपुष्पं॥ आयणं शुनिषद्याया मिश्रसरः॥ निषीदंति अस्यामिति
 ॥ ५६॥ तस्मिन् मुकुर्वेत् पुरसुंदरीणां प्रसादमाला सुवचनं वरे वसुक्तान्यकार्याणि विवेदि
 मनि॥ ५७॥ तस्मिन् मुकुर्वेत् तस्मिन् हरेण पुरसुंदरीणां प्रसादमाला सुविवेदिता निचरितानि पुवं वचनं कथं च तानि वि
 वेदिता निमुक्तान्यकार्याणि मुक्तानि अन्यकथोणियेषु तानि मुक्तान्यकार्याणि कथं च तानां पुरसुंदरीणां प्रसादमाला
 लालमानां॥ ७॥ आलोकमार्गं सहसा व्रजं त्याकया चिदुद्देष्टुं न वा तं माल्यः॥ वद्धुं न संता वितपुवता वकरे
 पिद्विकेशपाशः॥ ५८॥ कया चिन्नाय कया तावत् आदौ करेण रुद्धोपिकेशपाशः वद्धुं न संता वितपुवता न
 वधनाय वद्धुं किं कुर्वं त्याः॥ सहसा रुदिति आलोकमार्गं गवाहदं न पर्थं व्रजं त्या॥ कथं च तं केशपा
 शं न वा तं माल्यः॥ उद्देष्टुं न शक्यते न वा तं त्यक्तं माल्यं येन॥ स उद्देष्टुं न वा तं माल्यः॥ ७॥ प्रसाधिकालं वित

महिषकाचिद्वरागमेवा॥ उम्हृष्टलीलागतिरागवाहादलककांकांपदवीततान॥ ५७॥ कथंचित्प्रसाधिकाले
 कथादंष्ट्राहियगवाहात् अलककांकांपदवीततान॥ कथंचित्प्रसाधिकाले उम्हृष्टलीलागतिः उम्हृ
 तिर्वयासा उम्हृष्टलीलागतिः कथंचित्प्रसादोद्वरागोद्वरागोयसुतद्वरागोप्रसाधिकायामं
 धिकाया अलंबितं प्रसाधिकाले वितं अलककांकां यथासा अलककांकां॥ तां अलककांकां॥ ५८॥ विलो
 र्हिणमंजनेन संसाद्य तद्वंचितवामनेत्रा॥ तथैव वातायनमनिकर्षययौशलकाकामपरावहंती॥ ५९॥ अपरा
 चित्रायकाशलाकां वदती सती तथैव उम्हृष्टलीलागतिः वातायनमनिकर्षययौ॥ वातायनमनिकर्ष
 नायनमनिकर्षा किं कृवा दहिणा॥ विलोचनं अंज सिद्धा॥ नेन संसाद्य संयोज्य संसावनं पूर्वसंसाद्य॥ तादं
 तवामनेत्रा तेन अंजनेन वंचितं वामनेत्रं यथासा॥ तद्वंचितवामनेत्रा॥ ६०॥ जालांतरप्रेषितदृष्टिरन्या प्रस्थान
 नीनवबंधनीवीनातिप्रविष्टातरणप्रसेणाहसेन तच्छाववलयं वास॥ ६१॥ काचित् अन्धानायाका प्रस्थानति

१२०

नीवीनवबंध॥ कथंचित्प्रसादोद्वरागोद्वरागोयसुतद्वरागोप्रसाधिकायामं
 नातूतिना प्रस्थानतिना॥ तां प्रस्थानतिना॥ केवलं हसेन वासः अवलं च्यत छौ॥ छिता॥ कथंचित्प्रसादोद्वरागोद्वरागोयसुतद्वरागोप्रसाधिकायामं
 तेप्रविष्टातरणप्रसेणा॥ ६२॥ अर्द्धाचितामचरमुच्छितायाः पदे पदे दुर्नमिते गलंती॥ कस्याश्चिदासीदमना तदा
 मंगुष्टसुलपितसुत्रशेषा॥ ६३॥ सत्वरमुच्छितायाः कस्याश्चित् रमना तदानीं तस्मिन् अवसरो अंगुष्टसुला
 चत्रशेषा आसीत्॥ अंगुष्टसुले अर्पितः सुत्रशेषो यथाः सा अंगुष्टसुलपितसुत्रशेषा किं कृवती दुर्नमि
 ती॥ अवलंती दुष्टं नमितं निधनं निक्षेपः निहितं दुर्नमितं सत्वरचलता द्वा दुर्नमितं तस्मिन् दुर्नमितं
 मना अर्द्धाचिता अर्द्धाचामोचिता अर्द्धाचिता॥ ६४॥ तासां मुखे रासवगंधनं तद्विप्रितराः सो प्रकुचद्वला
 नेत्रत्रमरेर्गवाहाः सहस्रपत्रातरणा इवासन्॥ ६५॥ तासां मुखेऽद्याप्योत्तराः गवाहाः सहस्रपत्रात्
 न॥ अलवन्॥ आप्रं अंतरं मध्यं येषी तेद्याप्रंतराः कथंचित्प्रसादोद्वरागोद्वरागोयसुतद्वरागोप्रसाधिकायामं

नंतरं ईश्वरः अदिपतेः हिमाचलस्य कक्षांतराणि विवेश ॥ कथं च तानि कक्षांतराणि किमलासनेन नञ्द्रगाय
 निकृत्वा उच्चाः वृषसातुः अवतीर्य कस्मात् कइवा शरघनात् दीधितिमान् इवा चंड इव शरदः ॥ घनवारस्य
 तद्वारघां नातु ॥ कथं च तस्मै ईश्वरः अकृतदत्तहस्तः ॥ अच्युतेन कस्मेन हस्तः ॥ हस्तो यस्य स अच्युतस्तद्वत् ॥ अदि
 कथं च तस्मै कवचनोतः ॥ ७८ ॥ तं चेन्महेंद्रप्रसुरवाश्च देवाः सप्तर्षिर्गुराः परमर्षयश्चागणाश्च गिर्यालयमवगच्छन्
 मोक्षमार्गं न मिदोत्तमार्थाः ॥ ७९ ॥ ईंद्रप्रसुरवाश्च देवाः तमीश्वरं अचगच्छन् अचक्रुः पश्चात् गिर्यालयं अचगच्छन्
 जगत्स्य लयः ॥ गिर्यालयः तं गिर्यालयं ॥ निकायं निलया लयाः ॥ निवीयं ते यस्मिंश्चित् निकायः ॥ निवासः ॥ सप्तर्षि
 तं स्यात्परमर्षयः ॥ वपुनः ईश्वरं अचक्रुः पश्चात् गिर्यालयं अचगच्छन् अचगच्छन् गणान् हिमदाकालप्रवृत्तयः ॥ तं ईश्व
 रं कृत्वा वपुश्चात् गिर्यालयं अचगच्छन् हिमालयगदं अचगच्छन् केकसिवा ॥ उत्तमार्थाप्रधानकार्याणि
 ॥ अरं सप्तमिव ॥ उत्तमाश्च ते अर्थाश्च उत्तमार्थाः ॥ अष्टवस्त्वनियशो निमि आरं सप्तमिव ॥ ८० ॥ दुकूलवा

१२३

विवधसमीपं निवेदिनी तैरवरोधस्ते ॥ वेलासकाशं स्फुटफेनराजिर्न वैरुद्वानिव वेदपादैः ॥ ७९ ॥ विनीतैरवरो
 धितो विदुः कंठु किनः कर्तु ईश्वरः कर्मवधूसमीपं निवेदिनी ॥ बध्ना समीपः वधूसमीपः संवधूसमीपः ॥ कथं च त
 ॥ ८० ॥ दुकूलवासाः सितप्रहां वरधरः ॥ दुकूलवाससीयश्चासदुकूलवासाः ॥ अवरोधः अंतःपुरधारकाः ॥ अवरोध
 मासः ॥ अवरोधरजैः ॥ केकसिवा न वेद्वेदपादैः चंडकिरणैः ॥ उद्वान्मसमुद्रः ॥ वेलासकाशमिव ॥ वेलायाः सव
 द् वेलासकाशां वेलासकाशी ॥ कथं च त उद्वान्मसमुद्रः ॥ स्फुटफेनराजिः ॥ स्फुटाप्रकटाफेनराजिर्न वैरुद्वानिव वेदपादैः
 ॥ ८१ ॥ तत्रेश्वरो विष्टरसाग्यथावत् ॥ सरन्नमर्धमधुमजगद्यी ॥ न वेदुकूलैश्च न गोपनीते प्रत्यग्रही
 र्मिंश्च वेध्याः ॥ ८२ ॥ तत्रेश्वरमुद्रा ईश्वरसमरं अर्धं प्रत्यग्रहीत् ॥ कथं च थासावतितथा ॥ यथावत् ॥ यथा
 ॥ यथायोग्यं ॥ विष्टिवदित्यर्थः ॥ वपुनमधुमतागद्यं प्रत्यग्रहीत् ॥ मधुविद्यते यत्र स वपुमधु ॥ वपुनः न गोप
 ॥ न वेदुकूलैः प्रत्यग्रहीत् ॥ स ईश्वरः सर्वप्रसन्नं वेध्यां प्रत्यग्रहीत् ॥ न संवेध्यां श्रव्यां असंवेध्यां तत् ॥ अर्धं च

कथं च तः स ईश्वरः विहरता कृ। विहरं स जने विहरता कृ॥ ७४॥ तथा विवृद्धान न न चंद्रकांत्या प्रफुल्लवद्भुजमु
 मायाः॥ प्रसन्नचेतः सलिलः शिवो हस्तसंमृज्यमानः शरदेवलोकः॥ ७५॥ तथा उमाया पार्वत्या संमृज्यमा
 शिवः प्रसन्नचेतः सलिलो हस्तः॥ प्रसन्ननिर्मलचेतः पुवसलिलं यथा स प्रसन्नचेतः सलिलः॥ संमृज्यते संमृज्य
 कथं च तया पार्वत्या॥ विवृद्धान न न चंद्रकांत्या॥ आननमेव चंद्रकांत्या॥ विवृद्धान न न चंद्रकांत्या॥ विवृद्धान न न चंद्रकांत्या॥
 विवृद्धान न न चंद्रकांत्या॥ तथा विवृद्धान न न चंद्रकांत्या॥ कथं च तः शिवः प्रफुल्लवद्भुजः उमाया प्रफुल्लानि वस्त्रं येषु
 जं सुदानियस्य सः प्रफुल्लवद्भुजः उमाया॥ उमाया ते॥ शरदा संमृज्यमानो लोक इवा॥ ७६॥ तथाः समाप विष्णुकातराणि
 तं स्यात्तव वस्त्रा पित संहतानि॥ द्वीयं त्रणां तद्वत्तम वस्त्रं व न्योन्यलोलानि विलोचनानि॥ ७७॥ तथाः पार्वती परम
 तकाः॥ विलोचनानि तद्वत्तम निद्वीयं त्रणां आन शिरो॥ अश्वत्थवना क्रियः लज्जायाः॥ यत्रणामील नंदीयं त्रणां तां द्वा
 ॥ कथं च तानि विलोचनानि॥ किं विद्वत्तव वस्त्रा पित संहतानि॥ किं विद्वत्तव वस्त्रा पितानि मिलितानि संहतानि

१२४

किं विद्वत्तव वस्त्रा पित संहतानि॥ किं विद्वत्तव वस्त्रा पितानि मिलितानि संहतानि॥ किं विद्वत्तव वस्त्रा पितानि मिलितानि संहतानि॥
 शिरो अश्वत्थासौ अश्वत्थासौ अश्वत्थासौ अश्वत्थासौ अश्वत्थासौ अश्वत्थासौ अश्वत्थासौ अश्वत्थासौ अश्वत्थासौ अश्वत्थासौ
 तस्मान्नागमना परादिरंतश्च संयोगः॥ आयेन आगमः॥ नाद्यं जनमः॥ श्रुद्यं जनमः॥ आन शिरो सिद्धिः॥ ७८॥
 मातुली करं शैल गुरुपती तं जया दतां सांगुलि सप्तसुतिः॥ उमा तनौ गृह तनोः स्मरस्य तत्कं किनः पूर्वमिव प्ररोहः॥ ७९॥
 तस्याः पार्वत्याः करं जया दतां कथं च तं करं॥ शैल गुरुपती तं शैल गुरुपती तं शैल गुरुपती तं शैल गुरुपती तं शैल गुरुपती तं
 तं शैल गुरुपती तं॥ पुनः कथं च तं करं॥ ता सांगुलि ता सांगुलि ता सांगुलि ता सांगुलि ता सांगुलि ता सांगुलि ता सांगुलि ता सांगुलि ता सांगुलि
 रतिवत्तु ते॥ उमा तनौ गृह तनोः स्मरस्य पूर्वप्ररोहमिव॥ अंकरमिव॥ उमाया तनुः॥ तस्यां उमा तनौ गृह प्रवृत्ता त
 तस्यां गृह तनु स्या॥ गृह तनोः कथं च तस्या स्मरस्य॥ तत्कं किनः तस्मात्तु ईश्वरा त्वां का॥ तत्कं की तत्कं किनः॥ ८०॥
 तका क्रमः प्रादुरचुडमायाः स्त्रिं चांगुलिः पुंगव केतुरासीत्॥ वृत्ति स्योः पाणि समागमेन समं वित्तं केवमनो सव

७१॥ त्रिमायाः पार्वत्याः रोमोद्गमः। प्रादुरन्तः। पुंगवकेतुः ईश्वरः। चित्रांगुलिः। आसीत्। पुमांश्चासौ गवश्च पुंगवः
 चर्यश्च। पुंगवकेतुः। चित्रांगुल्यो वयसश्चित्रांगुलिः। तयोः पार्वती परमेश्वरयोः पाणिसमागमेन
 सावतिः समंसमकाले विसृज्य। कृते वा। सुदरो मां वा दयोः हि कामश्च वृत्तयः। पुंगवकेतुः। पुमश्च
 पुंगवः। गोस्तद्विना निधेये। गोश्रागे अतः प्रत्य। ओ अतः। योजनमा। पुंगवा प्रा॥ ७॥ प्रयुक्तपाणियदणो यद
 ध्रुवरं पुष्टाति कांतिमय्यां। सांनिध्ययोगादनयोः सदानो किंकथ्यते श्रीरुतयस्य तस्या॥ ७॥ प्रयुक्तपाणिय
 जपरिषत्तु ध्रुवरं यत्त्रयां कांतिं पुष्टति। प्रयुक्तपाणियदणं यस्यात्तत्प्रयुक्तपाणियदणो तदानो उत्तयोः अनयोः
 तं सादृशयोगात्तस्य उत्तयस्य श्रीः किंकथ्यते। ७॥ प्रदक्षिणप्रक्रमणात् रुद्रविषसन्निधुर्न च कामा। रमे
 भिकाः। तेष्विव वर्तमानमन्योन्यसंसक्तमहस्त्रियामौ॥ ७॥ उदर्विषः कृशानोः प्रदक्षिणप्रक्रमणात् रुद्रसन्निधौ तन्नि
 म्। कामा॥ उद्वेक्षते। अन्योन्यसंसक्तं अहस्त्रियाममिव। अहस्त्रियामाव अहस्त्रियामं। कथं नृत्तं अहस्त्रियामं।

१२५

७२॥ उपांतेषु निकटेषु वर्तमाने। त्वमसाणी। वर्तते वर्तमाने। उक्कटानि अथी विषयस्य स उदर्विषः। तस्य उदर्विषः। ७॥
 यती त्रिः परिणीय वक्त्रिभन्योन्यसंस्पर्शनिमीलितौ। तां कारयामास वधूं पुरोक्षसुस्मिन्समुद्राद्विधिला
 ७॥ ७॥ पुरोक्षसांपावर्तौ। तस्यैव समुद्राद्विधिवद्गोलजमोक्षेण कारयामास किंकवा॥ तौ दंपती तं वक्त्रि
 लीया परिणयने पूर्वे परिणीया कथं नृत्तौ तौ दंपती। अन्योन्यसंस्पर्शनिमीलितौ। अन्योन्यसंस्पर्शनिमी
 लितौ। तौ अन्योन्यसंस्पर्शनिमीलितौ। ७॥ सा लाजधूमजलिमिश्रगंधं गुह्यपदेशाद्दर्शनं निनाय।
 तं संपिजिषः स तस्यामुद्गूर्जकस्य तलतां प्रपेदे॥ ७॥ सा पार्वती। गुह्यपदेशात् लाजधूमजलिकर्तृवद
 नेनाय। कथं नृत्तं लाजधूमजलिमिश्रगंधाद्गंधां प्रपेदे। तद्गंधां प्रपेदे। लाजानां धूमः। तस्या
 जलिगलाजधूमजलि। तौ लाजधूमजलिगुरोः उपदेशात् गुह्यपदेशात्। तस्मात्। गुह्यपदेशात्। कपोलसंसर्पि
 मलाजधूमजलि। तस्याः पार्वत्याः मुद्गूर्जकस्य तलतां प्रपेदे। कपोलयोः संसर्पिणी शिखायश्च सकपोल

शिष्यः॥ आतदीषदाईरुणगंडीलेखमुक्तासिकालोजनरागमशोः॥ बध्मुखंकांतयवावर्तसमाचारधूमय
 रवा॥ ७॥ शतद्वध्मुखंआचारधूमयदृणातृकांतयवावर्तवत्तु॥ कांतःयवावर्तसाययतनाकांतयवावर्त
 र्त्तवध्मुखं॥ ६॥ षदाईरुणगंडीलेखं॥ ६॥ षत्तुआर्द्राअरुणार्द्रलेखाययततृईषदाईरुणगंडीलेखं॥ पुनः
 वध्मुखंअशोः॥ उक्तासिकालोजनरागं॥ उक्तासीउक्तामशीलः॥ कालोजनरागोयथाततु॥ उक्तासिकालो
 गो॥ ७॥ वध्द्विजः॥ प्रादतवेषवसेवद्विर्विवाहंप्रतिपूर्वमाही॥ शिवेनतत्रीसहधर्मवर्गकार्याचयामुक्तविवा
 हाति॥ ७॥ द्विजः॥ ब्रह्मावध्पार्वतीइतिप्राद॥ इतीतिकिं॥ देवसेपुषवक्तिः॥ तवविवाहंप्रतिपूर्वमाहीइति॥ पूर्वमा
 हीया॥ देवसे॥ वयाशिवेनतत्रीसह॥ धर्मवर्गमाध्वी॥ व्रतकार्यइतिकथं॥ तयाचया॥ मुक्तविवारया॥ मुक्त
 तपरोयया॥ सामुक्तविवारा॥ तयामुक्तविवारयानिःसंशयधर्मचरणकार्यमित्यर्थः॥ ७॥ आलोचनांतंश्रवणो
 ग्मुक्तपीतंगुरोसद्वनंनकाद्यानिदाघकालोत्पणतप्रयेवमाहंइमंतःप्रथमंश्रुयिथाः॥ ७॥ सवान्या॥ गुरोः

१२६

दंलंवनंपीतं॥ अतमंगीकृतंकिं॥ आलोचनांतंयथातवतितथा॥ श्रवणोविद्वद्य॥ विवर्तनेपूर्वेविद्वद्य॥ विस्फार्य
 तां॥ चनांतंआमयीदीकृष्टआलोचनांतं॥ नेत्रपर्यंतं॥ कयाकमिवाश्रुयिथाः॥ प्रथमंआदौमाहंइमंतं॥ महेन्द्रस्यइदं
 महेन्द्रं॥ कथंरुतायाः॥ श्रुयिथा॥ निदाघकालोत्पणतसया॥ निदाघकालेनउत्पणाचासोतप्राय॥ निदाघकालोत्पणत
 मासंतयानिदाघकालोत्पणतया॥ ७॥ क्रवेणतत्रीध्रुवदर्शनायप्रयुज्यमानाप्रियदर्शनेना॥ सादृष्ट्याननमुक्त
 यामंरुदीसचकंवीकथमप्युवाच॥ ७॥ साद्रीसचकंवीपार्वतीइतिआननंउत्तमस्याकथमपिमहताकष्टेनउवाचइति
 नेवि॥ ७॥ इति॥ कथंरुतायाः॥ क्रवेणसाधतेनतत्री॥ ध्रुवदर्शनाय॥ प्रयुज्यमाना॥ कथंरुतेनतत्रीप्रियदर्शने
 रतिववि॥ श्रुयिथा॥ क्रवेदर्शनीसमो॥ ध्रुवदर्शनाय॥ क्रियासंचकंथगेयथाः॥ साद्रीसचकंवी॥ प्रयुज्यतेप्रयुज्यमाना
 अथाननेपूर्वउत्तमस्या॥ ७॥ विधिजेनपुरोहितेनप्रयुक्तपाणिश्रुदणोयवारो॥ प्रणेमउसोपितरोप्रजानोप
 तिकथननमुक्तपितोमंगुथा॥ ७॥ तोप्रजानोपितरोपप्रासनमुक्तपितामहायब्रह्मणेप्रणेमउगापप्रासनतिष्ठतीति

सतस्कः॥ तस्मैपत्राभक्त्या॥ कथं इतौतौ॥ इत्थं पूर्वोक्तप्रकारेण विधिज्ञेनापुरोहितेन प्रयुक्तपाणिग्रहणोपचारो॥
 ॥ पाणिग्रहणोपचारो यथोक्तो प्रयुक्तपाणिग्रहणोपचारो॥ तो प्रयुक्तपाणिग्रहणोपचारो॥ ७॥ बह्विधसनाप्र
 तेस्मकल्याणिवीरप्रसवात्वेति॥ वाचस्पतिः सन्नपिमोष्ठसूत्रोत्राशास्यचिंतासिमितोबन्धु॥ ८॥ विधवा
 ॥ बह्विधः पार्वती इति प्रतिनंदतेस्मा॥ इतीति किं देकल्याणिवीरप्रसवात्वेति वीरप्रसूते इति वीरप्रसवा॥ मन्त्रा
 ॥ पतिः सन्नपिमोष्ठसूत्रोत्राशास्यचिंतासिमितोबन्धु॥ आशास्यस्य आशीर्वादस्य चिंता आशास्यचिंतात
 ॥ सिमितः॥ निश्चलः॥ आशास्यचिंतासिमितः॥ वाचापतिः वाचस्पतिः॥ ८॥ कुक्षोपचारांचतुरस्त्रवेदी तवेष्टय आकृतका
 ॥ ८॥ जायापती लौकिकमेधितयमाद्रिहृता रोपणमसूचतां॥ ८॥ जायापती कुक्षोपचारांचतुरस्त्रवेदिपुत्र
 ॥ गाय आर्द्राहृता रोपणमसूचतां॥ आर्द्राहृता रोपणमसूचतां॥ आर्द्राहृता रोपणमसूचतां॥ आर्द्राहृता रोपणमसूचतां॥
 आर्द्राहृता रोपणमसूचतां॥ चतुरस्त्रासंचासौ वेदिश्चतुरस्त्रवेदि॥ तौ चतुरस्त्रवेदि॥ वेदिः परिष्कृता हूमिरित्यमराक

१२७

दिंतौतौदौ॥ कनकासनकौ॥ कनकस्य आसनेति प्रतीति कनकासनकौ॥ कुम्भरचितः उपचारो यथासा कुक्षोपचा
 ॥ तां कुक्षोपचारी॥ ८॥ पत्रांतलमैर्जलबिंदुहृद्देगकृष्टमुक्ताफलजालशोनी॥ तयो रूपर्यायतनालदंडमाधनल
 ॥ ८॥ चयमातपत्रं॥ ८॥ लक्ष्मीः चयंतयो द्वयोः उपरिकमलातपत्रं आधत्ता कमलमेव आनयत्री कमलातपत्रं त
 मातलातपत्रं॥ किं विशिष्टं आनयत्री आयतनालदंडं॥ आयतदीर्घः नालपुवदंडो यथाततु आयतनालदंडं॥ पुन
 ॥ याम्भूतं आनयत्री पत्रांतलमैर्जलबिंदुहृद्देः॥ आकृष्टमुक्ताफलजालशोनी॥ आकृष्टा आकारिता मुक्ताफलजालशो
 नीविः॥ ततः॥ आकृष्टमुक्ताफलजालशोनी॥ पत्रस्य अंतर्गतं तलमानितैः॥ पत्रांतलमैर्जलानां बिंदुवत्तेषां हृद्दे
 रतिवर्षिदुहृद्देः॥ ८॥ द्विधप्रयुक्तेन च वा अभयेन सरस्वती तन्मिथुनं नुनावा॥ संस्कारपुतवत्त्वरं वरं वरं वरं वरं वरं वरं
 ॥ अभयं॥ ८॥ सरस्वती द्विधप्रयुक्तेन वा अभयेना तन्मिथुनं नुनावा॥ वाचां विकारो अवयवो वाङ्मयं॥ गद्यपद्यं ने
 त्कथं॥ ८॥ आचारप्रकाराद्या द्विधप्रयुक्तेन द्विधप्रयुक्तेन॥ द्विधप्रयुक्तेन॥ द्विधप्रयुक्तेन॥ द्विधप्रयुक्तेन॥

क्रारपुतेनासंस्कारेणवरेण्यवरं॥ईश्वरेनुताव॥सरस्वतीसुखग्राह्या॥निबोधनेनाप्राकृतेनावधंपार्यतोनुतावसु
 ल्ध्या॥निबोधनेयस्यातुत॥सुखग्राह्यानिबोधने॥ततसुखग्राह्यानिबोधने॥का॥तोमविपुलंजितवृत्तिसेदोरसांतर
 वदरागं॥अपश्यतामस्मरसांमुद्रुत्प्रयोगमाद्यंगलितोंगद्वारं॥६१॥तोदंपतीअस्मरसांआद्यप्रधान॥प्रया
 अपश्यतां॥कथंयथातवति॥मुद्रुत्मुद्रुत्मात्रीयथातवतितथा॥कथंचूतंप्रयोगं॥सेधिसुमुखप्रतिसुख
 सेधिमर्शनिवर्दणारघेषु॥द्यंजितवृत्तिसेदं॥द्यंजितवृत्तिसेदोप्रकटीकृतः॥वृत्तीनांसेदोकेशिक्यारसदादीनांसेदो
 षाघोयत्रमद्यंजितवृत्तिसेदं॥तद्यंजितवृत्तिसेदं॥पुनःकथंचूतंप्रयोगो॥रसांतरेषुप्रतिबद्धरागो॥रसानांशृंगार
 गांअंतरालि॥मध्यानितानिरसांतराणि॥तेश्वरसांतरेषु॥प्रतिबद्धावस्थापितः॥रागोरसव्ययत्रासतंप्रतिबद्धरा
 अपुनःकथंचूतंप्रयोगं॥ललितोंगद्वारं॥ललितमुकुमारोअंगद्वारोनुत्ययसुतललितोंगद्वारसंललितोंगद्वार
 आदेवाप्तदेतेहरमुद्रुत्तायंकिरीटवद्वांजलयोनियत्य॥आपावसानप्रतिलक्षसुतययाचिरेपंवशास्थसेवी॥६२॥

१२७

दितेनुत्यांतेऊठसायंहरंनिकृष्ट॥कथंचूतादेवा॥किरीटवद्वांजलयः॥किरीटेमुकुटेवद्वाअंजलयोयैसेकिरीट
 लयः॥कथंचूतचपंवशास्थ॥आपावसानप्रतिबद्धसूत्रे॥आपस्यअवसानंशापावसानंशापप्रीतंतत्रप्र
 सुतिर्यनसजापावसानप्रतिलक्षसूत्रिः॥तश्चापावसानप्रतिलक्षसूत्रिः॥६३॥तस्यानुमेनेनगवावृत्तिमनुयु
 मात्मयपिआयकानां॥कालेप्रयुक्ताखलुकालविद्धिर्विज्ञापनासर्पसिद्धिमेति॥६४॥विमनुर्तगवांससु
 यामायकानांआपारंआत्मनि॥अनुमेनेप्रयुक्तोयमर्थः॥कालविद्धिः॥कालेनर्द्धप्रयुक्ताविज्ञापनासिद्धिपुति
 विगतः॥मनुयुस्यासोविमक्तः॥मनुदेव्यक्रतोकुधि॥इत्यमरा॥६५॥अथविबुधगणानिंदुमोविर्विष्टुज्जहि
 रतिकथामाहदानकरेणकनककमलरक्तंदासकिशोतासनायद्वितिविरचितशयंकौउकागारमागा
 अथअनेतरं॥इंदुमोलिः॥तान्निबुधगणान्विष्टुज्जहि॥कौउकागारंमंजलांतपुरं॥अगात्किंऊर्वाणः॥द्वि
 तिकथांकरेणआददानः॥कथंचूतोकोउकागारं॥कनककलशरहासकिशोतासनाय॥पुनःकथंचूतंकोउकागारं॥

१२८

विरचितशय्यं॥कनककलशाश्वरकात्तकिश्वतस्मांशोत्ता।तयासनाथो।पुनःकनककलशरक्षसकिशोमा
 पुनःकथं।हितोविरचिताशयाशयनीयंयस्मिदतत्तद्वितिविरचितशय्यं॥८॥नवपरिणयलज्जासूषणांतत्र
 विद नमपहरंतीतकृतोक्षेपमीवा॥अपिशयनसखीत्योदनवाचं कथं चित्प्रथममुखविकारेर्हसयामासमु
 ॥९॥ईशमहादेव॥तत्रतस्मिंशय्यागृहे॥गौरीसवानो॥गृहंयथातवतितथा॥हसयामास॥कथंचुतांगौरी॥नव
 यलज्जासूषणांतत्र॥नवश्चासौपरिणयश्चनवपरिणया॥नवपरिणयाईकुज्जासेवश्चासूषणयस्याः॥सा॥नवप
 यलज्जासूषणांतत्र॥नवपरिणयलज्जासूषणांतत्र॥पुनःकथंचुतांगौरी॥वदनमपहरंती॥पश्चात्कुर्वती॥कथंचु
 तांगौरी॥तकृतोक्षेपं॥तेनईश्वरेणकृतोक्षेपोयस्यनतृतकृतोक्षेपं॥पुनःकथंचुतांगौरी॥शयनसखीत्योपिकथंचि
 ताकथंचनदत्तवाचं॥दत्तावाक्वचनंययामादत्तवाक्॥तादत्तवाचं॥शयनार्थंमुखः॥शयनमस्य॥ताज्य
 सखीत्यः॥कैः॥प्रथममुखविकारे॥प्रथमंयेमुखविकाराःकदाहनिरीक्षणसूक्ष्मादिकाःतेप्रथममुख

१२४

विकारे॥९॥॥इतिश्रीकुमारसंसेवेमहाकाव्येवसकतायांटीकायांसप्तमःसर्गः॥८॥॥समाप्तोऽयंश्रृंगारः॥

विश्व
दी॥ पु
बिदन्
२३॥
२४॥
न सा
न गां
अरु